

MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETO
TEISĖS FAKULTETO
BAUDŽIAMOSIOS TEISĖS IR BAUDŽIAMOJO PROCESO INSTITUTAS

VIDMANTĖ KAVALIŪNAITĖ
BAUDŽIAMOSIOS TEISĖS IR KRIMINOLOGIJOS NUOLATINIŲ STUDIJŲ PROGRAMA

PAGREITINTAS PROCESAS: IKITEISMINIO TYRIMO YPATUMAI

Magistro baigiamasis darbas

Darbo vadovas –
Prof. dr. Jolanta Zajančauskienė

Vilnius, 2016

TURINYS

ĮVADAS	3
1. PAGREITINTAS PROCESAS KAIP VIENA IŠ SUPAPRASTINTO BAUDŽIAMOJO PROCESO FORMŲ	8
1.1. Supaprastinto proceso samprata ir požymiai	8
1.2. Pagreitinto proceso bendroji charakteristika	13
2. PAGREITINTAS PROCESAS IKITEISMINIO TYRIMO STADIJOJE	19
2.1. Pagreitinto proceso taikymas byloms, kurios yra teisingos apylinkių teismams – formalusis požymis	19
2.2. Pagreitinto proceso taikymas per 14 dienų nuo ikiteisminio tyrimo pradėjimo – formalusis požymis	26
2.3. Pagreitinto proceso taikymas, kai yra aiškios nusikalstamos veikos padarymo aplinkybės – vertinamasis požymis	33
2.4. Ikiteisminio tyrimo pabaiga – prokuroro pareiškimas	38
3. ĮTARIAMOJO TEISIŲ UŽTIKRINIMAS PAGREITINTAME PROCESU IKITEISMINIO TYRIMO STADIJOJE: KAI KURIE PROBLEMINIAI ASPEKTAI	43
3.1. Įtariamojo teisė turėti gynėją	44
3.2. Įtariamojo teisė žinoti, kuo jis įtariamasis	49
3.3. Įtariamojo teisė susipažinti su ikiteisminio tyrimo duomenimis	54
IŠVADOS	58
LITERATŪROS SĄRAŠAS	60
ANOTACIJA	69
ANOTATION	69
SANTRAUKA	71
SUMMARY	72
PATVIRTINIMAS APIE ATLIKTO DARBO SAVARANKIŠKUMĄ	73

IVADAS

Teisinėje literatūroje išskiriami šie ikiteisminio tyrimo uždaviniai: „1) greitai ir išsamiai nustatyti visas reikšmingas nusikalstamos veikos aplinkybes, 2) nustatyti tą veiką galimai padariusį asmenį, 3) sudaryti sąlygas tinkamam bylos išnagrinėjimui teisme, 4) imtis būtinų priemonių užtikrinant proceso dalyvių teisę į žalos atlyginimą bei kitas teises“¹. Ikiteisminio tyrimo metu, teisėsaugos institucijos, pareigūnai vykdydami jiems pavestas funkcijas, privalo vadovautis teisės aktuose nustatytais reikalavimais, laikytis baudžiamojo proceso principų: rungimosi, nekaltumo prezumpcijos, asmenų lygybės procese, greitumo, nešališkumo ir t.t. Tik laikantis nustatytų teisinių reikalavimų, ikiteisminis tyrimas vyks sklandžiai ir bus įgyvendinta baudžiamojo proceso paskirtis, įtvirtinta Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso² (toliau ir BPK, Baudžiamojo proceso kodeksas) 1 straipsnyje: „Baudžiamojo proceso paskirtis yra ginant žmogaus ir piliečio teises bei laisves, visuomenės ir valstybės interesus greitai, išsamiai atskleisti nusikalstamas veikas ir tinkamai pritaikyti įstatymą, kad nusikalstamą veiką padaręs asmuo būtų teisingai nubaustas ir niekas nekaltas nebūtų nuteistas“.

Informatikos ir ryšių departamento prie Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos pateikia informaciją, kad 2015 metais ikiteisminio tyrimo įstaigose buvo užregistruotos 72448 nusikalstamos veikos, ištirta – 39840, t. y. 55 procentai³. Remiantis BPK 220 straipsniu, 397 straipsnio 1 dalies 2 punktu, 418 straipsniu, 426 straipsniu perduotų teismui ištirtų nusikalstamų veikų buvo 32219⁴ (aut. pastaba – ne tik tos, kurios buvo užregistruotos 2015 metais). Pateikti skaičiai liudija, kad ikiteisminio tyrimų įstaigų darbo krūviai yra dideli. Ne veltui paminėtas ne tik BPK 220 straipsnis (kaltinamojo akto perdavimas teismui), bet ir kiti straipsniai, kurie įtvirtina specifinį nusikalstamų veikų tyrimą ir baudžiamųjų bylų nagrinėjimą atskirų kategorijų bylose. Kai kurios iš šių atskirų baudžiamojo proceso formų lemia mažiau „procesiškai apkrautą“ ikiteisminį tyrimą ar bylos nagrinėjimą teisme. Šios formos leidžia optimizuoti baudžiamąjį procesą, jį atlikti greičiau ir ekonomiškiau. Viena iš tokių formų yra supaprastintas procesas, kuris skirstomas į baudžiamojo įsakymo priėmimo procesą ir pagreitintą procesą. Baudžiamojo įsakymo priėmimo

¹ Gintaras Goda, Marcelis Kazlauskas ir Pranas Kuconis, *Baudžiamojo proceso teisė* (Vilnius: Registrų centras, 2011), 286.

² „Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas“, *Valstybės žinios* 46, Nr. 37-1341 (2002).

³ Informatikos ir ryšių departamentas prie Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos, žiūrėta 2016 02 09, http://www.ird.lt/statistines-ataskaitos/wp-content/themes/ird/reports/html_file.php?metai=2015&menu=12&ff=EK-ITI&fnr=1&rt=1&oldYear=2015

⁴ Informatikos ir ryšių departamentas prie Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos, žiūrėta 2016 02 09, http://www.ird.lt/statistines-ataskaitos/wp-content/themes/ird/reports/txt_file.php?fv=data/1_201512_lt/f-vsd-iti-201512.data.txt&ff=%3C%21-%7CVSD-ITI%7C1%7C--%3E&tt=1&rt=1&oldYear=2015

procesas išsprendžia paprastesnį bylos nagrinėjimą teisme, o pagreitintas procesas nukreipiamas į trumpesnį ir paprastesnį ikiteisminį tyrimą.

Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. sausio 16 d. nutarime pabrėžta, kad „įstatymu reguliuodamas baudžiamojo proceso santykius įstatymų leidėjas turi gana plačią diskreciją <...> Tačiau ir įgyvendindamas minėtą diskreciją įstatymų leidėjas privalo paisyti Konstitucijos normų bei principų⁵“. Ne tik galimybę, bet ir būtinybę supaprastinti baudžiamąjį procesą patvirtinto Europos Tarybos Ministrų Tarybos komitetas 1987 m. rugsėjo 17 d. rekomendacijoje „Dėl kriminalinės justicijos supaprastinimo⁶“. Šiame dokumente supaprastinta baudžiamojo proceso forma orientuota į greitesnį, ekonomiškesnį tiesos nustatymą.

Baigiamajame darbe bus aptariama tik viena iš supaprastintų baudžiamojo proceso rūšių, t.y. pagreitintas procesas, detaliau analizuojamas ikiteisminis tyrimas šiame procese. Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas minėtame nutarime pasisakė, jog galimos bendrojo baudžiamojo proceso modelio išimtys, tačiau turi būti konstituciškai pagrįstas jų reguliavimas⁷. Būtent nagrinėjant ikiteisminio tyrimo ypatumų problematiką pagreitintame procese galima būtų vertinti šios specifinės baudžiamojo proceso formos konstitucinį pagrįstumą.

Lietuvos Respublikos Konstitucijos⁸ (toliau – LR Konstitucija) 31 straipsnyje įtvirtinta įtariamojo teisė į gynybą. Ši, LR Konstitucijos garantuojama, teisė nagrinėjama pagreitinto proceso reglamentavimo ir praktinio įgyvendinimo kontekste. Esantys probleminiai aspektai atskleidžia ar ikiteisminio tyrimo metu pagreitintame procese įmanoma (pagal galiojantį reglamentavimą) tinkamai garantuoti įtariamojo teisę į gynybą.

Tiriama problema. Ar ikiteisminio tyrimo pagreitintame procese teisinis reguliavimas nesukelia praktinių problemų jį taikant? Ar numatytas ikiteisminio tyrimo pagreitintame procese reglamentavimas ir praktinis jo įgyvendinimas pakankamai užtikrina įtariamojo teisę į gynybą?

Darbo aktualumas. Pagreitinto proceso institutas atlieka bendro baudžiamojo proceso optimizavimo ir spartinimo funkciją. 2012 m. prokuratūros strateginiame plane pirmą kartą buvo numatyta daugiau ikiteisminių tyrimų užbaigti taikant kuo ekonomiškesnį procesą⁹. Todėl tais pačiais metais palyginti su 2011 metais ikiteisminių tyrimų pasibaigusiu pareiškimu dėl pagreitinto proceso padaugėjo 23 procentais¹⁰. Remiantis BPK 426 str. ši specifinė baudžiamojo proceso rūšis

⁵ ”Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. sausio 16 d. nutarimas”, prieiga per internetą: <http://www.lrkt.lt/lt/teismo-aktai/paieska/135/ta193/content>

⁶ Recommendation No. R(87)18 Concerning the simplification of criminal justice, adopted by the Committee of Ministers of the Council of Europe, Sept. 17, 1987, Pagrindinės Europos tarybos rekomendacijos baudžiamojo proceso srityje. 58 – 78 (2006).

⁷ “Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. sausio 16 d. nutarimas”, prieiga per internetą: <http://www.lrkt.lt/lt/teismo-aktai/paieska/135/ta193/content>

⁸ “Lietuvos Respublikos Konstitucija“, *Valstybės žinios*, Nr. 33-1014 (1992).

⁹ Prokuratūros veiklos 2012 m. ataskaita, 17, prieiga per internetą: <http://www.prokuraturos.lt/data/public/uploads/2015/12/ataskaita-2012.pdf>

¹⁰ *Ibid*, 17.

siekia supaprastinti ikiteisminį tyrimą. Pradedant analizuoti įstatymo reguliavimo keitimosi tendencijas, matyti, kad ikiteisminio tyrimo stadija pagreitintame procese išlieka svarbi, tačiau nėra aiškiai apibrėžta, o ir jos reikšmė lieka tiksliai nenustatyta. Išskirti vertinamieji ir formalieji požymiai teismų praktikoje pradedami aiškinti šiek tiek plačiau. Naujausios teismų praktikos susistemimas ir susiejimas su teisės doktrina leis įvertinti ir įžvelgti susidariusias problemas, nustatyti ikiteisminio tyrimo stadijos pagreitintame procese ypatumus ir juos lemiančias priežastis.

Darbo naujumas ir tyrimo problemos ištyrimo lygis. Teisinėje literatūroje randama informacijos apie bendrą supaprastintą baudžiamojo proceso formą arba anksčiau vadinamą sumarinį procesą¹¹ (K. Kazlauskas, G. Goda, P. Kuconis, J. Rinkevičius). Atskirai pagreitintas procesas nėra dažnas tyrimų objektas, tačiau apie pagrindinius požymius galima rasti tokiuose leidiniuose kaip „Baudžiamojo proceso teisė“¹², kurio bendraautoriai yra R. Ažubalytė, R. Jurka, M. Šalčius ir J. Zajančkauskienė, taip pat vadovėlyje „Specifinės baudžiamojo proceso rūšys“¹³ (R. Ažubalytė, R. Jurgaitis, J. Zajančkauskienė). Šį procesą išsamiau nagrinėjo paliesdamas ir ikiteisminio tyrimo stadiją R. Jurgaitis savo moksliniuose straipsniuose „Formalieji ir vertinamieji požymiai taikant supaprastintą baudžiamąją procesinę formą“¹⁴ bei „Ikiteisminio tyrimo pagreitintame procese teoriniai ir praktiniai aspektai“¹⁵. Paminėtina R. Jurgaičio disertacija „Supaprastinta baudžiamoji procesinė forma“¹⁶, kuri buvo publikuota 2004 metais. Šiame darbe atskleidžiama baudžiamojo įsakymo ir pagreitinto proceso specifika, jų samprata ir suderinamumas su baudžiamojo proceso principais bei procesinėms garantijomis. Tačiau BPK 426 str. nuo 2004 metų buvo pakeistas keturis kartus¹⁷, siekiant tobulinti jo taikymo galimybes. Naujausioje teismų praktikoje atsiskleidžia pagreitinto proceso specifikos aiškinimas, kas lemia šio darbo naujumą

¹¹ Marcelis Kazlauskas ir Gintaras Goda, „Supaprastintos procesinės formos problema baudžiamojo proceso teisėje“, *Teisė*, Nr. 27 (1993): 22-29.

Pranas Kuconis, Jurgis Rinkevičius ir Gintaras Goda, „Nusikaltimų finansams tyrimas ir nagrinėjimas sumarinio proceso tvarka“, *Kriminalistikos ir teismo ekspertizės problemos: mokslo darbų rinkinys*, (1996): 37-52.

¹² Rima Ažubalytė et al. *Baudžiamojo proceso teisė: metodinė priemonė* (Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2014)

¹³ Rima Ažubalytė, Ramūnas Jurgaitis, Jolanta Zajančkauskienė, *Specifinės baudžiamojo proceso rūšys* (Vilnius: Mykolo Romerio universiteto leidyba, 2011)

¹⁴ Ramūnas Jurgaitis, „Formalieji ir vertinamieji požymiai taikant supaprastintą baudžiamąją formą“, *Jurisprudencija* 30, Nr. 38 (2003): 57-66.

¹⁵ Ramūnas Jurgaitis, „Ikiteisminio tyrimo pagreitintame procese teoriniai ir praktiniai aspektai“, *Jurisprudencija* 65, Nr. 75 (2005): 23-29.

¹⁶ Ramūnas Jurgaitis, „Supaprastinta baudžiamoji procesinė forma“, Daktaro disertacija, socialiniai mokslai: teisė, 2004.

¹⁷ „Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 65, 94, 103, 109, 139, 151, 154, 158, 168, 181, 218, 220, 225, 232, 237, 239, 240, 306, 313, 346, 360, 364, 370, 377, 403, 409, 418, 421, 422, 425, 426, 429, 446, 456, 457, 458 straipsnių ir XXXV skyriaus pavadinimo pakeitimo ir papildymo įstatymas“, *Valstybės žinios*, Nr. 155-4276 (2004). „Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 3, 9, 40, 63, 64, 145, 147, 152, 154, 158, 160, 161, 162, 163, 170, 172, 178, 179, 181, 183, 212, 214, 217, 218, 220, 237, 254, 276, 372, 373, 374-1, 374-2, 418, 419, 421, 422, 426, 429 straipsnių pakeitimo ir papildymo ir Kodekso papildymo 3-2, 160-1 straipsniais įstatymas“, *Valstybės žinios*, Nr. 81-3965 (2011). „Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 109, 219, 220, 227, 234, 254, 256, 426 straipsnių pakeitimo ir kodekso papildymo 308-1 straipsniu įstatymas“, *Valstybės žinios*, Nr. 164-7797 (2011). „Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 71, 75, 120, 121, 126, 132, 139, 179, 183, 218, 219, 233, 236, 261, 273, 279, 285, 286, 317, 319, 426, 427, 428, 429, 432 straipsnių pakeitimo ir papildymo ir Kodekso papildymo 131-1, 430-1 straipsniais įstatymas“, *Valstybės žinios*, Nr. 75-3769 (2013).

teorijoje ir praktiniame taikyme. Taip pat darbe remiamasi užsienio mokslininkų darbais., O. Ranft nagrinėjo pažeidimų kontrolę ir skundų padavimo galimybes¹⁸. Apie konstitucines perspektyvas spartinti baudžiamąjį procesą rašė U. Scheffler¹⁹. „Pagreitintas procesas paaugliams²⁰“ – H. Putzke disertacija publikuota 2004 metais ir W. Sprenger mokslinis straipsnis²¹ pasitarnavo įžvelgiant pagreitinto proceso taikymo galimybes.

Baigiamojo darbo reikšmė siejama su darbo aktualumu – šios temos nagrinėjimas pasitarnaus teisės taikytojui, šiuo atveju ikiteisminio tyrimo įstaigų pareigūnams bei prokurorams. Naujausios teismų praktikos susistemimas leis sėkmingai rasti ryšį ir suderinamumą su teisės doktrina bei teisės studijomis.

Darbo originalumas atsispindi siekiamame darbo rezultate – susisteminta naujausia teismų praktika aiškinanti pagreitinto proceso reguliavimą, ikiteisminio tyrimo ypatumus pagreitintame procese. Taip pat problematikos atskleidimas užtikrinant įtariamojo teisės pagreitinto proceso ikiteisminio tyrimo stadijos reguliavime ir praktiniame įgyvendinime.

Tyrimo **objektas** yra pagreitintas procesas baudžiamojo proceso įstatyme, naujausioje teismų praktikoje bei mokslinė literatūra šiuo klausimu.

Šio **magistro darbo tikslas** – remiantis norminiais aktais bei moksline literatūra atskleisti pagreitinto proceso bendrąją charakteristiką ir išsamiai išnagrinėti teismų praktiką, nusakančią ikiteisminio tyrimo ypatumus pagreitintame procese, problemas įgyvendinat įtariamojo teisę į gynybą. Teisės normų, teismų praktikos ir mokslinės literatūros tyrimas atliekamas, keliant tokius **uždavinius**:

1. Atskleisti pagreitinto proceso kaip vienos iš supaprastintos baudžiamojo proceso formų sampratą bei požymius teoriniu pagrindu.
2. Pateikti ikiteisminio tyrimo stadijos ypatumų pagreitintame procese analizę, remiantis naujausia teismų praktika.

¹⁸ Otfried Ranft, “Das beschleunigte Verfahren (§§ 417-420 StPO) in der Rechtsmittelinstanz,“ *Neue Zeitschrift für Strafrecht*, (2004): 424-431, <https://beck-online-beck-de.skaitykla.mruni.eu/?vpath=bibdata%2fzeits%2fnstz%2f2004%2fcont%2fnstz.2004.424.1.htm&pos=1&hlwords=Beschleunigtes%20Verfahren%20+beschleunigtes%20verfahren+%20+beschleunigt+%20+verfahren+%20+beschleunigtesverfahren+>

¹⁹ Uwe Scheffler, “Das Beschleunigte Verfahren in Brandenburg aus rechtsstaatlicher Sicht,“ *Neue Justiz* 3, (1999): 113-169, https://www.rewi.europa-uni.de/de/lehrstuhl/sr/krimirecht/lehrstuhlinhaber/Publicationen/Aufsaeetze/Das_beschleunigte_Verfahren_in_Brandenburg_aus_rechtstaatlicher_Sichtweise.pdf

²⁰ Holm Putzke, “Beschleunigtes Verfahren bei Heranwachsenden,“ Diss. iur. Holzkirchen/Obb, 2004.

²¹ Wolfgang Sprenger, “Fördert die Neueregulung des beschleunigten Verfahrens seine breitere Anwendung?” *Neue Zeitschrift für Strafrecht*, (1997): 574-576, <https://beck-online-beck-de.skaitykla.mruni.eu/?vpath=bibdata%2fzeits%2fnstz%2f1997%2fcont%2fnstz.1997.574.1.htm&pos=0&hlwords=Beschleunigtes%20Verfahren%20+beschleunigtes%20verfahren+%20+beschleunigt+%20+verfahren+%20+beschleunigtesverfahren+>

3. Nustatyti įtariamojo teisių užtikrinimo problematiką pagreitinto proceso ikiteisminio tyrimo stadijoje.

Magistro baigiamajame darbe naudojami teoriniai ir empiriniai **tyrimo metodai**.

Pasitelkus teorinį **abstrakcijos metodą** atskleidžiama supaprastinto proceso samprata. **Sisteminės analizės** metodo pagalba nustatoma bendroji pagreitinto proceso charakteristika, tikslai, požymiai. **Lyginimo metodu** lyginamas pagreitintas procesas Lietuvoje, jo esminiai bruožai, formalieji ir vertinamieji požymiai, teisės aktų normos su Vokietijos baudžiamojo proceso teisėje reglamentuojamu pagreitintu procesu ir jo taikymo aspektais.

Empirinis dokumentų analizės metodas pasitelktas analizuojant pagreitinto proceso ikiteisminio tyrimo stadijos ypatumus naujausioje teismų praktikoje, pasirenkant kokybinę imtį (atsitiktinės atrankos būdu). Taip pat remiantis tuo pačiu metodu išaiškinamos pagrindinės problemos, kurios kyla užtikrinant įtariamojo teises pagreitinto proceso ikiteisminio tyrimo stadijoje.

Magistrinio darbo struktūra – tiriamąjį darbą sudaro bendroji ir specialioji dalys. Bendrojoje dėsimojoje dalyje siekiama atskleisti supaprastino baudžiamojo proceso sampratą, išskirti jo formas teoriniu lygmeniu. Analizuojama bendroji pagreitinto proceso charakteristika, pagrindiniai požymiai. Antrojoje dalyje aptariami formalieji ir vertinamieji požymiai, jų aiškinimas ir naujausioje teismų praktikoje. Analizuojama ir sisteminama teismų praktika, kuri atskleidžia ikiteisminio tyrimo stadijos ypatumus pagreitintame procese. Apibendrinama ikiteisminio tyrimo praktika, kuri leidžia lengviau įvertinti ikiteisminio tyrimo stadijos funkciją pagreitintame procese. Trečiojoje baigiamojo darbo dalyje išskiriama problematika dėl įtariamojo teisių užtikrinimo ikiteisminio tyrimo stadijoje pagreitintame procese. Pabaigoje pateikiamos išvados, kurios yra viso baigiamojo darbo rezultatų įtvirtinimas, paremtos tyrimu.

Ginamieji teiginiai:

1. Pagreitintas procesas yra konstituciškai pagrįsta specifinė baudžiamojo proceso rūšis, tačiau ikiteisminio tyrimo pagreitintame procese teisinis reguliavimas yra tobulintinas.
2. Ikiteisminio tyrimo metu pagreitintame procese nepakankamai garantuojama įtariamojo teisė į gynybą.

1. PAGREITINTAS PROCESAS KAIP VIENA IŠ SUPAPRASTINTO BAUDŽIAMOJO PROCESO FORMŲ

1.1. Supaprastinto proceso samprata ir požymiai

„Baudžiamoji procesinė forma – <...> pirminių baudžiamojo proceso teisės šaltinių nustatytos taisyklės, <...> jų taikymo išaiškinimas, įtvirtintas teismo precedentuose, kurie įpareigoja atlikti proceso veiksmus ir priimti sprendimus, laikantis tam tikrų sąlygų, tvarkos ir nuoseklumo²²“. Bendrasis baudžiamojo proceso modelis yra išskiriamas į atskirus etapus: ikiteisminį tyrimą ir bylos nagrinėjimą teisme. Išimtis iš bendrojo baudžiamojo proceso modelio yra specifinės baudžiamojo proceso rūšys.

Konstitucinio Teismo 1994 m. lapkričio 18 d. nutarime, buvo konstatuota, jog „nuostatos dėl baudžiamosios atsakomybės įgyvendinamos baudžiamojo proceso įstatymų numatytomis formomis ir metodais²³“. Baudžiamoji procesinė forma nėra savitikslių. Ji skirta efektyviai ir optimaliai įgyvendinti baudžiamojo proceso uždavinius, užtikrinti kokybišką ir greitą nusikalstamos veikos tyrimą, teisingumo įgyvendinimą. „Kryptinga proceso subjektų veikla, siekiant įgyvendinti baudžiamojo proceso uždavinius, yra tas materialusis pagrindas, kuriam turi tarnauti procesinė forma²⁴“. Konstitucinio Teismo 1996 m. balandžio 18 d. nutarime išaiškinta, kad specialių baudžiamojo proceso formų pagrindinė paskirtis yra tikrųjų bylos aplinkybių nustatymo palengvinimas, asmenų teisių užtikrinimas ir teisingo sprendimo priėmimas²⁵. Sutinkama, kad ne visos nusikalstamos veikos vienodos ir jų tyrimas bei nagrinėjimas teisme gali turėti atitinkamą specifiką. Tai patvirtinta baudžiamosios procesinės formos diferencijavimo būtinumą. Konstituciniam Teismui teko nagrinėti privataus kaltinimo ir teismo baudžiamojo įsakymo priėmimo procesą²⁶ reglamentuojančių normų konstitucinį atitikimą. 2006 m. sausio 16 d. Konstitucinis Teismas savo nutarime konkretizavo ir apibendrino: „Istatymu reglamentuodamas baudžiamojo proceso santykius įstatymų leidėjas turi gana plačią diskreciją. Antai įstatymų leidėjas įstatymu gali nustatyti skirtingas baudžiamojo proceso rūšis, kartu ir baudžiamojo proceso ypatumus tiriant tam tikras nusikalstamas veikas ir (arba) nagrinėjant atskirų kategorijų baudžiamąsias bylas, inter alia skirtingas tam tikrų nusikalstamų veikų ikiteisminio tyrimo

²² Rima Ažubalytė, Ramūnas Jurgaitis, Jolanta Zajančauskienė, *supra* note 13, p. 16.

²³ “Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1994 m. lapkričio 18 d. nutarimas”, prieiga per internetą: <http://www.lrkt.lt/lt/teismo-aktai/paieska/135/ta465/content>

²⁴ Marcelis Kazlauskas ir Gintaras Goda, *supra* note 11, p. 22.

²⁵ “Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1996 m. balandžio 18 d. nutarimas”, prieiga per internetą: <http://www.lrkt.lt/lt/teismo-aktai/paieska/135/ta406/content>

²⁶ “Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2008 m. sausio 24 d. nutarimas“, prieiga per internetą: <http://www.lrkt.lt/lt/teismo-aktai/paieska/135/ta484/content>

*taisykles, baudžiamojo proceso dalyvių teisinio statuso ypatumus ir kt.*²⁷ Lietuvos teisės sistemoje pripažįstama ne tik bendroji baudžiamoji specifinė forma, bet ir jos išimtys, kurios turi atitikti principines normas ir nesuvaržyti asmenims garantuojamų teisių.

Konstitucinio Teismo 2006 m. sausio 16 d. nutarime nurodomas specifinių baudžiamojo proceso rūšių pagrindimas:

1. Bendrasis baudžiamojo proceso modelis pagal Konstituciją turi ikiteisminio tyrimo ir nagrinėjimo teisme pirmosios instancijos tvarka stadijas, taip pat jame įtvirtintas valstybinio kaltinimo institutas.
2. Bendrasis baudžiamojo proceso modelis nėra vienintelis, jei galima konstituciškai pagrįsti egzistavimą, gali būti įtvirtintos specifinės baudžiamojo proceso rūšys. Konstitucinis pagrindimas susijęs su tuo, kad reikia remtis Konstitucijoje nustatytomis normomis bei principais ir juos aiškinančia Konstitucinio Teismo doktrina.
3. Specifinės baudžiamojo proceso rūšys negali būti taikomos atskirai nuo bendrosios baudžiamosios procesinės formos. Specifinės baudžiamojo proceso rūšys yra bendroji baudžiamojo proceso išimtys²⁸.

„Bendrojo baudžiamojo proceso konstitucinis modelis inter alia yra grindžiamas konstituciniais ikiteisminio tyrimo, baudžiamųjų bylų nagrinėjimo teisme ir valstybinio kaltinimo palaikymo baudžiamosiose bylose institutais <...>. Konstitucija neužkerta kelio įstajmu įtvirtinti ir tokias specifines baudžiamojo proceso rūšis, kurios daugiau ar mažiau skiriasi nuo bendrojo baudžiamojo proceso konstitucinio modelio <...> jų nustatymas turi būti konstituciškai pagrįstas²⁹“.

Pagal V. A. Arsenjevą yra išskiriamos dvi baudžiamojo proceso diferenciacijos kryptys: *„suteikiant papildomų teisinių garantijų specifinėse bylose (nepilnamečių, asmenų turinčių fizinių, psichinių trūkumų ir kt.) ir supaprastinant procesą bylose, nekelenčiose didelio pavojaus visuomenei ir nereikalaujančiose sudėtingo tyrimo³⁰. BPK išskiriamos šios specifinės baudžiamojo proceso rūšys: bylų dėl juridinių asmenų padarytų nusikalstamų veikų procesas (BPK 387 – 391 str.), priverčiamųjų medicinos priemonių taikymo procesas (BPK 392 – 406 str.), privataus kaltinimo bylų procesas (BPK 407 – 417 str.), bylų supaprastintas procesas (teismo baudžiamojo įsakymo priėmimo procesas BPK 418 – 425 str., pagreitintas procesas BPK 426 – 432 str.), bylų procesas kaltinamajam nedalyvaujant (BPK 433 – 438 str.). Taip pat mokslinėje literatūroje*

²⁷ “Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. sausio 16 d. nutarimas”, prieiga per internetą: <http://www.lrkt.lt/lt/teismo-aktai/paieska/135/ta193/content>

²⁸ Rima Ažubalytė, Ramūnas Jurgaitis, Jolanta Zajančauskienė, *supra* note 13, 22, p. 22-24.

²⁹ Ramūnas Jurgaitis, “Konstituciniai baudžiamojo proceso teisės pagrindai,” iš *Sąžiningas baudžiamasis procesas: probleminiai aspektai*, Petras Ancelis et al. (Vilnius: INDUSTRIUS, 2009), 50.

³⁰ *Ibid.*, p. 26.

išskiriami bylų dėl asmenų, turinčių fizinių ar psichikos tūkumų (sutrikimų), padarytų nusikalstamų veikų procesas bei nepilnamečių asmenų padarytų nusikalstamų veikų procesas³¹.

Viena iš bendrojo baudžiamojo proceso modelių išimčių yra supaprastintas procesas. Jo taikymo tvarka numatyta BPK XXXI skyriuje, šalia kitų specifinių baudžiamojo proceso rūšių. Supaprastintas procesas reglamentuojamas ne tik Lietuvoje, bet ir kitose užsienio šalyse. Supaprastinto proceso formos atskirose valstybėse skirtingos, tačiau paskirtis vienoda – greitesne ir paprastesne tvarka siekiama efektyviau išnagrinėti baudžiamąsias bylas, nuteisti kaltus asmenis ir paskirti jiems bausmę³². Naudojant supaprastintas procedūras galima pašalinti delsimą įvykdyti teisingumą, paspartinti ir supaprasti baudžiamosios justicijos sistemos darbą³³.

Teisinėje literatūroje siūloma tokia supaprastinto proceso samprata: „*Supaprastintas baudžiamasis procesas – nusikalstamų veikų tyrimo bei baudžiamųjų bylų nagrinėjimo procedūra, kurios metu ikiteisminis tyrimas ir (ar) bylos nagrinėjimas teisme atliekamas per itin trumpą laiką, atsisakoma atskirų proceso etapų ar stadijų, arba jos iš esmės sutrumpinamos, paprastesne tvarka atliekami atskiri proceso veiksmai*“³⁴. Tačiau sampratoje turėtų būti akcentuojamas ne tik greitumo ir ekonomiško principų užtikrinimas, teisėsaugos pareigūnų ir teismų darbo krūvio sumažinimas. Supaprastintas procesas, kaip minėta, yra išimtis iš bendrosios baudžiamojo proceso formos. Jis reglamentuojamas su tam tikromis specifinėmis nuostatomis. R. Jurgaitis Lietuvoje plačiausiai ištyrinėjęs supaprastintą procesą apibrėžė jį taip: „*Supaprastinta baudžiamoji procesinė forma – tai viena iš baudžiamojo proceso formų, pagal kurią yra tiriamos ir nagrinėjamos įstatymo apibrėžtos nusikalstamos veikos, laikantis bendrų baudžiamojo proceso normų, su išimtimis, kurios leidžia paspartinti bei kitaip optimizuoti baudžiamąjį procesą, nepažeidžiant baudžiamojo proceso principų ir procesinių garantijų*“³⁵. Darbo autorės nuomone, tai tiksliausias supaprastintos baudžiamosios procesinės formos apibūdinimas.

Teisės doktrinoje išskiriami supaprastinto proceso tikslai: „*Išimtimis siekiama pagreitinti ir kitokiais būdais optimizuoti baudžiamąjį procesą <...> siekiama sumažinti baudžiamojo proceso formalizmą, procesą padaryti veiksmingesnį ta prasme, kad sudaromos sąlygos kuo mažesnėmis intelektualinėmis ir materialinėmis sąnaudomis įgyvendinti baudžiamojo proceso paskirtį*“³⁶.

Supaprastintą procesą iš bendrojo proceso formos, taip pat ir iš kitų specifinių baudžiamojo proceso rūšių, išskiria formalieji ir vertinamieji požymiai³⁷. Formalieji požymiai siejami su

³¹ Rima Ažubalytė, Ramūnas Jurgaitis, Jolanta Zajančauskienė, *supra* note 13, 22, 38, p. 30.

³² Marcelis Kazlauskas, „Baudžiamųjų bylų summarinis procesas,“ *Teisė* 26 (1992): 159.

³³ Recommendation No. R(87)18 Concerning the simplification of criminal justice, adopted by the Committee of Ministers of the Council of Europe, Sept. 17, 1987.

³⁴ Gintaras Goda, Marcelis Kazlauskas ir Pranas Kuconis, *supra* note 1, p. 559.

³⁵ Ramūnas Jurgaitis, *supra* note 16, p. 124.

³⁶ Rima Ažubalytė, Ramūnas Jurgaitis, Jolanta Zajančauskienė, *supra* note 13, 22, 28, 31, p. 40-41.

³⁷ Ramūnas Jurgaitis, *supra* note 14, p. 57.

Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso³⁸ (toliau – BK) specialiosios dalies straipsniais. Juose įtvirtintos nusikalstamų veikų sudėtys. Šios sudėtys yra svarbios tuo, kad jas atitinkanti nusikalstama veika sudaro sąlygas tirti ir nagrinėti bylą supaprastinta tvarka. Būtent Lietuvoje bylos, kurios gali būti tiriamos ir nagrinėjamos pagreitinto proceso tvarka skiriamos pagal teisingumo taisykles (BPK 426 str. 1 d.). O teismo baudžiamuoju įsakymo procesas – siejamas su taikomomis sankcijomis (BPK 418 str. 1 d.). Taip pat su taikomomis bausmėmis teismo baudžiamojo įsakymo priėmimo procesas siejamas Vokietijoje. Vokietijos baudžiamojo proceso kodekse (Strafprozeßordnung (StPO))³⁹ 407 straipsnyje numatyta, kad baudžiamasis įsakymas taikomas tai atvejais, kai dėl padarytos nusikalstamos veikos galima paskirti piniginę baudą, specialių teisių atėmimą, turto konfiskavimą, atskirais atvejais laisvės atėmimą iki vienerių metų. Lietuvoje galiojant sumariniam procesui buvo išvardijamos konkrečios nusikalstamų veikų sudėtys, kurios leido pradėti sumarinį procesą⁴⁰. Toks kriterijus įtvirtintas ir Baltarusijos baudžiamojo proceso teisėje⁴¹. Estijos baudžiamojo proceso kodekso 252 straipsnio 1 dalyje numatytos nusikalstamų veikų kategorijos⁴² ir pan.

Vertinamieji supaprastino proceso požymiai, tai – „nusikalstamos veikos padarymo aplinkybių aiškumas (akivaizdumas), kaltinamojo prisipažinimas, kitų baudžiamojo proceso dalyvių dalyvių pozicija dėl proceso baigties bei kiti turintys reikšmės veiksniai, galintys lemti greitesnę bei paprastesnę nusikalstamos veikos tyrimo ir nagrinėjimo tvarką⁴³“. Lietuvoje galiojant sumariniam procesui Baudžiamojo proceso kodekse buvo išskiriami nusikalstamos veikos akivaizdumo kriterijai. Jei po nusikaltimo padarymo yra žinomas nusikaltimą padaręs asmuo, tuomet nusikaltimas yra akivaizdus⁴⁴. Duomenys, pagrindžiantys, kad asmuo padarė nusikalstamą veiką, yra tokie: asmens sulaikymas darant nusikalstamą veiką ar tuoj pat po jos padarymos; liudytojai ar nukentėjusieji, tiesiogiai matę nusikalstamą veiką, nurodė konkretų asmenį; asmuo pats prisipažino padaręs nusikalstamą veiką; ant asmens rūbų ar jo gyvenamojoje vietoje yra aiškių nusikalstamos veikos padarymo pėdsakų; randami įrankiai⁴⁵. Akivaizdžios nusikalstamos veikos įrodinėjimas vyksta pagal tas pačias įrodinėjimo taisykles, kurias įstatymas numato bendrojo baudžiamojo

³⁸ „Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas“, *Valstybės žinios*, Nr. 89-2741 (2000).

³⁹ German Code of Criminal Procedure, 7 Apr. 1987, In force from 2015 Dec. 21, žiūrėta 2016 03 16: <http://www.gesetze-im-internet.de/stpo/BJNR006290950.html#BJNR006290950BJNG004201311>

⁴⁰ Ramūnas Jurgaitis, *supra* note 14, 37, p. 61.

⁴¹ Belarus Code of Criminal Procedure, 24 Jun. 1999, In force from 2013 Mar. 20, žiūrėta 2016 03 16: <http://pravo.levonevsky.org/kodeksby/upk/20130320index.htm>

⁴² Estonian Code of Criminal Procedure, 1 Jul. 2004, In force from 16 Jan. 2016, žiūrėta 2016 03 16: <https://www.riigiteataja.ee/en/eli/ee/Riigikogu/act/527012016001/consolide>

⁴³ Ramūnas Jurgaitis, *supra* note 16, 35, p. 25.

⁴⁴ Pranas Kuconis, Jurgis Rinkevičius, Marcelis Kazlauskas, Nusikaltimų finansams tyrimas ir nagrinėjimas teisme sumarinio proceso tvarka: Metodinės rekomendacijos, (Vilnius: Lietuvos teismo ekspertizės institutas, 1996), 12.

⁴⁵ Marcelis Kazlauskas, *supra* note 32, p. 160 – 161.

proceso formoje⁴⁶. Šiuo metu galiojančiame BPK nėra reglamentuoti nusikalstamos veikos padarymo aiškumo požymiai. Ką reikėtų laikyti akivaizdžiomis nusikalstamos veikos aplinkybėmis, nurodoma teismų praktikoje.

Lietuvoje išskiriamos dvi supaprastinto proceso formos: baudžiamojo įsakymo priėmimo procesas ir pagreitinatas procesas. Teismo baudžiamojo įsakymo priėmimo procesas suponuoja bylos nagrinėjimo teisme nebuvimą. Pagrindiniai kriterijai, kurie leidžia taikyti baudžiamojo įsakymo priėmimo procesą yra:

1. Galimas nusikalstamos veikoms, už kurių padarymą gali būti skiriama kaip vienintelė ar alternatyvinė bet kuri bausmė, išskyrus kai už nusikalstamą veiką gali būti skiriamas tik terminuotas laisvės atėmimas ar laisvės atėmimas iki gyvos galvos. Ši nuostata teismo baudžiamąjį įsakymą leidžia taikyti plačiam ratui nusikalstamų veikų.
2. Kaltininkas atlygina ar pašalina padarytą žalą arba įsipareigoja ją atlyginti. Įsipareigojimus kontroliuoja teismas, kad kaltinamieji nepiktnaudžiautų teise žala atlyginti ar pašalinti vėliau.
3. Yra tinkamas prokuroro pareiškimas dėl proceso užbaigimo teismo baudžiamuoju įsakymu. Tokio pareiškimo turinys suformuluotas BPK 419 straipsnyje. Jis yra pagrindinis dokumentas, kadangi šio proceso metu nesurašomas kaltinamasis aktas.
4. Įtariamasis sutinka, kad procesas būtų baigtas teismo baudžiamuoju įsakymu. Pažymėtina, kad tokį prokuroro sprendimą gali apskųsti nukentėjęsysis nuo nusikalstamos veikos.

Pagreitintas procesas lemia ikiteisminio tyrimo supaprastinimą (aut. pastaba – apie tai plačiau kituose baigiamojo darbo skyriuose). Pažymėtina, kad Vokietijoje taip pat yra reglamentuotos dvi supaprastinto proceso rūšys: baudžiamojo įsakymo priėmimo ir pagreitintas procesas. Jis įtvirtintas Vokietijos baudžiamojo proceso kodekso šeštojoje knygoje (dalyje) pavadinimu „Ypatingos proceso formos“⁴⁷.

Supaprastintas procesas skirtas optimizuoti ir pagreitinti baudžiamąjį procesą, remiantis formaliaisiais ir vertinamaisiais kriterijais. Juo siekiama efektyvaus teisingumo pritaikymo ir ilgai užsitęsiančių baudžiamųjų procesų pašalinimo. Baudžiamojo proceso paskirtis įgyvendinama mažesnėmis intelektualinėmis ir materialinėmis sąnaudomis.

⁴⁶ Lietuvos Respublikos teisingumo ministerija, Lietuvos teismo ekspertizės institutas, Kriminalistikos ir teismo ekspertizės problemos: mokslo darbų rinkinys (Vilnius: Lietuvos teismo ekspertizės institutas, 1996), 43.

⁴⁷ Gintaras Goda, Užsienio šalių baudžiamojo proceso pagrindai, (Vilnius: SAULUŽĖ: 1997), 7.

1.2. Pagreitinto proceso bendroji charakteristika

Pagreitinto proceso taisyklės įtvirtintos BPK 426 – 432 straipsniuose. „*Pagreitinto proceso tvarka nagrinėjant bylą taip pat turi būti nustatyta tiesa ir priimtas teisėtas bei pagrįstas sprendimas. Todėl labai greitai po nusikalstamos veikos padarymo bylos nagrinėjimas teisme vykti gali tik tais atvejais, kai neegzistuoja jokios pagrįstos abejonės, kad greitai užbaigiant procesą gali būti padarytos esminės klaidos sprendžiant kaltės ir bausmės klausimus.*“⁴⁸ Pagrindiniai kriterijai, kurie leidžia inicijuoti pagreitintą procesą yra šie: nusikalstamos veikos aplinkybės turi būti aiškios, baudžiamoji byla turi būti teisinga apylinkės teismui, prokuroras ikiteisminio tyrimo pradžios dieną arba ne vėliau kaip per keturiolika dienų nuo ikiteisminio tyrimo pradžios kreipiasi į teismą su pareiškimu užbaigti bylą pagreitinto proceso tvarka, kuriam ta baudžiamoji byla teisinga. Taigi akcentuojamas teisingumas, terminas bei vertinamasis kriterijus – nusikalstamos veikos aplinkybių aiškumas. Šios baudžiamojo proceso formos tikslas, be abejonės, lieka tas pats – nusikalstamų veikų atskleidimas, tinkamas baudžiamojo įstatymo pritaikymas, teisingas nusikalstamą veiką padariusio asmens nubaudimas, o nekalto išteisinimas. Teismų praktikoje taip pat pasisakoma apie pagreitinto proceso tikslą: „*Pagreitintu procesu siekiama yra, kad kiekviena proceso stadija truktų kaip įmanoma trumpiau*“⁴⁹. Pagreitinto proceso specifika pasižymi tuo, kad baudžiamojo proceso paskirtis turi būti įgyvendinama dar greičiau, ekonomiškiau, leidžiant įvykdyti teisingumą, nekeliant daug formalių procesinių reikalavimų, kitaip negu laikantis bendrųjų baudžiamojo proceso taisyklių.

Greitesnis baudžiamojo proceso įgyvendinimas pasižymi tuo, kad prokuroras per 14 dienų nuo ikiteisminio tyrimo pradžios dienos kreipiasi į apylinkės teismą dėl proceso pabaigimo pagreitinto proceso tvarka (pažymėtina, kad ankstesnėse BPK 426 str. 1 d. redakcijose buvo numatytas terminas, kuris skaičiuojamas nuo nusikalstamos veikos padarymo dienos⁵⁰). Taip pat šiuo atveju nėra rašomas kaltinamasis aktas (BPK 426 str. 2 d.). Šį, svarbiausią baudžiamosios bylos dokumentą, pakeičia pareiškimas dėl proceso baigimo pagreitinto proceso tvarka (BPK 427 str.). Teismas gavęs prokuroro pareiškimą, tuoj pat rengia teismo posėdį arba paskiria kitą teismo posėdžio laiką ne vėliau kaip per 14 dienų nuo pareiškimo gavimo dienos (BPK 428 str. 1 d.). Teismo posėdis gali būti surengtas vėliau tuo atveju jei kaltinamasis prašo laiko pasiruošti gynybai (BPK 428 str. 1 d.). Kaltinamajam nurodžius terminą, per kurį jis pasiruoš gynybai, teismas paskiria

⁴⁸ Gintaras Goda, Marcelis Kazlauskas ir Pranas Kuconis, *supra* note 1, 34, p. 570.

⁴⁹ ”Kauno apygardos teismo 2013 m. gruodžio 13 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-545-120-2013”, prieiga per internetą: <http://eteismai.lt/byla/268005995126459/1A-545-120-2013>

⁵⁰ 2003 m. galiojusioje Letuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso redakcijoje buvo numatytas penkių dienų terminas nuo nusikalstamos veikos padarymo dienos. Nuo 2004 m. liepos 24 d. įstatymas (2004 m. liepos 8 d. Nr. IX-2336) pakeitė terminą iki 10 dienų. Įstatymas (2013 m. liepos 2 d. Nr. XII-498) pakeitė terminą iki keturiolikos dienų, kuris skaičiuojamas nuo ikiteisminio tyrimo pradžios.

bylos nagrinėjimo teisme dieną, ne vėliau kaip po 20 dienų (BPK 430 str. 1 d.). Taigi, kaltinamasis turi per 20 dienų pasiruošti gynybai. Tame pačiame posėdyje teismas gali apklausti atvykusius liudytojus, nukentėjusiuosius, kaltinamąjį – jam sutikus (BPK 430 str. 2 d.). Tokiu atveju bylos nagrinėjimo metu teisiama jame posėdyje pakartotinai apklausiami proceso dalyviai tik motyvuotu prašymu, siekiant nevilkinti baudžiamojo proceso (BPK 430 str. 2 d.). Taip pat proceso dalyviams, kurie turi dalyvauti vėliau bylą nagrinėjant teisme, teisėjas įteikia šaukimus (BPK 430 str. 4 d.). Paminėtina, kad teismas gali atmesti prokuroro prašymą dėl bylos nagrinėjimo pagreitinoto proceso tvarka (BPK 428 str. 2 d. 3 p.). „BPK 429 str. 1 d. yra reglamentuoti tipiniai prokuroro pareiškimo dėl proceso nagrinėjimo pagreitinoto proceso tvarka atmetimo atvejai, kuomet pagreitintas procesas negalimas⁵¹“. „Atmesti pareiškimą dėl bylos nagrinėjimo pagreitinoto proceso tvarka teismas <...> gali dėl dviejų priežasčių - kai nustato, kad yra praleistas BPK 426 straipsnyje numatytas terminas arba kad byla teisinga apygardos teismui. <...> Tuo tarpu sprendimą bylą perduoti prokurorui teismas gali priimti ir tuo atveju, jeigu bylos nagrinėjimo teisme metu nustatoma, kad surašytas iš esmės BPK 427 straipsnio reikalavimų neatitinkantis prokuroro pareiškimas dėl bylos nagrinėjimo pagreitinoto proceso tvarka (BPK 429 straipsnio 2 dalis)⁵²“. Išnagrinėjus baudžiamąją bylą pagreitinoto proceso tvarka nuosprendžiai ir nutartys skundžiami bendra tvarka (BPK 432 str. 3 d.).

Kaip minėta, pagreitintas procesas lemia lengvesnį ir trumpesnį ikiteisminį tyrimą, konkrečiai prokuroras gali nuspręsti ir teismui nepateikti jokios ikiteisminio tyrimo medžiagos (nors praktikoje tai beveik neįmanoma, kadangi reikia surinkti bent jau asmenį charakterizuojančius duomenis) arba tik tą medžiagą, kuri pasitarnaus teisingam baudžiamosios bylos nagrinėjimui teisme. Generalinio prokuroro rekomendacijoje dėl proceso baigimo pagreitinoto proceso tvarka nurodyta, kad paprastai ikiteisminio tyrimo veiksmai neatliekami tuomet, kai nusikalstamą veiką padaręs asmuo sulaikomas įvykio vietoje, jis prisipažįsta, nusikalstamos veikos įvykis nufilmuojamas ar įrašomas garso įrašas. Tačiau, kai ikiteisminio tyrimo veiksmai atliekami, turi būti įvertinta ar jais galima gauti tyrimui reikšmingų duomenų, ar jais siekiama patvirtinti bei paneigti tam tikras nusikalstamos veikos aplinkybes⁵³. Europos Tarybos Ministrų komiteto rekomendacijoje dėl baudžiamosios justicijos sistemos supaprastinimo nurodyta, kad leidžiant neatlikti ikiteisminio tyrimo turi būti užtikrintos tokios garantijos:

1. Įtariamojo teisių užtikrinimas.
2. Nepriklausomo ir nešališko teismo užtikrinimas.

⁵¹ „Šiaulių apygardos teismo 2014 m. liepos 15 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1S-831-354/2014,“ prieiga per internetą: <http://eteismai.lt/byla/239590902029777/1S-831-354/2014>

⁵² „Kauno apygardos teismo 2015 m. liepos 7 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1S-1232-478/2015,“ prieiga per internetą: <http://eteismai.lt/byla/49932986688971/1S-1232-478/2015>

⁵³ Lietuvos Respublikos generalinio prokuroro rekomendacija „Dėl proceso baigimo pagreitinoto proceso tvarka,“ TAR, Nr. 8538 (2015).

3. Įrodymų tyrimo teisme užtikrinimas ir pavedimo atlikti ikiteisminį tyrimą, jį papildyti užtikrinimas⁵⁴.

Teismų praktikoje taip pat pasisakoma apie pagreitinoto proceso požymius: „BPK normos, reglamentuojančios pagreintą procesą, taikomos tik esant šių sąlygų visumai: 1) nusikalstamos veikos padarymo aplinkybės yra aiškios; 2) baudžiamoji byla teisinga apylinkės teismu; 3) prokuroras veikos padarymo dieną arba ne vėliau kaip per dešimt dienų nuo veikos padarymo dienos (aut. pastaba – nuo 2004 iki 2013 metų galiojusi BPK 426 str. 1 d. redakcija) kreipiasi į teismą, kuriam ta byla teisinga, su pareiškimu dėl bylos nagrinėjimo pagreitinoto proceso tvarka. Pagreitinoto proceso pobūdis lemia tai, kad nagrinėjimo teisme pertraukos (BPK 243 straipsnis), kaltinimo pakeitimas teisme (BPK 256 straipsnis), proceso veiksmų atlikimas teismo iniciatyva (BPK 287 straipsnis), papildomų įrodymų pateikimas (BPK 288 straipsnis) ir pan. gali būti taikomi tik išimtiniais atvejais, kai bylos aplinkybės yra pakankamai aiškios. Jeigu teisiamojo posėdžio metu nustatoma, kad bylos aplinkybės nėra pakankamai aiškios, pagal BPK 432 str. 2 d. priimama motyvuota nutartis grąžinti bylą prokurorui (aut. pastaba – nuo 2003 iki 2013 metų galiojusi BPK 426 str. 2 d., šiuo metu yra pripažinta netekusi galios). Bylos aplinkybės nėra pakankamai aiškios, kai teisiamajame posėdyje apklausus kaltinamąjį, atvykusius nukentėjusiuosius, kitus proceso dalyvius, liudytojus, išnagrinėjus kitos prokuroro pateiktus duomenis, nenustatomos kai kurios nusikalstamos veikos aplinkybės ir šias aplinkybes galima nustatyti atliekant ikiteisminį tyrimą⁵⁵”. Taip pat: „Nuo 2013 m. liepos 13 d. įsigaliojusioje 2013 m. liepos 2 d. redakcijos BPK 426 str. 1 d. taip pat numatyta, kad, tik tuomet, jei nusikalstamos veikos padarymo aplinkybės yra aiškios, o baudžiamoji byla dėl tos veikos padarymo turi būti nagrinėjama apylinkės teisme, prokuroras ikiteisminio tyrimo pradžios dieną arba ne vėliau kaip per keturiolika dienų nuo ikiteisminio tyrimo pradžios dienos gali kreiptis į teismą, kuriam ta byla teisinga, su pareiškimu dėl bylos nagrinėjimo pagreitinoto proceso tvarka⁵⁶”. Pažymima, kad visa kita, ko nedetalizuoja BPK 426 – 432 straipsniuose įtvirtintos taisyklės, atliekama bendrąją tvarka. Baudžiamąjį proceso principai išlieka tie patys, tik jų turinys pritaikomas būtent šiai baudžiamąjį proceso formai. Svarbiausi principai, kuriuos galima būtų panagrinėti pagreitinoto baudžiamąjį proceso kontekste yra greitumo principas, neatsiejamas nuo įtvirtinto keturiolikos dienų termino kreiptis į teismą, išsamus nusikalstamos veikos išaiškinimas, kurį lemia nusikalstamos veikos aplinkybių aiškumas, bei teisė į gynybą, kuri yra viena iš teisingo baudžiamąjį proceso sudedamųjų grandžių. Visi šie principai

⁵⁴ Recommendation No. R(87)18 Concerning the simplification of criminal justice, adopted by the Committee of Ministers of the Council of Europe.

⁵⁵ “Šiaulių apygardos teismo 2007 m. kovo 1 d. nutartis baudžiamąjį byloje Nr. 1A-61-116-2007,” prieiga per internetą: <http://eteismai.lt/byla/222419974656850/1A-61-116-2007> ; “Šiaulių apygardos teismo 2008 m. liepos 30 d. nutartis baudžiamąjį byloje Nr. 1A-250-116/2008,” prieiga per internetą: <http://eteismai.lt/byla/59250880458466/1A-250-116/2008>

⁵⁶ “Kauno apygardos teismo 2013 m. gruodžio 13 d. nutartis baudžiamąjį byloje Nr. 1A-545-120-2013,” prieiga per internetą: <http://eteismai.lt/byla/268005995126459/1A-545-120-2013>

lemia baudžiamojo proceso ekonomiškumą ir bus nagrinėjami vertinamųjų bei formaliųjų kriterijų kontekste kitame darbo skyriuje.

Atsižvelgiant į pagreitinto proceso požymius mokslinėje literatūroje išskiriama pagreitinto proceso samprata: „*Pagreitintas procesas – tai suspaprastinta baudžiamoji procesinė forma, taikoma aplinkės teismui teisingoms baudžiamosioms byloms dėl nusikalstamų veikų, kurių padarymo aplinkybės yra aiškios, prokurorui suteikiant galimybę kreiptis į teismą dėl bylos nagrinėjimo teisme ne vėliau kaip per Baudžiamojo proceso kodekso nustatytą terminą, nepateikiant jokios ikiteisminio tyrimo medžiagos arba tik tą kuri prokuroro nuožiūra yra būtina sklandžiam nagrinėjimui teisme*⁵⁷“.

Vokietijos baudžiamojo proceso teisėje pagreitintą procesą reglamentuoja BPK (*Strafprozeßordnung (StPO)*) 417 – 420 straipsniai. Pagreitintas proceso taikymo galimybės yra siejamos su faktiškai paprasta situacija ir nusikalstamos veikos aplinkybių aiškumu. Neįtvirtintas terminas, per kurį prokuroras pateikia prašymą, raštu ar žodžiu, bylą užbaigti pagreitinto proceso tvarka (BPK 417 str.). Matyti, kad Vokietijoje viešąjį kaltinimą palaikančios įstaigos, neribojamos formaliaisiais kriterijais, o prašymas dėl pagreitinto proceso gali būti išsakytas ir žodžiu. Prokuroro sprendimas procesą užbaigti pagreitinto proceso tvarka priklauso nuo nusikalstamos veikos aplinkybių vertinimo ir įrodymų (duomenų) apie nusikalstamą veiką turėjimo. Terminas, kuris svarbus pagreitintam procesui yra toks, kad teisišasis posėdis turi būti surengtas nedelsiant arba ne ilgiau kaip per šešias savaites nuo prašymo gavimo (BPK 418 str. 1 d.). Taip pat reglamentuotas kaltinamojo atvykimas į teisišąjį posėdį: jei šis neatvyksta savo laisva valia arba nebuvo atvedintas, jam per 24 valandas turi būti įteiktas šaukimas, kurio turinyje aiškiai parašoma, kuo jis yra kaltinamas (BPK 418 str. 2 d.). Lietuvoje apie teisišąjį posėdžio datą proceso dalyvius informuoja prokuroras, o ankstesnėse redakcijose buvo numatyta, kad šis taip pat privalo užtikrinti kaltinamojo atvykimą į teismą⁵⁸. Kalbant apie kitus proceso dalyvius, Vokietijos baudžiamojo proceso kodekse numatyta, kad liudytojų, ekspertų parodymai duoti ikiteisminio tyrimo metu gali būti perskaitomi teisme, kaip ir visi kiti dokumentai, turintys reikšmės nusikalstamai veikai nagrinėti, oficialūs valstybinių institucijų ar kitų įstaigų stebėjimai, tyrimai, išvados⁵⁹ (BPK 420 str. 1 ir 2 d.). Tačiau tokie procedūrai reikalingas kaltinamojo, jo gynėjo (jei jis dalyvauja teisišajame posėdyje) ir prokuroro sutikimas (BPK 420 str. 3 d.). Teismas nustato, kokiais būdais ir kokių mastu turi būti renkami įrodymai baudžiamojoje byloje (BPK 420 str. 4 d.). Vokiečių mokslininkas

⁵⁷ Rima Ažubalytė, Ramūnas Jurgaitis, Jolanta Zajančauskienė, *supra* note 13, 22, 28, 31, 36, p. 77.

⁵⁸ Nuo 2004 m. iki 2011 m. galiojusiose BPK 426 str. 2 d. redakcijoje prokuroras privalėjo užtikrinti, kad į teismą atvyktų kaltinamasis, visi reikalingi liudytojai ir kiti proceso dalyviai. Nuo 2011 m. iki 2013 m. galiojusioje BPK 426 str. 2 d. redakcijoje prokuroras kartu su ikiteisminio tyrimo įstaiga privalėjo užtikrinti kaltinamojo, visų reikalingų liudytojų ir kitų proceso dalyvių atvykimą į teismą.

⁵⁹ German Code of Criminal Procedure, 7 Apr. 1987, In force from 2015 Dec. 21, žiūrėta 2016 03 16: <http://www.gesetze-im-internet.de/stpo/BJNR006290950.html#BJNR006290950BJNG004201311>

O. Ranft teigia, kad padavus apeliacinį skundą, baudžiamąją bylą išnagrinėjus pagreitinoto proceso tvarka, ji toliau nagrinėjama remiantis bendrosiomis nuostatomis⁶⁰.

Kaip ir Lietuvoje, taip ir Vokietijoje pagreintame procese nereikalaujama surašyti kaltinamąjį aktą⁶¹. Vokietijoje teisiamojo posėdžio pradžioje žodžiu pagarsinami kaltinimai. Šis žodinis pareiškimas privalomai įrašomas į posėdžio protokolą ar garso įrašą (BPK 418 str. 3 d.). Būtinai gynėjo dalyvavimas teisiamajame posėdyje, priešingai nei Lietuvoje, nėra numatytas. Privaloma užtikrinti gynėjo dalyvavimą, jei kaltinamajam gresia laisvės atėmimas nuo šešerių mėnesių. Jis paskiriamas, kai kaltinamasis gynėjo teisme neturi (BPK 418 str. 4 d.). Teismas išnagrinėjęs bylą pagreitinoto proceso tvarka negali skirti kaltinamajam daugiau nei vienerių metų laisvės atėmimo bausmę (BPK 419 str. 1 d.). Pažymėtina, kad galima atimti leidimą naudotis specialiomis teisėmis (pvz.: vairuotojo pažymėjimu) (BPK 419 str. 1 d.). Teismas bylą atiduoti nagrinėti bendra tvarka gali nuspręsti iki pat teisiamojo posėdžio pabaigos – nuosprendžio paskelbimo. Toks teismo sprendimas yra galutinis ir neskundžiamas (BPK 419 str. 2 d.).

Vokietijoje norint baudžiamąją bylą pabaigti pagreitinoto proceso tvarka įtvirtintas tik vertinamasis kriterijus. Jis reikalauja, kad nusikalstamos veikos aplinkybės būtų aiškios⁶². Tačiau gilinantis į kitus pagreintą procesą reglamentuojančius straipsnius matyti, kad vis dėlto egzistuoja ir tam tikri formalieji kriterijai, kurie taip pat panašūs į esančius Lietuvoje. Svarbiausias jų, kad pagreintas procesas gali būti tik dėl tų nusikalstamų veikų, kurios neturi aukštų bausmės sankcijų. Tai suponuoja, kad pagreintas procesas skirtas nesunkioms nusikalstamos veikoms tirti ir nagrinėti. W. Sprenger teigia, kad pagreintoto proceso taikymas sunkiems nusikalstamos veikoms tirti ir nagrinėti praktiškai neįgyvendinamas. Tai reikalauja sudėtingų faktų nustatymo metodų naudojimo⁶³. Taip pat pagreintas procesas dažniausiai taikomas sulaikius asmenį darant nusikalstamą veiką, jam būnant laikinai sulaikytam ir prisipažįstant padarius nusikalstamą veiką, kuria jis yra įtariamas⁶⁴. Teismas negali paskirti daugiau nei vienerių metų laisvės atėmimo bausmės. Praktikoje tokios bausmės vykdymas dažniausiai yra atidedamas, plačiau taikoma bausmė – bauda⁶⁵. Tačiau yra ir esminės skirtumas – nenurodytas terminas, per kurį prokuroras turi kreiptis į teismą su pareiškimu. Galbūt taip yra dėl to, jog Vokietijoje susiformavusi praktika, kad pagreintas procesas dažniausiai taikomas vagystėms, kurias įvykdo užsieniečiai. Užtikrinant, kad jie nepasislėptų nuo teisėsaugos yra sulaikomi, bei kitą dieną nedelsiant būna pristatyti į teismą⁶⁶. Toks greitas reagavimas siejamas su tuo, kad įtariant asmenį padarius nesunkią nusikalstamą veiką,

⁶⁰ Otfried Ranft, *supra* note 18, p. 426.

⁶¹ *Ibid*, p. 428.

⁶² Wolfgang Sprenger, *supra* note 21, p. 574-575.

⁶³ *Ibid*.

⁶⁴ *Ibid*, p. 576.

⁶⁵ Holm Putzke, *supra* note 20, p. 13.

⁶⁶ Otfried Ranft, *op. cit.*, p. 426.

nėra įstatyme numatytų pagrindų skirti kardomąją priemonę – suėmimą. Nors yra nuomonių, kad toks pagreitinto proceso taikymas pažeidžia Europos žmogaus teisių ir laisvių konvenciją⁶⁷. Taigi Vokietijos ir Lietuvos pagreitinto proceso taisyklės bei praktinis įgyvendinimas turi ir panašumų, ir skirtumų.

⁶⁷ Uwe Scheffler, *supra* note 19, p. 113.

2. PAGREITINTAS PROCESAS IKITEISMINIO TYRIMO STADIJOJE

2.1. Pagreitinto proceso taikymas byloms, kurios yra teisingos apylinkių teismams – formalusis požymis

Supaprastintas procesas suponuoja tai, kad jis turėtų būti taikomas mažiau pavojingiems atvejams – nusikalstamosioms veikoms, kurios priskirtinos nesunkiems ir apysunkiems nusikaltimams. BK 11 straipsnio 3 ir 4 dalyje pasakyta: „*Nesunkus nusikaltimas yra tyčinis nusikaltimas, už kurį baudžiamajame įstatyme numatyta didžiausia bausmė neviršija trejų metų laisvės atėmimo. Apysunkis nusikaltimas yra tyčinis nusikaltimas, už kurį baudžiamajame įstatyme numatyta didžiausia bausmė viršija trejus metus laisvės atėmimo, bet neviršija šešerių metų laisvės atėmimo.*“ Tačiau BPK 426 straipsnio 1 dalyje nurodyta, kad pagreitintas procesas gali būti taikomas tik toms baudžiamosioms byloms, kurios teisingos apylinkių teismams. Tai yra vienas iš pagreitinto proceso formaliųjų požymių, kuris imperatyviai reglamentuotas įstatyme. Apylinkių teismams teisingos yra tos baudžiamosios bylos, kurios pagal teisingumą nepriskirtos apygardų teismams. BPK 225 straipsnio 1 dalyje nurodyta, kad „*apygardos teismui teisingos baudžiamosios bylos, kuriose asmenys kaltinami padarę sunkius ir labai sunkius nusikaltimus, išskyrus bylas, kuriose asmenys kaltinami padarę nusikaltimus, numatytus Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 135 straipsnio 1 dalyje, 149 straipsnio 1, 2 ir 3 dalyse, 150 straipsnio 1, 2 ir 3 dalyse, 178 straipsnio 3 dalyje, 180 straipsnio 2 ir 3 dalyse, 182 straipsnio 2 dalyje ir 260 straipsnio 1 ir 2 dalyse, taip pat bylos, kuriose kaltinamieji nusikalstamos veikos padarymo metu buvo Respublikos Prezidentu, Seimo ar Vyriausybės nariais, Konstitucinio Teismo teisėjais, teisėjais ar prokurorais.*“ Matyti, kad remiantis Lietuvos įstatymais pagreitintas procesas gali būti taikomas ne tik nesunkiems ir apysunkiems nusikaltimams, bet ir kai kuriems sunkiems nusikaltimams, pvz.: sunkus sveikatos sutrikdymas, išžaginimas, seksualinis prievartavimas ir t.t.

Apžvelgiant teismų praktiką randami atvejai, kuomet pagreitintas procesas buvo taikytas sunkiems nusikaltimams. Vilniaus miesto apylinkės teisme viešame posėdyje pagreitinto proceso tvarka išnagrinėta baudžiamoji byla, kurioje R. G. kaltinamas pagal BPK 149 straipsnio 1 dalį ir 150 straipsnio 1 dalį: „*R. G. 2014-10-09 apie 23.00 val. skverelyje, esančiame A. V. g. 22, Vilniuje, turėdamas tikslą lytiškai santykiauti su J. V. prieš jos valią, reikalavo nukentėjusios lytiškai santykiauti, pastarajai atsisakius, abiem rankomis paėmė už nukentėjusios kelnių ir pradėjo jas nuiminėti, nukentėjusiai bandžius pabėgti, pastarasis ją pagavo ir pradėjo stumti prie sienos, užgriuvo nukentėjusią iš viršaus, taip atimdamas galimybę priešintis, tada grasindamas ją nužudyti, laikė jos rankas suspaudęs su dešine ranka, o plaukus su kaire ranka įvedė savo lytinį organą pastarajai į burną, ir taip tenkino savo lytinę aistrą oraliniu būdu, po ko nukentėjusiajai*

bandžius pabėgti, pastarąją pagavo už plaukų, bei pradėjo vilkti atgal, pastarajai nukritus ant žemės ją tempė bei pradėjo reikalauti tenkinti jo lytinę aistrą oralinių būdu, o nukentėjusiajai pradėjus šauktis pagalbos, grasindamas ją nužudyti uždengė savo ranka jos burną. Po to, turėdamas tikslą natūraliu būdu tenkinti savo lytinę aistrą su J. V. prieš jos valią, nuėmė jos kelnes ir kelnaites, iš nugaros pasodino pastarąją ant kelių ir tenkino lytinę aistrą natūraliu būdu prieš nukentėjusios valią, po ko įvedė savo lytinį organą pastarajai į burną, ir taip tenkino savo lytinę aistrą oralinių būdu, šiais veiksmais jis panaudodamas fizinį smurtą bei atėmęs galimybę nukentėjusiajai priešintis, išžagino ir seksualiai prievartavo J. V.⁶⁸” Teismo sprendimas buvo priimtas ketvirtą dieną po nusikalstamos veikos padarymo. Per tris dienas buvo atlikti tokie ikiteisminio tyrimo veiksmai: įtariamojo, nukentėjusiosios, liudytojų apklausos, parodymų patikrinimas vietoje, gauta medicinos specialisto išvada, įvykio vietos apžiūra. Toliau teismas pasisakė, kad „minėtų įrodymų visuma, t. y. kaltinamojo prisipažinimas ir nukentėjusiosios bei liudytojų parodymai, specialisto išvada apie nukentėjusiajai padarytus sužalojimus, ikiteisminio tyrimo veiksmų protokoluose užfiksuoti duomenys patvirtina, kad R. G. neteisėtu būdu, t. y. prieš nukentėjusiosios valią, panaudodamas fizinį smurtą ir grasinimus, taip atimdamas galimybę nukentėjusiajai priešintis, lytiškai santykiavo ir tenkino savo lytinę aistrą, taip išžagino ir seksualiai prievartavo J. V.. Atsižvelgiant į padarytos veikos požymius, objektyviai atliktus veiksmus ir nusikalstamo tikslo įgyvendinimą, R. G. nusikalstama veika teisingai kvalifikuota kaip nusikaltimų sutaptis pagal Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 149 str. 1 d. ir 150 str. 1 d..⁶⁹“ Šiuo konkrečiu atveju galima sakyti, kad ne visuomet sunkiems nusikaltimams reikia ilgo ikiteisminio tyrimo aplinkybėms nustatyti. Gali užtekti pagrindinių veiksmų, kurie padės greitai ir ekonomiškai įvykdyti teisingumą. Taip pat Visagino miesto apylinkės teisme 2011 m. spalio 25 d. priimtas nuosprendis bylą išnagrinęjus pagreitinto proceso tvarka dėl BK 180 str. 3 d. numatytos nusikalstamos veikos: „V. C. nuteistas pagal Lietuvos Respublikos BK 180 str. 3 d. už tai, kad jis, grasindamas šaunamuoju ginklu panaudoti fizinį smurtą, pagrobė svetimą turtą, o būtent: 2011-10-19, apie 19.44 val., UAB „Ma (duomenys pakeisti)“ parduotuvėje „M (duomenys pakeisti)“, esančioje (-), Visagine, grasindamas panaudoti fizinį smurtą šaunamuoju ginklu - dujiniu pistoletu „Ekol P 29 Cal. 9 mm“ - pardavėjai O. P., V. C. pagrobė iš parduotuvės kasos 181,18 Lt⁷⁰.” Buvo nustatytas išankstinis rengimasis padaryti vieną iš pavojingiausių nusikalstama veikų nuosavybei. Nustatytos neigiamai kaltinamąjį charakterizuojančios aplinkybės – narkotinių medžiagų vartojimas, įrašymas į narkologinę įskaitą, praeityje kelis kartus trauktas baudžiamojon

⁶⁸ “Vilniaus miesto apylinkės teismo 2014 spalio 23 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-3118-716/2014”, prieiga per internetą: <http://eteismai.lt/byla/269752909034241/1-3188-716/2014?word=149>

⁶⁹ *Ibid.*

⁷⁰ “Vilniaus apygardos teismo 2012 m. vasario 10 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-57-648-2012“, prieiga per internetą: <http://eteismai.lt/byla/135703216030921/1A-57-648-2012?word=180>

atsakomybėn ir pan. Taip pat nustatyta, kad nusikalstamos veikos metu panaudotas dujinis pistoletas yra tinkamas šaudyti. Apkaltinamasis teismo nuosprendis priimtas šeštą dieną po nusikalstamos veikos padarymo, bet per tokį trumpą laiką buvo nustatytos visos reikšmingos aplinkybės, kurios išaiškino padarytą nusikaltimą.

Pasitaiko atvejų, kuomet baudžiamosios bylos nagrinėjimo eigoje pakeičiamas kaltinimas. Kaltinimo keitimo taisyklės įtvirtintos BPK 256 straipsnyje. Taip pat šiuo klausimu yra pasisakęs Konstitucinis Teismas 2013 metų lapkričio 15 dienos nutarime⁷¹. Kalbant apie pagreintą procesą, kaip minėta, yra nustatytos tam tikros ribos, kuriose jis gali būti taikomas. Todėl galimos situacijos, kad pakeičiant kaltinimą iš nesunkaus nusikaltimo į sunkų, nebėra sąlygų visumos, kurioms esant galima baudžiamąjį procesą pabaigti pagreitinto proceso tvarka. Bet taip pat galima teigti, kad tokiu atveju, nebuvo aiškios nusikalstamos veikos padarymo aplinkybės, kas taip pat yra vienas iš vertinamųjų pagreitinto proceso kriterijų. Taigi prokuroro prerogatyva yra taikyti pagreintą procesą, tinkamai įvertinus visas aplinkybes. „BPK 426 str. numatyta prokuroro teisė nuspręsti užbaigti baudžiamąją bylą pagreitinto proceso tvarka. Šiame straipsnyje *inter alia* įtvirtinta nuostata, kad jeigu nusikalstamos veikos padarymo aplinkybės yra aiškios, o baudžiamoji byla dėl tos veikos padarymo turi būti nagrinėjama apylinkės teisme, prokuroras gali kreiptis į teismą, kuriam ta byla teisinga, su pareiškimu dėl bylos nagrinėjimo pagreitinto proceso tvarka. Taigi toks kreipimasis yra prokuroro prerogatyva, ir tik jis sprendžia, ar pateikti teismui pareiškimą dėl bylos nagrinėjimo pagreitinto proceso tvarka⁷²”. Tai reiškia, kad prokuroras turi atidžiai įvertinti visas bylos aplinkybes ir nuspręsti ar yra visos sąlygos leidžiančios procesą pabaigti pagreitinto proceso tvarka. Kitu atveju, greito ir ekonomiško proceso funkcija, taps apsunkinta ir bergždžia, nes byla bus gražinta prokurorui ir nagrinėjama bendra tvarka.

Praktikoje pasitaiko teigiamų pagreitinto proceso taikymo atvejų, esant kaltinimo perkvalifikavimui iš nesunkaus nusikaltimo į sunkų nusikaltimą. „Kaip matyti iš baudžiamosios bylos, 2010-12-28 teisiamojo posėdžio metu prokuroro iniciatyva buvo pakeistas kaltinimas, atitinkamai iš LR BK 180 str. 1d. pagal LR BK 180 str. 2d., kaltinamieji buvo kaltinami pagal pakeistą kaltinimą ir sunkesnę nusikaltimą, buvo atliekamas faktinių aplinkybių ir įrodymų tyrimas bei priimtas nuosprendis. <...> Aukščiau nurodytos normos patvirtina, kad apylinkės teismui teisinga ir baudžiamoji byla, kurioje asmuo kaltinamas pagal LR BK 180 str. 2d., t.y. sunkų nusikaltimą, bei nedraudžiama bylą nagrinėti pagreitinto proceso tvarka⁷³”. Šioje situacijoje išvengta medžiagos perdavimo prokurorui ir jos nagrinėjimo bendra tvarka. Taip esant visoms

⁷¹ “Konstitucinio Teismo 2013 m. lapkričio 15 d. nutarimas,” prieiga per internetą: <http://www.lrkt.lt/lt/teismo-aktai/paieska/135/ta101/content>

⁷² “Klaipėdos apygardos teismo nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1S-1003-557/2014,” prieiga per internetą: <http://eteismai.lt/byla/191855908701017/1s-1003-557/2014>

⁷³ “Kauno apygardos teismo 2011 m. kovo 29 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-244-508-2011,” prieiga per internetą: <http://eteismai.lt/byla/66735819531258/1A-244-508-2011>

reikiamoms sąlygoms, o svarbiausia aiškiais nusikalstamos veikos aplinkybėmis operatyviai ir ekonomiškai pasiektas teisingumas. Dirbtinai neprailgintas ikiteisminis tyrimas ir baudžiamosios bylos nagrinėjimas.

Pažymėtina, kad sunkių nusikaltimų tyrimo ir nagrinėjimo pagreitinoto proceso tvarka pasitaiko retai. Juk tokioms nusikalstamoms veikoms ištirti reikia daugiau laiko ir sąnaudų. Dažnai Nusikaltimai daromi bendrininkaujant, kas apsunkina ikiteisminį tyrimą aiškinantis, koks buvo kiekvieno įtariamojo indėlis į nusikalstamos veikos padarymą. Reikia aiškintis aplinkybes, tikruosius ketinimus, panaikinti prieštaravimus ir pan. Tačiau, kaip matyti, pasitaiko ir tokių, kurios yra visiškai aiškios. Tuomet jų tyrimą galima pabaigti pagreitinoto proceso tvarka.

Padarytos nusikalstamos veikos sunkumas įtakoja bausmių skyrimą. Tai patvirtinta BK įtvirtintos sankcijų ribos visų kategorijų nusikalstamoms veikoms. Tame pačiame BK 64¹ straipsnyje nurodyta, kad išnagrinėjus baudžiamąją bylą pagreitinoto proceso tvarka, nuteistajam skiriama bausmė sumažinama vienu trečdaliu. Papildoma sąlyga šio įstatymo taikymui yra kaltinamojo prisipažinimas padarius jam inkriminuojamą nusikalstamą veiką. „BK 64¹ straipsnyje nustatyta, kad, baudžiamąją bylą išnagrinėjus pagreitinoto proceso tvarka ar atlikus sutrumpintą įrodymų tyrimą, taip pat kai baudžiamoji byla baigiama teismo baudžiamuoju įsakymu, nuteistajam skiriama bausmė, kuri tuo pačiu nuosprendžiu sumažinama vienu trečdaliu (1 dalis), taip pat tai, kad ši taisyklė taikoma tik tais atvejais, kai asmuo prisipažįsta esąs kaltas (2 dalis). Šių BK 64¹ straipsnio nuostatų pagrindinė paskirtis – sudaryti galimybes pagreitinti baudžiamąjį procesą atitinkamų kategorijų bylose. Siekiant šio tikslo iš esmės įtvirtinta privilegija (pozityvioji diskriminacija) atskiroms tos pačios kategorijos (teisiamųjų) asmenų grupėms, nes numatyta galimybė, BK 64¹ straipsnio 1 dalyje nurodytiems asmenims prisipažinus, vienu trečdaliu sumažinti bausmę⁷⁴”. Tačiau jei jau sutinkama su galimybe taikyti pagreintą procesą kai kurioms sunkioms nusikalstamoms veikoms, ar nepažeidžiamas teisingumo principas vienu trečdaliu mažinant įstatyme numatytas sankcijas. „Teisingumas reiškia ne tik tai, kad turi būti išsamiai, visapusiškai ir objektyviai nustatytos bylai reikšmingos aplinkybės, bet ir tai, kad pripažintam kaltu asmeniui skiriama bausmė turi būti adekvati padarytai veikai – bausmė už nusikalstamą veiką turi atitikti tos veikos pavojingumo pobūdį bei laipsnį.⁷⁵” Pažymėtina, kad Vokietijoje nagrinėjant baudžiamąsias bylas pagreitinoto proceso tvarka, negalima skirti bausmės, kuri viršytų vienerių metų laisvės atėmimą. Tai reiškia, kad ten šis procesas taikomas tik nesunkioms nusikalstamoms veikoms tirti ir nagrinėti. Kyla klausimas, ar tikrai nustačius, kad asmuo padarė tokias nusikalstamas veikas, kaip sunkus sveikatos sutrikdymas, išžaginimas, seksualinis prievartavimas, plėšimas esant kvalifikuojantiems požymiams galima jam

⁷⁴ “Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2014 m. balandžio 24 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2A-7-1/2014,“ prieiga per internetą: <http://eteismai.lt/byla/127069485091178/2A-7-1/2014>

⁷⁵ “Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2013 m. gruodžio 17 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-516/2013,“ prieiga per internetą: <http://eteismai.lt/byla/63878397594150/2K-519/2013>

skiriamą bausmę sumažinti net vienu trečdaliu. Juk pasikėsinama į tokias vertybes kaip žmogaus sveikata, nuosavybė, seksualinio apsisprendimo laisvė. Vien tokių nusikalstamų veikų padarymas rodo asmens požiūrį į visuomenę ir kitus asmenis, kuris pabrėžiamas ir teismų praktikoje: „*tačiau atkreiptinas dėmesys, jog darydamas tokius išūlius nusikaltimus, braudamasis į gyvenamąsias patalpas ir fiziškai smurtaudamas prieš nukentėjusiuosius, net moterį, bauginant mažametį vaiką, kaltinamojo elgesys nepasižymėjo gailėstingumu ir supratingumu bei nukentėjusiųjų atjauta, kaltinamasis neatskleidė kaip būtent ir ar jis tuomet buvo rūpestingas savo artimųjų atžvilgiu, gresiančios atsakomybės akivaizdoje*⁷⁶”.

Kalbant apie kaltinamojo prisipažinimą padarius jam inkriminuojamą veiką, reiktų pastebėti, kad prisipažinimas nėra savarankiškas įrodymas baudžiamojoje byloje. Visuomet turi būti nustatytas kaltinamojo prisipažinimo kaltu ryšys su kitais ikiteisminio tyrimo metu gautais duomenimis, reikšmingais nusikalstamai veikai tirti ir nagrinėti.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo teisėjų Senato nutarime Nr. 48 dėl teismų praktikos taikant baudžiamojo proceso kodekso normas, reglamentuojančias bylų supaprastintą procesą yra pasisakęs, kad „*įtariamojo (kaltinamojo) prisipažinimas padarius nusikalstamą veiką ir jo parodymai apie nusikalstamos veikos aplinkybes yra tik vienas iš duomenų, pagal kuriuos sprendžiama, ar nusikalstamos veikos padarymo aplinkybės yra aiškios, šaltinių. Kaltės neprisipažinimas arba dalinis prisipažinimas pats savaime nereiškia, kad nusikalstamos veikos padarymo aplinkybės nėra aiškios. Tik įvertinus kaltinamojo parodymus ir kitus teisiama jame posėdyje išnagrinėtus duomenis sprendžiama ar veikos aplinkybės yra aiškios*⁷⁷“.

Taigi, kaltinamojo prisipažinimui padarius nusikalstamą veiką nėra vertinami kaip patys svarbiausi įrodymai baudžiamojoje byloje. Jie vertinami kritiškai, kiekvieno įtariamojo ar kaltinamojo parodymai privalo būti atidžiai įvertinti. Tai padeda padaryti kiti duomenys apie nusikalstamą veiką, surinkti ikiteisminio tyrimo metu (liudytojų parodymai, daiktai ar dokumentai turintys reikšmės nusikalstamai veikai tirti ir nagrinėti ir pan.).

Analogiškai įtariamojo (kaltinamojo) parodymai vertinami ir vėlesnėje teismų praktikoje, nagrinėjant baudžiamąsias bylas pagreitinto proceso tvarka. Kauno apylinkės teismas pasisakė: „*Pažymėtina ir tai, kad įtariamojo (kaltinamojo) prisipažinimas ar neprisipažinimas padarius nusikalstamą veiką ir jo parodymai apie nusikalstamos veikos aplinkybes yra tik vienas iš duomenų, pagal kuriuos sprendžiama, ar nusikalstamos veikos padarymo aplinkybės yra aiškios, šaltinių. Taigi įtariamojo (kaltinamojo) vienokia ar kitokia pozicija pati savaime taip pat nereiškia, kad nusikalstamos veikos padarymo aplinkybės yra ar nėra aiškios. Bylos aplinkybės nėra pakankamai*

⁷⁶ “Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2013 m. gruodžio 17 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-516/2013,“ *supra* note 75.

⁷⁷ “2004 m. rugsėjo 17 d. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo teisėjų senato nutarimas Nr. 48, teismų praktikos taikant baudžiamojo proceso kodekso normas, reglamentuojančias bylų supaprastintą procesą, apžvalga“, prieiga per internetą: <http://www.teisesgidas.lt/modules/paieska/lat.php?id=28526>

aiškios, kai teisiama jame posėdyje apklausus kaltinamąjį, nukentėjusiuosius, liudytojus, išnagrinėjus kitus prokuroro pateiktus duomenis, nenustatomos svarbios nusikalstamos veikos aplinkybės (veikos padarymo vieta, laikas, būdas ir pan.), ir šias aplinkybes galima nustatyti tik atliekant ikiteisminį tyrimą⁷⁸“. Tai patvirtina, kad įtariamojo (kaltinamojo) prisipažinimui neturėtų būti pervertinamas. Be to, prisipažinus padarius nusikalstamą veiką, ne visuomet reiškia, kad asmuo gailisi ją padaręs. Gailėtis gali atsirasti kai įtariamasis (kaltinamasis) pradeda suvokti baudžiamosios atsakomybės neišvengiamumą. Teismų praktikoje susiformavusi nuostata, kad kaltininko prisipažinimas padarius nusikalstamą veiką yra vertinama kaip atsakomybę lengvinanti aplinkybė, jei kaltininkas savo laisva valia (o ne dėl surinktų įrodymų) pripažįsta nusikalstamos veikos padarymo aplinkybes. Tuo pačiu nustatinėjama, kokį indėlį prisipažinimas įnešė įgyvendinant teisingumą⁷⁹. Būtent dėl to kyla klausimas, ar galima remiantis baudžiamąjo proceso ekonomiškumu, greitumu, operatyvumu ir sklandžiu darbu vienu trečdaliu mažinti bausmes. O, kas svarbiausia bausmės gali būti mažinamos ne tik nesunkiems ir apysunkiems nusikaltimams, bet ir kai kuriems sunkiems nusikaltimams. Taip pat teismų praktikoje pažymėta, kad „šis BK straipsnis (aut. pastaba BK 64^l str.) iš esmės įtvirtina ne bausmės skyrimo, bet specialią procesinę taisyklę dėl nuosprendžio turinio, kai asmuo prisipažįsta kaltas ir byla išnagrinėta pagreitinoto proceso tvarka, atlikus sutrumpintą įrodymų tyrimą, arba baigiama teismo baudžiamuoju įsakymu⁸⁰“. Įstatyme neįtvirtintos taisyklės, kokiais dydžiais mažinama bausmė pritaikius atsakomybę lengvinančią aplinkybę – kaltinamojo prisipažinimą ir nuoširdų gailėjimąsi. Bet įtvirtinta procesinė taisyklė būtų tiriant ir nagrinėjant pagreitinoto proceso tvarka, kaltinamajam prisipažinus, vienu trečdaliu sumažinama skiriama bausmė. Sureguliuotas įstatymas leidžiantis kai kurias sunkias nusikalstamas veikas tirti ir nagrinėti viena iš supaprastinto proceso rūšių – pagreitinoto proceso tvarka. Remiantis ekonomiškumo ir greitumo principais galimas sankcijų už tokias nusikalstamas veikas sumažinimas vienu trečdaliu.

Sankt Galeno kantone (aut. pastaba – Šveicarijos šiaurės rytuose, pasienyje su Vokietija) pirmą kartą 2002 metais pagreitintas procesas buvo taikytas sulaikant afrikiečių kilmės prekytojų narkotikais. Policijos pareigūnai įtariamąjį sulaikė taikant nusikalstamos veikos imitavimo modelį. Tokiu atveju jiems užteko įrodymų, kurių dėka greitai buvo pritaikytas teismo sprendimas. Pagrindinė priežastis pritaikyti laikiną sulaikymą ir greitai paskirti bausmę buvo ta, kad įtariamasis yra užsenietis, jo gyvenamoji vieta nežinoma. Tokios aplinkybės apsunkina šaukimo į teismą ar į ikiteisminio tyrimo įstaigą įteikimą, pasislėpusio asmens paiešką. Taip pat buvo visi kiti teisiniai pagrindai, leidžiantys baudžiamąjį procesą pabaigti pagreitinoto proceso tvarka: teisėjas turėjo

⁷⁸ “Kauno miesto apylinkės teismo 2014 m. liepos 31 d. nutartis baudžiamąjoje byloje Nr. 1-53-2327-946/2014,“ prieiga per internetą: <http://eteismai.lt/byla/130821047405453/1-2327-946/2014>

⁷⁹ “Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2010 m. spalio 12 d. nutartis baudžiamąjoje byloje Nr. 2K-444/2010,“ prieiga per internetą: <http://eteismai.lt/byla/246872067911691/2K-444/2010>

⁸⁰ “Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis 2014 m. balandžio 8 d. nutartis baudžiamąjoje byloje Nr. 2K-163/2014,“ prieiga per internetą: <http://eteismai.lt/byla/53499275084498/2K-163/2014>

kompetenciją paskirti reikiamą piniginę baudą arba laisvės atėmimą iki šešerių mėnesių; buvo pagrindas sulaikyti įtariamąjį 48 valandoms; asmuo sulaikytas darant nusikalstamą veiką, kas yra prielaida, jog nusikalstamos veikos padarymo aplinkybės yra aiškios. Išplėtus pagreitinto proceso taikymą kovoje su prekyba narkotikais, ši procesinė forma pradėta taikyti ir kitose srityse: nusikalstamoms veikoms, kurios padaromos pažeidžiant migracijos įstatymą; nusikalstamoms veikoms, kurios sutrikdo viešąją tvarką bei nusikalstamoms veikoms nuosavybei – vagystėms iš parduotuvių. Matyti, kad Šveicarijoje pagreitinatas procesas taikomas nesunkioms nusikalstamoms veikoms tirti, o pagrindas taikyti pagreintą procesą yra sulaikymas darant nusikalstamą veiką. Bausmės mažinimas nėra numatytas pagreintame procese. Nusikalstamos veikos, kurios pabaigiamos pagreitinto proceso tvarka yra nesunkios, sankcijos už jas taip pat nedidelės⁸¹.

Vokietijoje baudžiamąjį procesą pabaigti pagreitinto proceso tvarka galima tik bylose, kurios yra teisingos apylinkių teismams (*vok. Amtsgericht*). Apylinkės teismas kaip pirmoji instancija, nagrinėja baudžiamąsias bylas dėl nusikalstamų veikų, už kurias gresia ne griežtesnė kaip 4 metų laisvės atėmimo bausmė. Jei gresia ne griežtesnė kaip 2 metų laisvės atėmimo bausmė, teisėjas bylą nagrinėja vienasmeniškai, o jei sankcijoje numatyta didesnė kaip 2 metų laisvės atėmimo bausmė, byla nagrinėjama dalyvaujant teisėjui ir tarėjams⁸². Kaip minėta, nagrinėjant bylas pagreitinto proceso tvarka Vokietijoje galima skirti ne didesnę kaip vienerių metų laisvės atėmimo bausmę. Matyti aiški takoskyra, kad pagreitinto proceso tvarka tiriami ir nagrinėjami nesunkūs nusikalstami atvejai. Kelno (*aut. pastaba – Vokietijos miestas*) Aukštesniojo žemės teismo (*vok. Oberlandesgericht*) administracija pasisakė dėl tokio įtvirtinto teisingumo. Tuo siekiama išvengti pavojų, kad pagreitinatas procesas nebūtų taikomas sunkioms nusikalstamoms veikoms tirti ir nagrinėti⁸³. Sutinkama, kad ir Vokietijoje laikomasi koncepcijos, kad pagreitinto proceso tvarka galima tirti ir nagrinėti nesunkias nusikalstamas veikas, už kurias taikomos nedidelės sankcijos.

Daroma išvada, kad pagreitinto proceso tvarka tiriamos ir nagrinėjamos ne tik nesunkios nusikalstamos veikos. Nors pagreitinto proceso paskirtis sutrumpinti nesunkių ir aiškių nusikalstamų veikų tyrimą. Įstatymas leidžia nagrinėti ir kai kurias sunkias nusikalstamas veikas. BPK išplėtė pagreitinto proceso taikymo ribas. Teismuose retai pasitaiko sunkių nusikaltimų nagrinėjimas pagreitinto proceso tvarka, tačiau didelių problemų jis nesukelia. Tai priklauso nuo sėkmingo ir organizuoto ikiteisminio tyrimo.

⁸¹ Dr. Th. Hansjakob, "Beschleunigte Verfahren im Kanton St. Gallen," *Beschleunigte Verfahren in SG* (2014): 1-6, prieiga per internetą: http://www.staatsanwaltschaft.sg.ch/home/das_strafverfahren/Beschleunigtes_Verfahren/_jcr_content/Par/downloadlist/DownloadListPar/download.ocFile/Beschleunigte%20Verfahren%20in%20SG.pdf

⁸² Gintaras Goda, *Užsienio šalių baudžiamojo proceso pagrindai. Mokomoji priemonė*, Vilnius (1997): 9.

⁸³ Der Präsident des Oberlandesgerichts Köln, "Das beschleunigte Verfahren". (2016), prieiga per internetą: https://www.justiz.nrw.de/Gerichte_Behoerden/ordentliche_gerichte/Strafgericht/BesondereVerfahrensarten/beschleunigtes_verfahren/index.php

2.2. Pagreitinto proceso taikymas per 14 dienų nuo ikiteisminio tyrimo pradėjimo – formalusis požymis

Plačiausiai pagreitintame procese atsiskleidžia proceso greitumo principas. Baudžiamojo proceso greitumo principas įtvirtintas BPK 1 ir 2 straipsniuose, kurie įpareigoja nusikalstamos veikos tyrimą atlikti greitai/per trumpiausią laiką. Reikalavimas greitai atskleisti nusikalstamas veikas susijęs su 1950 m. Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos 6 straipsnyje⁸⁴ įtvirtinta kiekvieno asmens teisė į jo bylos išsprendimą per įmanomai trumpiausią laiką⁸⁵. Šis įtvirtinimas teisiškai svarbus tuo, kad kuo greičiau bus atskleista nusikalstama veika, kuo greičiau bus išspręsta byla, tuo priimtas sprendimas bus teisingesnis. Bylos sprendimui ir ypač ikiteisminio tyrimo procesinių veiksmų tyrimui trunkant ilgą laiką iškyla įvairių problemų: negalimas ekonomiškai procesą įgyvendinti; atsiranda tikimybė, kad ilgainiui liudytojų ar kitų proceso dalyvių asmeniniai parodymai bus neišsamūs, dalyviai gali neprisiminti bylos išsprendimui reikšmingų aplinkybių ir pan. Svarbu nustatyti, nuo kada asmuo gali įgyvendinti savo teisę į baudžiamojo proceso atlikimą per trumpiausią laiką. Įmanomai trumpiausias laikas skaičiuojamas nuo to momento, kai asmens teisinei padėčiai pradedamas daryti poveikis, t.y. nuo ikiteisminio tyrimo pradžios, nuo įtarimų pareiškimo, nuo kratos asmens namuose ar kitame jam priklausančiame objekte padarymo momento, nuo pirmosios apklausos datos ir kt.⁸⁶ Baudžiamojo proceso trukmei yra skirti BPK bei kituose įstatymuose ir norminiuose aktuose nustatyti terminai. Nagrinėjamai temai svarbiausias yra reglamentuotas 14 dienų kreipimosi į teismą dėl baudžiamosios bylos nagrinėjimo teisme terminas įtvirtintas BPK 426 straipsnio 1 dalyje.

Pažymėtina, kad šis terminas BPK 2003 metų redakcijoje buvo 5 dienos, skaičiuojamos nuo nusikalstamos veikos padarymo momento. Jau 2004 metais jis prailgintas iki 10 dienų ir tik 2013 metais nustatytas šiuo metu galiojantis terminas – 14 dienų. Jis skaičiuojamas nebe nuo nusikalstamos veikos padarymo, bet nuo ikiteisminio tyrimo pradžios. Kaip žinia, ikiteisminis tyrimas ne visuomet pradedamas tik įvykus nusikalstamai veikai. Dažnai ikiteisminio tyrimo institucijos apie nusikalstamos veikos padarymo faktą sužino praėjus kuriam laikui. Taip yra todėl, kad pasitaiko situacijų, kai nusikalstamos veikos padarymo aplinkybės paaiškėja vėliau, nukentėjusysis iš karto nesikreipia į teisėsaugos institucijas, o tai padaro po kelių dienų: „*Vilkaviškio rajono apylinkės teisme 2012-09-13 gautas prokuroro pareiškimas dėl baudžiamosios*

⁸⁴ „Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija“, *Valstybės žinios*, Nr. 40-987 (1995).

⁸⁵ Gintaras Goda, et al, „1-46 str. Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso komentaras,“ (Vilnius: Teisės informacijos centras, 2009): 11.

⁸⁶ Andrius Nevera, Gitana Jurgelaitienė, *Per ilgą baudžiamojo proceso trukmę ir teisinės gynybos priemonės*, (Vilnius: Verslo ir teisės aktualijos, 2009): 164.

bylos išnagrinėjimo pagreitinimo proceso tvarka, kurioje R. S. kaltinama pagal Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 178 straipsnio 4 dalį. <...> Nukentėjusysis E. L. parodė, kad šventė su R. S. rugsėjo 1-ąją. Rugsėjo 3d. pasigedo mobilaus ryšio telefono. <...> Byloje esantys įrodymai- kaltinamosios parodymai- rodo, kad nusikalstama veika padaryta 2012-09-02 apie 01 val., tokiu būdu paskutinė kreipimosi į teismą diena būtų rugsėjo 12 d. Nukentėjusysis negali įvardinti, kurią konkrečiai dieną buvo pavogtas jam priklausantis mobilaus ryšio telefonas. Tokiu būdu, kitų įrodymų nėra, nusikaltimo padarymo data laikytina rugsėjo 2d.⁸⁷ Nors iš esmės nusikalstamas įvykis ikiteisminio tyrimo požiūriu yra nesudėtingas ir galėtų būti baigtas pagreitinimo proceso tvarka, bet dėl reglamentuoto termino prokuroras nespėja pasinaudoti tokia galimybe⁸⁸. Taip pat tuo siekiama padidinti galimybes dažniau taikyti pagreintą procesą kaip ekonomiškesnį ir greitesnį, formalių nuostatų nereikalaujantį procesą.

Nustatytas terminas yra imperatyvi baudžiamojo proceso nuostata, jos privalu laikytis. Teismuose pasitaiko atvejų, kai reikia išaiškinti terminų skaičiavimą proceso dalyviams baudžiamosiose bylose nagrinėjamosiose pagreitinimo proceso tvarka. „Priešingai nei skunde teigia apeliantas, iš bylos duomenų matyti, kad prokuroras, nepažeisdamas BPK 426 str. 1 d. nustatyto termino, kreipėsi į teismą dėl bylos nagrinėjimo pagreitinimo proceso tvarka pateikdamas BPK 427 str. reikalavimus atitinkantį pareiškimą. Nors nuteistojo teigimu, prokuroras su pareiškimu dėl pagreitinimo proceso kreipėsi po 11 dienų nuo veikos padarymo dienos, tačiau pažymėtina, jog viena diena t. y. gegužės 1 d. sekmadienis buvo ne darbo diena, todėl ši diena persikėlė į darbo dieną.⁸⁹ Taip pat kitas pavyzdys: „Iš bylos matyti, kad A. P. nusikalstamą veiką prieš A. M. padarė 2010 m. sausio 11 d., o prokuroras su pareiškimu dėl baudžiamosios bylos nagrinėjimo pagreitinimo proceso tvarka kreipėsi į teismą 2010 m. sausio 21 d. Taigi BPK 426 straipsnyje nurodyti terminai nebuvo pažeisti⁹⁰“. Matyti, kad teismui tenka vertinti ar prokuroro pareiškimas dėl proceso baigimo pagreitinimo proceso tvarka yra paduotas per atitinkamą terminą, ar vis dėlto nustatyto termino yra nesilaikoma.

Greitumo principas pagreitinimo baudžiamojo proceso formoje yra akivaizdus. Vien keturiolikos dienų terminas leidžia suprasti, kad tyrimas vyksta sparčiai, visu pajėgumu. BPK nurodo, kad prokuroras gali į teismą kreiptis tą pačią dieną, kurią pradėtas ikiteisminis tyrimas.

⁸⁷ “Vilkaviškio rajono apylinkės teismo 2012 m. rugsėjo 21 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1-209-482/2012“, prieiga per internetą: <http://eteismai.lt/byla/197670657646802/1-209-482/2012?word=praleistas%20terminas>

⁸⁸ “Aiškinamasis raštas dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 71, 75, 82, 120, 121, 126, 132, 139, 167, 179, 183, 218, 219, 233, 236, 261, 273, 279, 285, 286, 317, 319, 407, 426, 427, 428, 429, 432 straipsnių pakeitimo ir papildymo ir kodekso papildymo 9¹, 131¹, 430¹ straipsniais įstatymo projekto ir Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso papildymo 64¹ straipsniu įstatymo projekto”

⁸⁹ “Klaipėdos apygardos teismo 2012 m. rugsėjo 20 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-619-360-2012“, prieiga per internetą: <http://eteismai.lt/byla/97682486002233/1a-619-360-2012>

⁹⁰ “Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2010 m. gruodžio 28 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-673/2010,“ prieiga per internetą: <http://eteismai.lt/byla/254781548036898/2K-673/2010>

Pavyzdžiui, baudžiamojoje byloje Nr. 1-546-14/2003 nuosprendis buvo priimtas maždaug po 12 valandų, o baudžiamojoje byloje Nr. 1-609-25/2003 – kitą dieną po nusikalstamos veikos padarymo⁹¹. Šiose baudžiamosiose bylose nuosprendis buvo priimamas beveik iškart po nusikalstamos veikos padarymo. Todėl sutinkama su daugelio mokslininkų nuomone, kad baudžiamojo proceso tikslai bus pasiekti ir geriau pritaikyti nustatant tiesą veikiant greitai ir efektyviai. Apie bausmės efektyvumą greitai ir teisingai ją pritaikius užsimena ir Šveicarijos teisininkai. Sankt Galeno kantono vyriausiasis prokuroras Dr. Th. Hansjakob yra pasisakęs apie teigiamą pagreitinoto proceso įtaką skiriant bausmes. Kadangi patys kaltinamieji teismo sprendimus priima labiau teigiamai, nei tuomet kai jų laukti reikia savaitėmis ir net ilgiau⁹². Taip pat pažymėtinas teigiamas bruožas, kad ten ikiteisminis tyrimas baigiamas per 24 – 48 valandas. Paminėtina, kad Vokietijos baudžiamojo proceso kodeksas nenumato termino, per kurį reikia kreiptis į teismą dėl proceso baigimo pagreitinoto proceso tvarka. Tačiau ten susiformavusi praktika rodo, kad ikiteisminis tyrimas pabaigiamas per 24 – 48 valandas, tuo laikotarpiu, kurio metu įtariamasis būna laikinai sulaikytas. Dėl tokių priežasčių, jog išleidus įtariamąjį iš laikino sulaikymo įstaigos, pastarasis gali pasislėpti. Įtariamuosius, kurie neturi nuolatinės gyvenamosios vietos, atvykusius iš užsienio šalių, sunku surasti, reikia skelbti jų paiešką ir pan. Be to, Vokietijos baudžiamojo proceso įstatyme numatyta, kad jei kaltinamasis neatvyksta į teismą savo noru ar nėra atvesdinamas, jam šaukimas į teismą turi būti įteiktas per 24 valandas. Papildomas ir skubus asmens buvimo vietos nustatymas reikalauja materialinių ir žmogiškųjų išteklių. Procesas tampa neekonomiškas, koks turėtų būti, tiriant nesunkias nusikalstamas veikas.

Tokia praktika padeda išvengti keblių situacijų, kuomet įtariamasis (kaltinamasis) neatvyksta į apklausas, nedalyvauja kituose ikiteisminio tyrimo veiksmuose, nepasirodo teisme. Arba pagal anksčiau galiojusią BPK redakciją prokuroras neužtikrindavo kaltinamojo dalyvavimo teisiamajame posėdyje. *„Atkreiptinas dėmesys, kad BPK 429 straipsnyje, reglamentuojančiame prokuroro pareiškimo atmetimo atvejus, išvardinti patys aiškiausi atvejai, kuomet pagreitintas procesas nebegalimas ir dėl šių atvejų jokie esminiai ginčai negalimi. Nagrinėjamu atveju teismas nusprendė, kad esant vienam girtam kaltinamajam bylos nagrinėjimas negalimas, taigi, pagreitintas procesas užsibaigė ir byla tegali būti nagrinėjama bendra tvarka⁹³”*. Taip pat teismas pasisakė, kad tokiais atvejais negali taikyti bendrųjų bylos nagrinėjimo taisyklių, atsižvelgiant į pagreitinoto proceso siekinius: *„Atkreiptinas dėmesys ir į tai, kad BPK II skirsnyje numatytos įprastų proceso formos reikalavimų išimtis, kurių pagrindinis tikslas – proceso ekonomiško užtikrinimas, todėl prokurorės siūlymas pagreitintame procese taikyti bendrąsias bylų nagrinėjimo*

⁹¹ Ramūnas Jurgaitis, *supra* note 16, 35, 43, p. 103.

⁹² Dr. Th. Hansjakob, *supra* note 81, p. 4.

⁹³ „Panevėžio apygardos teismo 2013 m. balandžio 15 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1S-338-134/2013,” prieiga per internetą: <http://eteismai.lt/byla/252419011771008/1S-338-134/2013>

*taisykles (bylos nagrinėjimo atidėjimą, pertrauką) yra nepagrįstas*⁹⁴. Būtent tokių atvejų išvengiama Vokietijoje, kuomet visi ikiteisminio tyrimo veiksmai atliekami įtariamajam būnant laikino sulaikymo įstaigoje. O iki laikino sulaikymo termino pabaigos, įtariamasis perduodamas teismui.

Lietuvoje 2015 metų sausio – gruodžio mėnesiais ikiteisminių tyrimų trukmė juos pabaigus pagreitinoto proceso tvarka, pasiskirstė taip:

- a) Iki 5 dienų – 619 ikiteisminių tyrimų;
- b) Iki 10 dienų – 1072 ikiteisminiai tyrimai;
- c) Virš 11 dienų – 407 ikiteisminiai tyrimai⁹⁵.

Matyti, kad didžioji dalis ikiteisminių tyrimų pabaigiami per 10 dienų. Tačiau virš 11 dienų vykstantys ikiteisminiai tyrimai taip pat sudaro nemažą dalį. Todėl termino prailginimas dėl baudžiamojo proceso užbaigimo pagreitinoto proceso tvarka yra pateisinamas. Jis leido dar didesnę dalį nesudėtingų tyrimų pabaigti greičiau.

Proceso greitumo principas pasireiškia, jog norint baudžiamąjį procesą užbaigti pagreitinoto proceso tvarka, leidžiama neatlikti ikiteisminio tyrimo. Iš to sekant, kad prokuroras nepateikia jokios medžiagos teismui, išskyrus pareiškimą dėl pagreitinoto proceso, kurio turinys prilygsta kaltinamajam aktui. Tačiau, kaip minėta, analizuojant Generalinio prokuroro rekomendaciją dėl proceso baigimo pagreitinoto proceso tvarka matyti, kad ikiteisminio tyrimo veiksmai gali būti neatliekami tais atvejais, kai:

1. Nusikalstamą veiką padaręs asmuo sulaikomas įvykio vietoje;
2. Nusikalstamą veiką padaręs asmuo pats savo noru atvyksta ar praneša apie padarytą nusikalstamą veiką;
3. Nusikalstama veika yra užfiksuota vaizdo ar garso įrašymo priemonėmis;
4. Nusikalstamos veikos aplinkybės yra akivaizdžios⁹⁶.

Viena paprasčiausių situacijų, kuomet įtariamasis sulaikomas darant nusikaltimą. Tokių atvejų, kuomet baudžiamoji byla išnagrinėjama pagreitinoto proceso tvarka, gausu teismų praktikoje: „*A. J. <...> kirpo dviračio apsaugos spyną ir pasikėsino pagrobti svetimą - D. I. P. priklausantį - dviratį „Lotus“ <...> tačiau nusikalstamos veikos nebaigė dėl nuo jo valios nepriklausančių aplinkybių, nes buvo sulaikytas apsaugos darbuotojų, t.y. padarė nusikalstamą*

⁹⁴ „Panevėžio apygardos teismo 2013 m. balandžio 15 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1S-338-134/2013,” *supra* note 95.

⁹⁵ Informatikos ir ryšių departamentas prie Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos, žiūrėta 2016 03 08, http://www.ird.lt/statistines-ataskaitos/wp-content/themes/ird/reports/txt_file.php?fv=data/1_201512_lt/f-2-it-201512.data.txt&ff=%3C%21--%7C2-IT%7C4%7C--%3E&tt=Duomenys%20apie%20ikiteismini%C5%B3%20tyrim%C5%B3%2C%20atliekam%C5%B3%20ikiteisminio%20tyrimo%20C4%AFstaiuose%20ir%20prokurat%C5%ABrose%2C%20trukm%C4%99%20%28Forma_2-IT%29

⁹⁶ Lietuvos Respublikos generalinio prokuroro rekomendacija “Dėl proceso baigimo pagreitinoto proceso tvarka,” *supra* note 53.

veiką, numatytą LR BK 22 str. 1 d., 178 str. 4 d.⁹⁷”, „R. N. <...> pasikėsino pagrobtį B. R. priklausantį 18 litų vertės buteliuką tualetinio vandens „CIGARETO“ ir 8 litų vertės buteliuką tualetinio vandens „DENIM“, tačiau nusikalstamos veikos nebaigė dėl priežasčių, nepriklausančių nuo jo valios, kadangi nusikaltimo vietoje buvo sulaikytas pašalinio asmens⁹⁸”. Ir bene dažniausiai pasitaikantis atvejis – vagystė iš parduotuvės, kurias taip pat patvirtina vaizdo įrašymo priemonėse užfiksuota informacija: „<...> A. S. pasikėsino pagrobtį UAB „Jysk Baltic“ priklausantį 209,97 Lt bendros vertės turtą: prekybos salėje jis paėmė <...> patalynės komplektą „Chloe“, <...> patalynės komplektą „Aiden“, <...> užuolaidas „Contessa“, įsidėjo šias prekes į su savimi turėtą popierinį maišelį ir, nesumokėjęs už nurodytas prekes, išėjo iš parduotuvės. Šios nusikalstamos veikos A. S. nebaigė, nes už kasų buvo sulaikytas parduotuvės apsaugos darbuotojo⁹⁹”. Nepaisant to, kad įtariamasis padaręs nusikalstamą veiką yra sulaikomas įvykio vietoje apsaugos darbuotojo, pašalinio asmens ar policijos, nereiškia, kad galima iškart taikyti pagreitintą procesą reglamentuojančias taisykles. Reikia įvertinti ir aiškių aplinkybių visumą, bei įsitikinti, kad jas galima išaiškinti per nustatytą 14 dienų terminą. „Apklaustas teisme kaltinamasis V. L. savo kaltę pripažino ir paaiškino, kad žinojo, jog name, esančiame (-) niekas negyvena. <...> Su rastu pagaliu išdaužė namo langą ir įlipo į vidų. Viduje įsijungė televizorių ir pradėjo krauti į name rastus maišus įvairius daiktus. Paskui jis užmigo, o kai atsikėlė ir susiruošė su pagrobtais daiktais išėiti jį sulaikė policijos pareigūnai¹⁰⁰”. Šioje situacijoje teisiamojo posėdžio metu atsiradę naujų aplinkybių, kurios nebuvo išaiškintos ikiteisminio tyrimo metu. Nenustatytas tikslus pagrobtų daiktų kiekis ir vertė, neapžiūrėtas nusikalstamos veikos įrankis, o svarbiausia nenustatytas įtariamąjo bendrininkas, apie kurio buvimą pastarasis pasisakė iškart po sulaikymo. Todėl tokiose situacijose „teismo nuomone, aiškinantis šias aplinkybes būtina atlikti papildomus ikiteisminio tyrimo veiksmus, todėl ši baudžiamoji byla grąžintina prokurorėi¹⁰¹”. Taigi ne visada, sulaikius įtariamąjį darant nusikalstamą veiką, nereikia atlikti ikiteisminio tyrimo veiksmų.

Taip pat pasitaiko atvejų, kai nusikalstama veika užfiksuojama garso įrašymo priemonėmis. Tokiomis priemonėmis užfiksuotos nusikalstamos veikos aplinkybės gali būti įrodymais baudžiamajoje byloje. Pasitaiko, kai pareigūnai įrašo pažeidėjų siūymus duoti kyšį už teisėtą ar neteisėtą pareigūnų veikimą bei neveikimą. „Jis (R. Š.) turėjo prie savęs garso įrašymo įrenginį, patruliai pagal savo instrukcijas turi juo naudotis. Įsijungęs diktofoną, nuėjo prie vairuotojo

⁹⁷ “Kauno miesto apylinkės 2012 m. gegužės 31 d. nuosprendis baudžiamajoje byloje Nr. 1-2035-573/2012,“ prieiga per internetą: <http://eteismai.lt/byla/197391751295045/1-2035-573/2012>

⁹⁸ “Kėdainių rajono apylinkės teismo 2012 m. rugpjūčio 31 d. nuosprendis baudžiamajoje byloje Nr. 1-268-673/2012,“ prieiga per internetą: <http://eteismai.lt/byla/271175500952069/1-268-673/2012>

⁹⁹ “Vilniaus miesto 1 apylinkės teismo 2012 m. sausio 5 d. nuosprendis baudžiamajoje byloje Nr. 1-300-536/2012,“ prieiga per internetą: <http://eteismai.lt/byla/107140846054721/1-300-536/2012>

¹⁰⁰ “Vilniaus miesto 2 apylinkės teismo 2011 m. lapkričio 7 d. nutartis baudžiamajoje byloje Nr. 1-856-369/2011,“ prieiga per internetą: <http://eteismai.lt/byla/206010304929960/1-856-369/2011>

¹⁰¹ *Ibid.*

prisistatė, paprašė pateikti dokumentus.<...> Vairuotojas pasakė, kad veža viršsvorį, ir paklausė „gal čia galima susitarti“.<...> K. K. (aut. pastaba – vairuotojas) pasakė „aš jums duosiu 100 litų, nes čia niekas nemato ir mane paleiskit“.<...> Garso įrašą darė dėl savęs, diktofonas yra valdiškas. Diktofonas pareigūnams duodamas prevenciniais tikslais, tiek jei siūlo kyšį, kad tai galėtų užfiksuoti, tiek jei norėtų kas nors pareigūną apšmeižti¹⁰²“. Kyla klausimas, kaip pavyktų realizuoti pagreitintą procesą, jei prireiktų garso įrašo fonoskopinės ekspertizės. Rasti pagreitinto proceso teismų praktikos su šiuo ikiteisminio tyrimo veiksmu nepavyko. Daroma prielaida, kad ekspertizės trunka ilgesnį laiko tarpą, kuris netelpa į 14 dienų ikiteisminį terminą. Todėl, pagreitintame procese sunkiai įmanoma atlikti ikiteisminio tyrimo veiksmus, susijusius su eksperto išvadomis. Tai patvirtinta ir Kauno miesto apylinkės teismas pasisakęs dėl baudžiamosios bylos, kurioje kaltinimas pareikštas pagal BK 281 straipsnio 1 dalį (Tas, kas vairuodamas kelių transporto priemonę pažeidė kelių eismo saugumo ar transporto priemonės eksploatavimo taisyklės, jeigu dėl to įvyko eismo įvykis, dėl kurio buvo nesunkiai sutrikdyta kito žmogaus sveikata): „Kaip matyti, nagrinėjamas atvejis dėl nusikalstamos veikos pobūdžio, inkriminuojamų aplinkybių, ir dėl to, kad nėra surinkti visi reikalingi bylos duomenys, taip pat laiko, reikalingo šių duomenų surinkimui bei ištyrimui, tam pasitelkiant galimai ir specialistus ar ekspertus, negalima priskirti prie tų tipinių atvejų, kai paprastai nusikalstamos veikos padarymo aplinkybės laikomos aiškiais visais atvejais¹⁰³“. Apibrėžta, kad ikiteisminio tyrimo metu norint išsiaiškinti teisiškai reikšmingas aplinkybes reikia taikyti sudėtingas įrodinėjimo priemones, tuomet tai nėra paprastas atvejis galimas tirti ir nagrinėti pagreitinto proceso tvarka. Sutinkama, kad BPK numato galimybę paskirti ekspertizę ir bylos nagrinėjimo teisme stadijoje, bet „tam, kad ekspertizė iš principo galėtų būti paskirta (net ir bylą nagrinėjant teisme) ir objektyviai atliekama, visi tyrimui reikšmingi duomenys turi būti nustatyti dar ikiteisminio tyrimo metu¹⁰⁴“. O ignoruojant šiuos ikiteisminio tyrimo veiksmus ir galimybę juos įgyvendinti traktuojama, kad neteisėtai pasinaudojama prokuroro prerogatyva ikiteisminį tyrimą pabaigti pagreitinto proceso tvarka. Pagreitintame procese prokuroras nusprendžia, kiek jam reikalingas ikiteisminis tyrimas duomenimis apie nusikalstamą veiką surinkti. Tačiau reikšmingi duomenys apie nusikalstamą veiką ne tik sustiprina prokuroro poziciją teisme, bet ir užtikrina sklandų nagrinėjimą teisme¹⁰⁵.

Dar kartą pabrėžiama, jog pagreitintas procesas turėtų būti taikomas paprastoms, aiškiais nusikalstamoms veikoms tirti ir nagrinėti. Nepateisinamas ekonomiškumo ir ypač greičio principo perdėtas taikymas, bet kokioje situacijoje. Pažymėtina, kad kiekviena situacija yra individuali. Kitu

¹⁰² „Panevėžio miesto apylinkės teismo 2013 m. kovo 27 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-323-830/2013,“ prieiga per internetą: <http://eteismai.lt/byla/109265768266347/1-323-830/2013>

¹⁰³ „Kauno miesto apylinkės teismo 2014 m. liepos 31 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1-2327-946/2014,“ prieiga per internetą: <http://eteismai.lt/byla/130821047405453/1-2327-946/2014>

¹⁰⁴ *Ibid.*

¹⁰⁵ Ramūnas Jurgaitis, *supra* note 16, 35, 43, 91, p. 99.

atveju, bus nukrypta nuo baudžiamojo proceso tikslo, o baudžiamasis įstatymas bus pritaikomas netinkamai.

Darbo pradžioje buvo minėta, kad ikiteisminio tyrimo metu prokuroras turi pasirūpinti kaltinamojo asmenybę charakterizuojančios medžiagos surinkimu. Ši medžiaga svarbi teismui sprendžiant dėl bausmės paskyrimo. Apsvarstomos asmenį teigiamai ir neigiamai charakterizuojančios savybės bei sukaupta kriminalinė patirtis. Šie veiksmai taip pat reikalauja laiko, tačiau vykstant bendradarbiavimui tarp institucijų reikalingi duomenys gaunami gana greitai. Atsižvelgiant ir į tai, kad informacija kaupiama elektroninėse duomenų bazėse, kurios prieinamos pačioms ikiteisminio tyrimo įstaigoms. Šiek tiek ilgiau tenka laukti norint sužinoti, ar asmuo yra alkoholio, narkotikų bei psichotropinių medžiagų vartojimo įskaitose. Ši informacija būtina, nes gali būti sprendžiamas klausimas dėl priverčiamųjų medicinos priemonių taikymo proceso. Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro įsakymu¹⁰⁶ patvirtintos „Informacijos apie pacientą valstybės institucijoms ir kitoms įstaigoms teikimo tvarkos“ 7 punkte nurodyta, kad sveikatos priežiūros įstaiga informaciją apie pacientą pateikia per 10 kalendorinių dienų. Ši problema buvo ryškesnė, kai prokuroras buvo įpareigotas dėl pagreitinoto proceso į teismą kreiptis per penkias dienas nuo nusikalstamos veikos padarymo momento. Bet norint, kad pagreitintas procesas funkcionuotų visu pajėgumu, reiktų šį klausimą spręsti, kadangi procesą galimai trikdytų institucijos visiškai nesusijusios su nusikalstamos veikos padarymo atskleidimu. Vertinant tai, kad prokuroras į teismą dėl proceso pabaigimo pagreitinoto proceso tvarka turi kreiptis per 14 dienų, susirūpinti dėl paklausimų sveikatos priežiūros įstaigoms vertėtų tik pradėjus ikiteisminį tyrimą.

Apie kaltininko asmenybę bylojančios medžiagos surinkimu turi pasirūpinti prokuroras, kadangi teismo nagrinėjimo metu tokie veiksmai akivaizdžiai negalimi. Nebent asmens charakterizuojančią medžiagą pateikia kiti su įtariamoju/kaltinamoju turėję tiesioginį kontaktą asmenys (draugai, vadovai, darbdaviai, pedagogai, dėstytojai ir pan.). Tokiu atveju šie asmenys gali būti kviečiami į teismą pasisakyti apie kaltinamąjį. Visi kiti duomenys gaunami iš institucijų.

Per įstatymo nustatytą 14 dienų terminą ir jo metu vykstantį ikiteisminį tyrimą įmanoma atskleisti nusikalstamas veikas, nepasitelkiant sudėtingų ikiteisminio tyrimo veiksmų. Jei individuali situacija reikalauja ir tokių veiksmų kaip ekspertizė, abejotina, kad nusikalstamą veiką pavyks ištirti ir nagrinėti pagreitinoto proceso tvarka. Taip pat pažymėtina, kad nors ir neatliekant ikiteisminio tyrimo veiksmų, ikiteisminio tyrimo metu turi būti surenkama kaltininko asmenybę charakterizuojanti medžiaga. Efektyviausia, jei prokuroras ar ikiteisminio tyrimo įstaiga šiuos duomenis pradėtų rinkti ikiteisminio tyrimo pradžioje.

¹⁰⁶ Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro įsakymas „Dėl informacijos apie pacientą valstybės institucijoms ir kitoms įstaigoms teikimo tvarkos patvirtinimo“, *Valstybės žinios*, Nr. 13-405 (2001).

2.3. Pagreitinto proceso taikymas, kai yra aiškios nusikalstamos veikos padarymo aplinkybės – vertinamasis požymis

Išsamus nusikalstamos veikos atskleidimo principas yra įtvirtintas jau pirmajame BPK straipsnyje. Tačiau nėra detalizuojamas šio principo turinys. Dr. Ramūnas Jurgaitis laikosi nuomonės, kad „išsamiam nusikalstamos veikos atskleidimui yra svarbus visų įmanomų versijų dėl tiriamo įvykio iškėlimas ir patvirtinimas, tinkamas nusikalstamos veikos kvalifikavimas, būtinų ir pakankamų įrodymų, patvirtinančių visų nusikalstamos veikos požymių buvimą bei turinčių reikšmės baudžiamosios atsakomybės realizavimo formai parinkti, griežtai laikantis įstatymo, surinkimas, patikrinimas ir įvertinimas bei viso to pagrindu galutinio teismo sprendimo priėmimas¹⁰⁷“. Matomi labai platūs reikalavimai. Suprantama, kad kuo daugiau reikalavimų keliami, tuo daugiau laiko reikia juos įgyvendinti. Taigi, kaip yra pagreitintame procese? Terminas trumpas, o reikalavimai tokie patys kaip ir bendrajame baudžiamajame procese.

Išsamus nusikalstamos veikos atskleidimas siejamas su aplinkybių aiškumu. „Atvejai, kai nusikalstamos veikos padarymo aplinkybės yra aiškios, baudžiamojo proceso įstatyme nenurodyti ir neatskleisti kriterijai, pagal kuriuos sprendžiama, ar šios aplinkybės yra aiškios. Nusikalstamos veikos padarymo aplinkybių aiškumas yra tiek faktinė, tiek vertinamoji pagreitinto proceso sąlyga¹⁰⁸“. Įstatyme nenurodyta, kokiais atvejais nusikalstamos veikos aplinkybės yra aiškios. Nenurodyta, kuo reikia remtis. Prokuroras kartu su ikiteisminio tyrimo įstaigos pareigūnais gali įvertinti, ar visos nusikalstamos veikos aplinkybės yra aiškios, nėra jokių prieštaravimų.

Generalinio prokuroro rekomendacijoje¹⁰⁹ nurodoma, kad nusikalstamos veikos aplinkybės yra aiškios, kai „aiški nusikalstamos veikos padarymo vieta, laikas, būdas, pasekmės, nusikalstamos veikos padarymu įtariamas asmuo ir kitos aplinkybės¹¹⁰“. Reiškia, kad turi būti žinomi visi nusikalstamos veikos objektyvieji ir subjektyvieji požymiai įtvirtinti BK specialiojoje dalyje. Tai patvirtina teismų praktika bei plačiau pasisakoma apie atvejus, kurie dažniausiai priskiriami aiškioms nusikalstamos veikos aplinkybėms: „Nusikalstamos veikos padarymo aplinkybės yra aiškios, kai yra žinomi veikos padarymo laikas, vieta, būdas, padarinai, šią veiką padaręs asmuo ir jį apibūdinantys duomenys, kitos nusikalstamos veikos aplinkybės, atitinkančios baudžiamajame įstatyme numatytus nusikaltimo ar baudžiamojo nusižengimo sudėties požymius. Paprastai nusikalstamos veikos padarymo aplinkybės yra aiškios, kai asmuo užklumpamas jam bedarant nusikalstamą veiką; kai mačiusieji įvykį asmenys, tarp jų ir nukentėjusieji, tiesiogiai nurodo

¹⁰⁷ Ramūnas Jurgaitis, *supra* note 16, 35, 43, 91, 105, p. 109.

¹⁰⁸ “Kauno apygardos teismo 2012 m. lapkričio 13 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-756-238/2012,” prieiga per internetą: <http://eteismai.lt/byla/52717985788825/1A-756-238-2012>

¹⁰⁹ Lietuvos Respublikos generalinio prokuroro rekomendacija “Dėl proceso baigimo pagreitinto proceso tvarka”, *supra* note 53, 96.

¹¹⁰ *Ibid.*

nusikalstamą veiką padariusį asmenį; kai ant asmens, jo drabužių ar jo būste surandami nusikalstamos veikos pėdsakai; kai asmuo atvyksta ir prisipažįsta padaręs nusikalstamą veiką ir pan¹¹¹”. Atkreipiamas dėmesys, kad tinkamai išaiškinti turi būti ne tik nusikalstamos veikos sudėties požymiai. Priimtina, kad būtų žinoma nusikalstamą veiką padariusį asmenį charakterizuojanti medžiaga. Teismui turi būti tiksliai suprantama, kokią sankciją paskirti asmeniui atsižvelgiant į jo asmenybę apibūdinančius duomenis.

Minėta, kad prokuroro prerogatyva yra pabaigti baudžiamąją bylą pagreitinto proceso tvarka. Nuo ikiteisminio tyrimo įstaigos atliktų veiksmų priklausys, ar prokuroras galės įvertinti nusikalstamos veikos aplinkybes, kaip aiškias. Ar nereikės atlikti kitų ikiteisminio tyrimo veiksmų. Teismų praktikoje pasisakoma, kad *„nusikalstamos veikos padarymo aplinkybės laikomos aiškiomis paprastai tais atvejais, kai veiką padaręs asmuo nustatomas tuoj pat, įrodinėjant teisiškai reikšmingus faktus nereikia taikyti sudėtingų įrodinėjimo priemonių, o bylos duomenų surinkimui pakanka trumpo (procese numatyto) laiko tarpo, pats veikos padarymo būdas, kitos svarbios veikos požymius atskleidžiančios aplinkybės nėra itin sudėtingos¹¹²“*. Pažymėta, kad tokioms nusikalstamoms veikoms tirti nereikia itin sudėtingų ikiteisminio tyrimo veiksmų. Tokie veiksmai galėtų būti ekspertizės, ilgesnio laiko reikalaujančios specialistų išvados, sudėtingas eksperimentas. Faktiškai paprasti atvejai laikomi tie, kuriems išaiškinti ikiteisminio tyrimo metu užtenka nesudėtingų veiksmų: nukentėjusiųjų, liudytojų, įtariamojo apklausos, įvyko vietos, daiktų ir dokumentų apžiūros, specialisto išvados (teismo medicinos ir pan.), parodymų patikrinimas vietoje, parodymas atpažinti ir t.t.¹¹³.

Sudėtingi ikiteisminio tyrimo veiksmai neturėtų būti atliekami nusikalstamą veiką tiriant pagreitinto proceso tvarka. Taip pat neturėtų būti atliekami ir pertekliniai, akivaizdžiai neduodantys reikšmės, nepatvirtinantys ar nepaneigiantys nusikalstamos veikos aplinkybių, dėl kurių yra prieštaravimų. *„Nors įvykio vietos apžiūros metu kiekvienas banknotas nebuvo nufotografuotas atskirai, tačiau <..> įvykio vietos apžiūros protokolo duomenys patvirtina, kad policijos pareigūnų automobilyje ant galinės sėdynės esanti pinigų suma yra 250 Lt. Apžiūros protokole yra aiškiai aprašytos rastos pinigų kupiūros, nurodyti jų numeriai <...>. Be to, iš <...> S. N. (aut. pastaba – kaltinamasis) apklausos protokolo matyti, kad jis nurodė, jog paėmęs iš piniginės pluoštelį pinigų <...> pinigų buvo virš 200 Lt <...>. Šios jo nurodytos aplinkybės iš esmės sutampa su įvykio vietos apžiūros protokole užfiksuotais duomenimis, todėl nėra jokio pagrindo manyti, kad prokuroro pareiškimas apylinkės teismui dėl bylos nagrinėjimo pagreitinto proceso tvarka buvo paduotas*

¹¹¹ “Kauno apygardos teismo 2012 m. lapkričio 13 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-756-238/2012,” prieiga per internetą: <http://eteismai.lt/byla/52717985788825/1A-756-238-2012>

¹¹² “Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2013 m. lapkričio 26 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-452/2013,” prieiga per internetą: <http://eteismai.lt/byla/217148377407138/2K-452/2013>

¹¹³ Apie ikiteisminio tyrimo veiksmus plačiau skaityti Petras Ancelis et al., *Tyrimo veiksmai baudžiamajame procese* (Vilnius: 2011).

nesant aiškiai nustatytai pinigų kyšio sumai¹¹⁴”. Prokuroras atsižvelgiant į įrodymams keliamas taisykles (BPK 20 str.), jų pakankumą ir reikšmingumą nusprendžia kiek ir kokių ikiteisminio tyrimo metu surinktų duomenų pakanka pagrįsti kaltinimus įtariamajam, išaiškinti nusikalstamą veiką. Tokių duomenų pakanka, kuomet nėra esminių prieštaravimų.

Minėta, kad Vokietijoje pabrėžiamas įtariamojo/kaltinamojo prisipažinimas, kaip vienas iš nusikalstamos veikos aplinkybių aiškumo vertinamųjų požymių. Tačiau įtariamojo/kaltinamojo prisipažinimas vertinamas kitų surinktų duomenų kontekste¹¹⁵. Įrodant kaltę kitais ikiteisminio tyrimo veiksmais aplinkybių aiškumui nėra būtinas įtariamojo/kaltinamojo prisipažinimas norint procesą pabaigti pagreitinoto proceso tvarka. „*Įtariamojo (kaltinamojo) prisipažinimas padarius nusikalstamą veiką ir jo parodymai apie nusikalstamos veikos aplinkybes yra tik vienas iš duomenų, pagal kuriuos sprendžiama, ar nusikalstamos veikos padarymo aplinkybės yra aiškios, šaltinių. Kaltės nepripažinimas arba dalinis pripažinimas pats savaime nereiškia, kad nusikalstamos veikos padarymo aplinkybės nėra aiškios. Tik įvertinus kaltinamojo parodymus ir kitus teisiamejame posėdyje išnagrinėtus duomenis, sprendžiama, ar veikos padarymo aplinkybės yra aiškios*¹¹⁶”. Taip pat įtariamojo prisipažinimas padarius inkriminuojamą nusikalstamą veiką nėra būtinas, norint procesą pabaigti pagreitinoto proceso tvarka. Šios specifinės baudžiamojo proceso rūšies taikymas nepriklauso nuo proceso dalyvių valios. „*Nuteistosios savo skunduose teigia, kad byla negalėjo būti išnagrinėta pagreitinoto proceso tvarka, nes jos nepripažino padariusios nusikalstamos veikos. Tačiau BPK 426 straipsnis, kuris reglamentuoja prokuroro teisę nuspręsti užbaigti baudžiamąją bylą pagreitinoto proceso tvarka, nereikalauja, kad kaltininkas pripažintų savo kaltę. Įstatymo leidėjas reikalauja trijų sąlygų šio straipsnio taikymui, t. y. aiškių nusikalstamos veikos padarymo aplinkybių, bylos teisingumo apylinkės teismui ir termino per kurį prokuroras nuo ikiteisminio tyrimo pradžios iki kreipimosi į teismą su pareiškimu dėl bylos nagrinėjimo pagreitinoto proceso tvarka. <...> bylos aplinkybės buvo aiškios, net ir J. A. bei L. O. nepripažįstant savo kaltės*¹¹⁷.”

Taigi, prokuroras vertina, ar nusikalstamos veikos aplinkybės yra aiškios. Ikiteisminio tyrimo įstaigose pareigūnas ikiteisminio tyrimo metu išaiškina visus nusikalstamos veikos sudėties požymius. Prokuroras juos išanalizuoja ir nusprendžia, ar gali naudotis savo teise procesą užbaigti pagreitinoto proceso tvarka. „*Prokuroras ir ikiteisminio tyrimo įstaigos kiekvienu atveju, kai paaiškėja nusikalstamos veikos požymių, privalo pagal savo kompetenciją imtis visų įstatymų numatytų priemonių, kad per trumpiausią laiką būtų atliktas tyrimas ir atskleista nusikalstama*

¹¹⁴ “Panevėžio apygardos teismo 2012 m. spalio 31 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-733-337/2012,” prieiga per internetą: <http://eteismai.lt/byla/150137701953831/1A-733-337-2012>

¹¹⁵ German Code of Criminal Procedure, 7 Apr. 1987, In force from 2015 Dec. 21, žiūrėta 2016 03 16: <http://www.gesetze-im-internet.de/stpo/BJNR006290950.html#BJNR006290950BJNG004201311>

¹¹⁶ “Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2007 m. vasario 13 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-116/2007,” prieiga per internetą: <http://eteismai.lt/byla/44558799255493/2K-116/2007>

¹¹⁷ “Kauno apygardos teismo 2014 m. spalio 24 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-525-594/2014,” prieiga per internetą: <http://eteismai.lt/byla/247476851271908/1A-525-594-2014>

veika. Taigi prokuroras yra atsakingas už nusikalstamos veikos išaiškinimą, įtariamųjų nustatymą bei tinkamai parengtos ikiteisminio tyrimo medžiagos perdavimą į teismą¹¹⁸.” Prokuroras turi įsitikinti, kad jis teisėtai pasinaudos BPK numatyta prerogatyva. Užtikrinti, kad teisme nekils kėblumų dėl ikiteisminio tyrimo metu gautos medžiagos vertinimo. Teismas neturi suabejoti prokuroro kompetencija naudotis įstatyme reglamentuotomis jo teisėmis.

Svarbu paminėti, kad ne tik prokuroras vertina nusikalstamos veikos aplinkybių aiškumą. Analizuojant BPK 426 – 432 straipsniuose įtvirtintas nuostatas „*akivaizdu, kad įstatymų leidėjas ne tik prokurorui suteikia teisę nuspręsti ar bylos aplinkybės yra pakankamai aiškios.* <...> *Jei vadovautis tik prokuroro nuostata, kad jam nusikalstamos veikos aplinkybės yra visiškai aiškios, nepaisant kitų proceso dalyvių pozicijos šiuo klausimu, teismas, nors ir nustatęs, jog bylos aplinkybės nėra aiškios, supaprastinto proceso tvarka išnagrinėjęs bylą, turėtų priimti ydingą, o gal ir neteislingą sprendimą byloje vien dėl to, kad tik prokurorui bylos aplinkybės buvo pakankamai aiškios. Tai prieštarautų baudžiamojo proceso paskirčiai ir jo principams*¹¹⁹”.

Teismai atsako į klausimą, kada nusikalstamos veikos padarymo aplinkybės nėra aiškios: „*bylos aplinkybės nėra pakankamai aiškios, kai teisiama jame posėdyje apklausus kaltinamąjį, nukentėjusiuosius, liudytojus, išnagrinėjus kitus prokuroro pateiktus duomenis, nenustatomos svarbios nusikalstamos veikos aplinkybės (veikos padarymo vieta, laikas, būdas ir pan.), ir šias aplinkybes galima nustatyti tik atliekant ikiteisminį tyrimą*¹²⁰“. Pabrėždamas, kad bylos nagrinėjimo teisme metu negalima užtikrinti šių aplinkybių tinkamo išaiškinimo, teismas nustato, kokiais ikiteisminio tyrimo veiksmais šios aplinkybės turi būti išaiškintos: „*apklausiant naujus liudytojus, specialistus, išreikalaujant dokumentus, kitus įrodymus, skiriant ekspertizes ar atliekant kitokius Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso XIV skyriaus antrajame, trečiajame, ketvirtajame ir penktajame skirsniuose numatytus veiksmus.* <...> *Apeliacinės instancijos teismo posėdyje R. D. taip pat nurodė, jog jis buvo pripažintas kaltu nepagrįstai, nes sprendžiant apie jo kaltę pagreitinto proceso tvarka, neteisėtai nebuvo apklausti įvykį matę arba jo nekaltumą galėję patvirtinti liudytojai.* <...> *Jos būtų aiškios (aut. pastaba – nusikalstamos veikos aplinkybės), jeigu byloje būtų surinkti ir patikrinti kiti duomenys, kurie būtų pakankami apelianto kaltei pagrįsti.* <...> *Nors pirmosios instancijos teismas bylos nagrinėjimo metu galėjo apklausti liudytojus, išsamiai ištirti įrodymus, tačiau to padaryta nebuvo, nebuvo atlikti veiksmai kaltinamojo ir nukentėjusiojo parodymų prieštaravimas, neaiškumams pašalinti <...> teismui nepateikus papildomų ikiteisminio tyrimo duomenų kaltei pagrįsti, įstatymas nesuteikė prokurorei pagrindo*

¹¹⁸ “Šiaulių apygardos teismo 2012 m. kovo 22 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-166-332/2012,“ prieiga per internetą: <http://eteismai.lt/byla/222733811894031/1A-166-332-2012>

¹¹⁹ “Šiaulių apygardos teismo 2014 m. liepos 15 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1S-831-354/2014,“ prieiga per internetą: <http://eteismai.lt/byla/239590902029777/1S-831-354/2014>

¹²⁰ “Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2007 m. vasario 13 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-116/2007,“ prieiga per internetą: <http://eteismai.lt/byla/44558799255493/2K-116/2007>

nusikalstamos veikos padarymo aplinkybių laikyti aiškiomis ir kreiptis su pareiškimu į teismą dėl bylos išnagrinėjimo pagreitinto proceso tvarka. <...> Taip liko netirtos ir neišaiškintos nukentėjusiojo nurodytos aplinkybės sprendžiant apelianto kaltės bei veikos kvalifikavimo klausimus. Juo labiau kad kaltinime teigiama, jog nusikaltimas padarytas „patalpoje esant kitiems asmenims¹²¹”. Šis pavyzdys iliustruoja prokuroro darbo specifiką, aiškinantis nusikalstamos veikos aplinkybes. Visi reikiami duomenys turi būti surinkti ikiteisminio tyrimo metu. Jei nepakanka laiko nustatyti nusikalstamos veikos sudėties požymius, pagreitintas procesas negalimas. Baudžiamosios bylos nagrinėjimo teisme metu prieštaravimai gali būti išaiškinti, tačiau tai priklauso nuo ikiteisminio tyrimo metu atliktų veiksmų. Kai kurių veiksmų atlikimas teisme gali kainuoti dideles sąnaudas ir nukrypti nuo greito ir ekonomiško proceso įgyvendinimo.

Pasitaiko ir daugiau netinkamų sprendimų užbaigti procesą pagreitinto proceso tvarka. *„Nors pirmosios instancijos teismas bylos nagrinėjimo metu galėjo papildomai apklausti liudytojus ir išsamiai ištirti kitus byloje esančius įrodymus, tačiau jokie veiksmai nebuvo atlikti minėtiems kaltinamojo ir liudytojo parodymų prieštaravimams ir neaiškumams pašalinti. Dėl šios priežasties negalima vienareikšmiškai įvertinti R. G. (aut. pastaba – kaltinamasis) nurodytų aplinkybių bei daryti neabejotinas išvadas apie nusikalstamų veikų požymių buvimą ar nebuvimą. Be to, pažymėtina, kad nuteistajam ginčijant savo kaltę Lietuvos Respublikos BK 227 str. 1 d. numatytos nusikalstamos veikos padaryme ir be papildomų ikiteisminio tyrimo duomenų teismo negalėjimas motyvuotai pagrįsti nusikalstamos veikos apelianto veiksmuose buvimo, nesuteikė prokurorui pagrindo nusikalstamos veikos padarymo aplinkybes laikyti aiškiomis ir kreiptis su pareiškimu į teismą dėl bylos išnagrinėjimo pagreitinto proceso tvarka. <...> Atsižvelgiant į anksčiau nurodytas aplinkybes, darytina išvada, kad ikiteisminio tyrimo pareigūnai paviršutiniškai ir neišsamiai atliko ikiteisminį tyrimą, neatliko visų būtinų ikiteisminio tyrimo veiksmų, siekiant nustatyti visas nusikalstamos veikos padarymo aplinkybes ir pašalinti prieštaravimus tarp R. G. ir liudytojų parodymų, išsiaiškinti kilusius neaiškumus¹²²”. Taip pat teismas pasisako, kad nusikalstamos veikos aplinkybės negali būti aiškios tik pačiam prokurorui. Jos turi būti objektyviai akivaizdžios, dėl jų tikslumo neturi kilti abejonių. Tai yra prokuroro pareiga tinkamai pateikti teismui ikiteisminio tyrimo medžiagą, aiškiai įvardinti visus nusikalstamos veikos sudėties požymius. „Nors prokurorė skunde teigia, kad visos įtariamojo E. A. nusikalstamos veikos aplinkybės yra aiškios, tačiau jos yra aiškios tik jai pačiai. Nusikalstamos veikos aprašyme paminėti bendrininkai R. V. ir D. O. ikiteisminio tyrimo metu neapklausti <...>, paties E. A. <...> kaltė grindžiama tik jo paties ir nukentėjusiojo parodymais. Prokurorė skunde mėgina įtikinti teismą, kad E. A. kaltei dėl jam*

¹²¹ “Kauno apygardos teismo 2012 m. lapkričio 13 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-756-238/2012,” prieiga per internetą: <http://eteismai.lt/byla/52717985788825/1A-756-238-2012>

¹²² “Šiaulių apygardos teismo 2012 m. kovo 22 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-166-332/2012,” prieiga per internetą: <http://eteismai.lt/byla/222733811894031/1A-166-332-2012>

inkriminuojamo pasikėsimo apgaule įgyti svetimą turtą duomenų pakanka, tačiau teismo nurodymo išsiaiškinti visas bylos aplinkybes nevykdė. <...> Todėl apylinkės teismo teisėjas visiškai teisingai skundžiamoje nutartyje pažymėjo, kad prokurorė, teismui grąžinus bylą, neatliko nei vieno procesinio veiksmo, o apsiribojo tik kaltinamojo akto surašymu, kaltinime E. A. nurodant visiškai identišką aplinkybes, kokios buvo ir prokurorės pareiškime dėl proceso užbaigimo pagreitinto proceso tvarka¹²³”. Matyti, kad pasitaiko atvejų, kai teismui perdavus bylą pabaigti ikiteisminį tyrimą bendra tvarka, jokie papildomi ikiteisminio tyrimo veiksmai neatliekami. To negalima toleruoti. Teismai vykdo teisingumo funkciją. Prokuroras turi užtikrinti, kad nekiltų problemų nagrinėjant bylą teisme. Jo kompetencija yra organizuoti ir vadovauti ikiteisminiam tyrimui taip, kad tinkamai būtų išaiškintos nusikalstamos veikos, nustatyti jas padarę asmenys.

Užtikrinant išsamų nusikalstamos veikos atskleidimą, būtini veiksmai turi būti atlikti dar prieš bylos nagrinėjimą teisiama jame posėdyje. Būtina surinkti įrodymus, dėl kurių nebuvimo būtų apsunkintas bylos nagrinėjimas. Apklausti proceso dalyvius (liudytojus, nukentėjusiuosius, kaltinamąjį ir pan.) galima ir jau esant bylos nagrinėjimo stadijoje, tačiau, paminėtina, kad prokuroras turi įsitikinti bylos aplinkybių aiškumu, todėl turi imtis visų leistinų priemonių, kad užtikrintų teisingą baudžiamąjį procesą. Todėl prokuroras ir ikiteisminio tyrimo įstaigų pareigūnai turi kompetentingai atlikti savo darbą, įsivertinti kiekvieną konkretų atvejį ir nuspręsti ar galima procesą užbaigti pagreitinto proceso tvarka. Kitu atveju, pagreitintas procesas praras savo prasmę ir labiau išekvos materialius bei žmogiškuosius išteklius nei buvo numatyta.

Išanalizavus teismų praktiką daroma išvada, kad proceso užbaigimas pagreitinto proceso tvarka dažniausiai bus taikomas tais atvejais, kai asmuo sulaikomas jam dar darant nusikalstamą veiką ar iškart po jos, kai asmuo prisipažįsta padaręs nusikalstamą veiką, kai įvykio liudininkai tiesiogiai gali įvardinti asmenį padariusį nusikalstamą veiką, kai ant asmens, ar jam priklausančiose vietose ir pan. randami nusikalstamos veikos pėdsakai, įrodymai tiesiogiai siejantys asmenį su nusikalstama veika ir pan. Nes tokiais atvejais, kai vyrauja faktų akivaizdumas galima tiksliai nustatyti nusikalstamos veikos padarymo aplinkybes (vietą, laiką, būdą, įtariamąjį ir t.t.).

2.4. Ikiteisminio tyrimo pabaiga – prokuroro pareiškimas

BPK 426 straipsnio 2 dalyje nurodyta, kad prokuroras norėdamas procesą užbaigti pagreitinto proceso tvarka kreipiasi į teismą su pareiškimu, kaltinamojo akto nesurašo. BPK 427 straipsnio 1 dalyje reglamentuotas tokio pareiškimo turinys. Jame turi būti visos faktinės nusikalstamos veikos aplinkybės, nusikalstamos veikos sudėties požymiai, įtariamiojo anketiniai

¹²³ “Kauno apygardos teismo 2013 m. gegužės 15 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1S-691-290/2013,” prieiga per internetą: <http://eteismai.lt/byla/222400141936970/1S-691-290/2013>

duomenys ir charakteristika, nusikalstamos veikos kvalifikacija, visa bylai nagrinėti reikšminga medžiaga. „BPK 427 str. 1 d. ir 2 d. įtvirtinta, kad prokuroro pareiškime dėl bylos nagrinėjimo pagreitinto proceso tvarka turi būti nurodyta kaltinamojo vardas, pavardė, gimimo data, asmens kodas, šeiminė padėtis, profesija, darbovietė, duomenys apie ankstesnį teistumą ir prokuroro nuožiūra – kiti asmens duomenys; trumpai aprašyta padaryta nusikalstama veika (jos padarymo vieta, laikas, būdas ir padariniai); nurodytas baudžiamasis įstatymas, numatantis atsakomybę už tą veiką; išvardyti liudytojai ir nukentėjusieji, kurių parodymais grindžiamas kaltinimas arba kuriuos prašoma apklausti teisiama jame posėdyje, daiktai ir dokumentai, turintys reikšmės nagrinėjant bylą; išdėstyta prokuroro pozicija ir kaltinamojo nuomonė dėl galimybės į bylos nagrinėjimą nekviesti liudytojų. Vienas pareiškimo egzempliorius turi būti įteiktas kaltinamajam¹²⁴”. Generalinio prokuroro rekomendacijoje rekomendacijoje dėl proceso baigimo pagreitinto proceso tvarka numatyti reikalavimai prokuroro pareiškimui:

1. Pareiškime nurodoma kaltinamojo vardas, pavardė, gimimo data, asmens kodas, šeiminė padėtis, profesija, darbovietė, dokumentais pagrindžiamas ankstesnis teistumas. Prokuroro nuožiūra gali būti nurodomi ir kiti duomenys – pilietybė, tautybė, duomenys apie administracinius teisės pažeidimus, kiti kaltinamojo asmens duomenys.
2. Trumpai aprašoma padaryta nusikalstama veika (objektyvieji ir subjektyvieji nusikalstamos veikos sudėties požymiai). Pažymėtina, kad nusikalstamos veikos aprašymas pareiškime turi atitikti aprašymą pranešime apie įtarimą.
3. Nurodomi BK straipsniai, dalys, punktai, numatantys atsakomybę už padarytą nusikalstamą veiką.
4. Išvardijami liudytojai ir nukentėjusieji, kurių parodymais grindžiamas kaltinimas. Taip pat tie asmenys, kuriuos yra reikalinga apklausti teismo posėdžio metu. Gali būti trumpai aprašytas parodymų turinys.
5. Išvardijami daiktai ir dokumentai, turintys reikšmės nusikalstamai veikai tirti ir nagrinėti. Nurodoma jų saugojimo vieta.
6. Nurodomi duomenys apie civilinį ieškinį, proceso išlaidas.
7. Išdėstoma prokuroro pozicija ir kaltinamojo nuomonė dėl galimybės į bylos nagrinėjimo teisme nekviesti liudytojų, jei pakanka kitų duomenų kaltinamojo kaltei pagrįsti.¹²⁵

Matyti, kad prokuroro pareiškimo turinys dėl proceso užbaigimo pagreitinto proceso tvarka mažai kuo skiriasi nuo BPK 219 straipsnyje įtvirtinto kaltinamojo akto turinio. Kaip ir kaltinamajame akte, taip ir pareiškime dėl proceso užbaigimo pagreitinto proceso tvarka svarbu

¹²⁴ “Kauno apygardos teismo 2015 m. liepos 7 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1S-1232-478/2015,“ prieiga per internetą: <http://eteismai.lt/byla/49932986688971/1S-1232-478/2015>

¹²⁵ Lietuvos Respublikos generalinio prokuroro rekomendacija „Dėl proceso baigimo pagreitinto proceso tvarka“, *supra* note 53, 96, 109.

aiškiai aprašyti nusikalstamos veikos padarymo aplinkybes, kurios padarymu asmuo yra įtariamas, tiksliai nurodyti nusikalstamos veikos kvalifikaciją (nurodant konkretų ar konkrečius BK specialiosios dalies straipsnius). Turi būti aiškus įrodinėjimo teisme dalykas, kad nebūtų kliūčių bylą nagrinėjant teisiama jame posėdyje. „*Prokuroro pareiškimas teismui dėl bylos nagrinėjimo pagreitinto proceso tvarka pagal savo teisinę prigimtį ir paskirtį yra kaltinamajam aktui prilygstantis procesinis dokumentas, kuriame apibendrinami ikiteisminio tyrimo rezultatai ir suformuluojamas kaltinimas*¹²⁶“. Taip pat prokuroro pareiškimo turinys ir jame išdėstyta aplinkybės siejamos su prieš tai aptartu vertinamuoju kriterijumi – aiškėmis nusikalstamos veikos aplinkybėmis. „*Pagreitinto proceso tvarka išnagrinėtoje byloje teismo sprendimai priimami gali būti tik tuomet, kai nusikalstamos veikos padarymo aplinkybės yra aiškios, būtent šias aplinkybes ir buvo būtina aptarti bei pagrįsti ir prokuroro surašytame pareiškime dėl bylos nagrinėjimo pagreitinto proceso tvarka, ir teismo priimtame apkaltinamajame nuosprendyje*¹²⁷“. Todėl darytina išvada, kad pareiškimas dėl bylos nagrinėjimo pagreitinto proceso tvarka yra dokumentas, kurio teisinė reikšmė prilyginama kaltinamajam aktui. Pagal jame nurodytas faktines aplinkybes asmuo traukiamas baudžiamojon atsakomybėn, sprendžiama apie nusikalstamos veikos aplinkybių aiškumą. Šis procesinis dokumentas turi būti logiškas, juridškai korektiškas, išsamus ir tikslus. Juo remiantis, teisme nagrinėjama baudžiamoji byla.

Teismams tenka aiškinti pareiškimo dėl proceso užbaigimo pagreitinto proceso tvarka svarbą baudžiamajame procese. „*Kadangi bendrai baudžiamosios bylos nagrinėjimo teisme ribas pagal dabar galiojančią BPK nustato prokuroras, tai ir bylą perduodant teismui nagrinėti pagreitinto proceso tvarka, jos yra apibrėžiamos prokuroro pareiškime teismui. Iš paminėto seka, kad prokuroro pareiškimas bylą perduoti nagrinėti pagreitinto proceso tvarka turi atitikti ne tik BPK 427 str. 1 d. numatytus reikalavimus, tačiau ir prokuroro siūloma nusikalstamos veikos kvalifikacija teismui turi nekelti jokių abejonių ir atitikti faktinius byloje surinktus duomenis. Tai yra pagreitinto proceso esmė. <...> Esamoje situacijoje bylos aplinkybės iš tiesų nėra pakankamai aiškios, nusikalstama veika netinkamai aprašyta šiuo atveju kaltinamajam aktui prilyginamame prokuroro pareiškime teismui bylą nagrinėti pagreitinto proceso tvarka ir nurodytas neteisingas baudžiamojo kodekso straipsnis, numatantis atsakomybę už padarytą nusikaltimą (BPK 219 str. 1 d. 3 ir 5 p.), šie pažeidimai trukdo tiek pirmos instancijos, tiek ir apeliacinės instancijos teismui teisingai išnagrinėti baudžiamąją bylą*¹²⁸“. Tokiais atvejais teismas neturi kito pasirinkimo tik perduoti ikiteisminio tyrimo medžiagą prokurorui kaltinamojo akto surašymui. Pažymėtina, kad

¹²⁶ “Šiaulių apygardos teismo 2008 m. kovo 17 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-111-64/2008,” prieiga per internetą: <http://eteismai.lt/byla/195455447638151/1A-111-64-2008>

¹²⁷ “Šiaulių apygardos teismo 2012 m. kovo 22 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-166-332/2012,” prieiga per internetą: <http://eteismai.lt/byla/222733811894031/1A-166-332-2012>

¹²⁸ “Panevėžio apygardos teismo 2008 m. spalio 23 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-558-491/2008,” prieiga per internetą: <http://eteismai.lt/byla/20022586950378/1A-558-491-2008>

prokuroras prieš surašant kaltinamąjį aktą pats arba pavesdamas ikiteisminio tyrimo įstaigai turi atlikti visus reikiamus ikiteisminio tyrimo veiksmus. Jie užtikrins, kad būtų panaikinti visi galimi prieštaravimai dėl nusikalstamos veikos kvalifikavimo, o kaltinamasis aktas būtų surašytas nepriekaištingai.

Pasitaiko atveju, kai prokuroras pareiškime dėl proceso užbaigimo pagreitinto proceso tvarka surašo jo turinio neatitinkantį dokumentą. Praleidžia esmines aplinkybes, kurios turi padėti teismui baudžiamąją bylą nagrinėti teisme, tirti ikiteisminio tyrimo metu surinktą medžiagą ir pripažinti ją įrodymais. Tokius prokuroro padarytus trūkumus teismai kartais pašalina posėdyje dėl bylos nagrinėjimo pagreitinto proceso tvarka. „*Susipažinus su byloje esančiu prokuroro pareiškimu dėl bylos nagrinėjimo pagreitinto proceso tvarka matyti, kad prokuroro pareiškime nurodyti visi pagrindiniai duomenys – nurodyti kaltinamosios asmens duomenys; aprašyta veika, kurios padarymu ji kaltinama; nurodytas baudžiamojo įstatymo straipsnis ir jos dalis, kurią, prokuroro manymu, atitinka kaltinamosios padaryta veika; išvardyti proceso dalyviai ir kiti duomenys, kurie, prokuroro manymu, patvirtina kaltinamosios kaltę. Taip pat vieną pareiškimo egzempliorių prokuroras įteikė kaltinamajai. Prokuroras pareiškime nenurodė tik jo paties pozicijos bei kaltinamosios nuomonės dėl galimybės į bylos nagrinėjimą nekviesti liudytojų, tačiau šį prokuroro pareiškimo trūkumą žemesnysis teismas ištaisė teisiamojo posėdžio metu įsitikinęs, jog kaltinamoji supranta jai pareikštą kaltinimą ir pageidauja būti teisiama tuoj pat, išklauses prokuroro ir gynėjo nuomones dėl bylos nagrinėjimo nedelsiant, o taip pat apklauses liudytojus ir ištyręs kitus byloje esančius įrodymus¹²⁹”.* Šis trūkumas nesutrukdė bylos nagrinėti pagreitinto proceso tvarka, tačiau tuo turėjo būti pasirūpinta dar ikiteisminio tyrimo metu. Kai kurių pareiškimo turinio trūkumų teisme negalima ištaisyti, jie trukdo išnagrinėti bylą. Nustačius tokius trūkumus ikiteisminio tyrimo medžiaga perduodama prokurorui. „*Nagrinėjamu atveju, <...> buvo patvirtintas <...> prokurorės <...> nutarimas nutraukti ikiteisminį tyrimą <...> ir atleisti A. V. nuo baudžiamosios atsakomybės dėl nusikalstamų veikų, numatytų BK 140 straipsnio 2 dalyje ir 145 straipsnio 1 dalyje, susitaikius su nukentėjusiaja N. V.. Prokurorės pareiškime dėl bylos nagrinėjimo pagreitinto proceso tvarka ši aplinkybė nebuvo nurodyta ir paaiškėjo tik teisiamojo posėdžio metu nustatant kaltinamojo tapatybę. Naujas jam inkriminuojamas nusikalstamas veikas A. V. kaltinamas padaręs nepraėjus vieneriems metams nuo atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės momento, todėl, šiuo atveju, teismas, nagrinėjantis bylą dėl naujų nusikaltimų, pagrįstai bylą perdavė prokurorėi papildyti ikiteisminį tyrimą, kadangi kaltinamasis teismui buvo perduotas ne dėl visų jo padarytų nusikalstamų veikų, kas trukdo teismui teisingai išnagrinėti bylą. <...> šiuo atveju, prokuroro pareiškime nenurodžius esminės aplinkybės, kad kaltinamasis jam inkriminuojamas nusikalstamas*

¹²⁹ “Panevėžio apygardos teismo 2014 m. birželio 18 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1S-550-719/2014,” prieiga per internetą: <http://eteismai.lt/byla/4032448687648/1S-550-719/2014>

veikas padarė, nepraėjus vieneriems metams po jo atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės, vadovaujantis BK 38 straipsniu, buvo surašytas iš esmės BPK 427 straipsnio reikalavimų neatitinkantis prokuroro pareiškimas dėl bylos nagrinėjimo pagreitinto proceso tvarka¹³⁰. Tokie baudžiamojo proceso pažeidimai trukdo garantuoti pagreitinto proceso esmę – optimalų, ekonomišką ir greitą nusikalstamos veikos tyrimą ir nagrinėjimą. Minėta, kad Vokietijoje pareiškimas nėra saistomas tokiais formaliais ribojimais. Ten prokuroras gali pareiškimą pateikti ne tik raštu, bet ir žodžiu. Tik šiuo atveju, kaltinimas ir visi kiti bylos nagrinėjimui reikšmingi duomenys posėdžio metu įrašomi į protokolą ar garso įrašą¹³¹.

Apibendrinant teigiama, kad pareiškimo turinyje turi būti nurodytos aplinkybės, kurios buvo išaiškintos ikiteisminio tyrimo metu. Prokuroras privalo užtikrinti, kad pareiškimo teisinė reikšmė nebūtų ignoruojama. O pats pareiškimas atitiktų visus BPK jam keliamus reikalavimus. Pareiškimo pagrindu baudžiamojon atsakomybėn traukiamas asmuo – pasikeičia jo teisinė padėtis. Dėl to, pareiškimo turinio aiškumas, tikslumas ir korektiškumas yra būtinas. Pagreitintame procese, tai – svarbiausias procesinis dokumentas.

¹³⁰ “Kauno apygardos teismo 2015 m. liepos 7 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1S-1232-478/2015,“ prieiga per internetą: <http://eteismai.lt/byla/49932986688971/1S-1232-478/2015>

¹³¹ German Code of Criminal Procedure, 7 Apr. 1987, In force from 2015 Dec. 21, žiūrėta 2016 03 16: <http://www.gesetze-im-internet.de/stpo/BJNR006290950.html#BJNR006290950BJNG004201311>

3. ĮTARIAMOJO TEISIŲ UŽTIKRINIMAS PAGREITINTAME PROCESĖ IKITEISMINIO TYRIMO STADIJOJE: KAI KURIE PROBLEMINIAI ASPEKTAI

„*Įtariamasis yra pagrindinis baudžiamojo proceso dalyvis, prieš kurį vykdomas baudžiamasis persekiojimas*¹³²“. Įtariamasis yra tik ikiteisminio tyrimo stadijos dalyvis. Pabaigus ikiteisminį tyrimą pagreitinto proceso tvarka, surašius prokurorui pareiškimą, įtariamasis tampa kaltinamuoju. Įtariamuoju asmuo laikomas nuo to momento, kai jis sulaikomas padarius nusikalstamą veiką, apklausiamas apie veiką, kurios padarymu yra įtariamas, šaukiamas į apklausą ir jam surašytas pranešimas apie įtarimą, kai asmuo slapstosi ar jo buvimo vieta nežinoma – prokuroras nutarimu ar ikiteisminio tyrimo teisėjas nutartimi, o neatidėliotinais tvejais ikiteisminio tyrimo pareigūno nutarimu, pripažįstamas įtariamuoju (BPK 21 str. 2 d. ir 3 d.). R. Merkevičius nurodė, kad pagal BPK įtariamasis – „*tai asmuo, kurį konkrečiame tyrimo etape nusikalstamą veiką tiesiogiai tiriantis ikiteisminio tyrimo pareigūnas, šiam tyrimui vadovaujantis ar jį kontroliuojantis prokuroras įtaria <...> padarius <...> tiriamą nusikalstamą veiką ir dėl to šiame tyrimo etape nukreipia prieš jį baudžiamąjį procesą, t.y. imasi bent kokio tyrimo veiksmo, kuriuo siekiama pagrįsti ar paneigti prieš jį iškilusį įtarimą*¹³³“.

Kartu su įtariamuoju statusu, asmuo įgyja procesines teises ir pareigas. Šios teisės išvardytos BPK 21 straipsnio 4 dalyje. Jos yra sudėtinė, BPK 10 straipsnyje įtvirtintos įtariamuoju asmens teisės į gynybą, dalis. Teisė į gynybą pabrėžta ir Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos 6 straipsnyje, kuris laikomas vienas esminių Konvencijos straipsnių, nors taip pat dažnai ir yra pažeidžiamas¹³⁴. Konstitucinis Teismas pasisakė, kad teisė į gynybą – „*vienas iš sąžiningo proceso garantų, sudarantis <...> prielaidas teisingai nubausti kiekvieną, kuris padarė nusikaltimą, ir užtikrinti, kad nekaltas asmuo nebūtų patrauktas baudžiamajon atsakomybėn ir nuteistas <...>*¹³⁵“.

Pagreitintame procese yra aktuali įtariamuoju teisė į gynybą. Skubant pabaigti ikiteisminį tyrimą ir nesurinkus visos reikiamos medžiagos, gali atsirasti klaidų. Šios klaidos gali nulemti neteisingą įstatymų pritaikymą ir teisingumo įvykdymą. Todėl įstatymas numato būtiną gynėjo dalyvavimą nagrinėjant baudžiamąją bylą teisme pagreitinto proceso tvarka.

Teisės į gynybą principas vienas labiausiai aktualių principų įtariamajam/kaltinamajam ne tik pagreitintame procese, bet ir procese vykdomame bendrąja tvarka. „*Lietuvos Respublikos*

¹³² Raimundas Jurka, Irma Randakevičienė, Saulius Jazukonis, *Baudžiamojo proceso dalyviai* (Vilnius: INDUSTRIUS, 2009), 12.

¹³³ Remigijus Merkevičius, *Baudžiamasis procesas: įtariamuoju samprata* (Vilnius: VĮ Registrų centro Teisinės informacijos departamentas, 2008), 204.

¹³⁴ Danutė Jočienė, „Europos žmogaus teisių 6 str. taikymas ir aiškinimas Lietuvos Respublikos pralaimėtose bylose,“ žiūrėta 2016 03 28, <http://tm.infolex.lt/getfile.aspx?dokid=272b6597-0e72-486e-94ff-aeffd509b685>

¹³⁵ „Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2000 m. rugsėjo 19 d. nutarimas,“ prieiga per internetą: <http://www.lrkt.lt/lt/teismo-aktai/paieska/135/ta345/content>

Konstitucijos 31 str. garantuoja asmeniui teisę į teisingą teismą. Sudėtinė šios teisės dalis yra asmens teisė į gynybą, kurios veiksmingas įgyvendinimas neįmanomas be kitų BPK įstatymo normų garantuotų teisių: teisės žinoti kuo asmuo yra kaltinamas (BPK 22 str. 3 d.) ir teisės pasirengti gynybai (BPK 44 str. 7 d.)¹³⁶”. Tačiau kalbant apie pagreintą procesą esminis aspektas yra tas, kad prokuroras į teismą dėl baudžiamojo proceso užbaigimo pagreitinto proceso tvarka kreipiasi kuo skubiau ir net turi galimybę teismui nepateikti jokios ikiteisminio tyrimo medžiagos. Taigi iškyla klausimas, kaip kaltinamajam pasiruošti gynybai teisme? Ar dėl tokios skubos ir laisvės neatlikti tam tikrų proceso veiksmų bus nesuvaržytos jo teisės į gynybą?

3.1. Įtariamąjį teisė turėti gynėją

BPK 44 straipsnio 8 dalyje įtvirtinta, jog kiekvienas nusikalstamos veikos padarymu įtariamasis gali gintis pats arba per pasirinktą gynėją, jei neturi pakankamai lėšų gauti nemokamą teisinę pagalbą, pagal Valstybės garantuojamos teisinės pagalbos įstatymo¹³⁷ nustatytą tvarką. Tai reiškia, kad įtariamasis, manantis, jog sugebės gintis pats, turi tokią teisę. Įstatymas numato būtino gynėjo dalyvavimo atvejus. Vienas jų – nagrinėjant bylą pagreitinto proceso tvarka (BPK 51 str. 1 d. 9 p.). „*Asmens teisę į gynybą, taip pat teisę turėti advokatą, yra absoliuti, ji negali būti paneigta ar suvaržyta jokiais pagrindais ir jokiais sąlygomis, todėl kyla valstybės pareiga užtikrinti, kad galimybė įgyvendinti šias teises būtų reali. BPK 51 straipsnio 1 dalies 9 punkte imperatyviai nurodyta, kad nagrinėjant byla teisme pagreitinto proceso tvarka, gynėjo dalyvavimas būtinas. Būtent šia nuostata teismas ir vadovavosi paskirdamas kaltinamam gynėją. Šioje byloje siekiant įgyvendinti teisę į gynybą, gynėjo dalyvavimas buvo būtinas, nepriklausomai nuo nuteistojo valios¹³⁸”.* Pažymėtina, kad ikiteisminio tyrimo metu pagreitinto proceso tvarka būtinas gynėjo dalyvavimas nenumatytas. Sulaikius asmenį darant nusikalstamą veiką ar tuoj pat po jos, taip pat nuo pirmos apklausos momento, įtariamajam turi būti išaiškinta apie galimybę turėti gynėją. Įtariamasis gali, bet kurioje ikiteisminio tyrimo stadijoje, neribotą skaičių kartų, atsisakyti gynėjo paslaugų ir pasikviesti naują gynėją.

Būtinas gynėjo dalyvavimas pagreitintame procese pagrindžiamas tuo, kad asmuo galimai padaręs nusikalstamą veiką, o ypač tas, kuris tokioje situacijoje yra pirmą kartą, per trumpą laiko tarpą negeba įvertinti savo galimybių ir pozicijos reikšmės. Tam reikalingas asmuo turintis teisinį išsilavinimą, kuris sugebėtų tinkamai ir teisingai apginti kaltinamąjį. Be to, nors pagreitinto proceso

¹³⁶ “Kauno apylinkės teismo 2014 m. gegužės 6 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1-1599-928/2014,“ prieiga per internetą: <http://eteismai.lt/byla/112465520392324/1-1599-928/2014>

¹³⁷ “Lietuvos Respublikos valstybės garantuojamos teisinės pagalbos įstatymas,” *Valstybės žinios*, Nr. 30-827 (2000).

¹³⁸ “Vilniaus miesto apylinkės teismo 2014 m. birželio 26 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-2306-891/2014,“ prieiga per internetą: <http://eteismai.lt/byla/146924460771051/1-2306-891/2014>

tvarka galima tirti ir nagrinėti bylas, kurios teisingos apylinkės teismas, tačiau į šį spektrą patenka ir apysunkiai nusikaltimai, kurių bausmių sankcijos gali siekti net iki šešerių metų laisvės atėmimo, o atskirais atvejais iki dešimties metų laisvės atėmimo¹³⁹. Todėl nusikalstamos veikos pavojingumo laipsnis galėtų būti dar vienas aspektas pagrindžiantis būtiną gynėjo dalyvavimą teisme.

Kaip minėta, ikiteisminio tyrimo metu pagreitiname procese būtinas gynėjo dalyvavimas nenumatytas. Tai gali sukelti tam tikrų problemų. Įtariamieji pirmos apklausos ar sulaikymo metu gali nesuprasti, kokie veiksmai bus atlikti ir kaip bus pabaigtas ikiteisminis tyrimas. Ikiteisminio tyrimo pagreitiname procese metu atliekami tik patys elementariausi tyrimo veiksmai. Jie skirti esminėms aplinkybėms patvirtinti arba paneigti. Įtariamasis per trumpą laiką gali nesuvokti šių veikslių ir jų atlikimo reikšmės. Atsižvelgiant į tai, jam turėtų būti suteikta kvalifikuota teisinė pagalba. „Nuteistojo aiškinimas, kad apklausa ikiteisminio tyrimo metu vyko be gynėjo, nepagrįstas. Iš byloje esančio teisės turėti gynėją išaiškinimo protokolo matyti, kad nuteistajam buvo išaiškinta teisė nuo sulaikymo ar pirmosios apklausos momento turėti gynėją, tačiau jis atsisakė, kad gynėjas dalyvautų jo apklausos metu. Šį faktą patvirtina nuteistojo parašas, esantis protokole dėl gynėjo atsisakymo. <...> Tą pačią dieną, kai buvo gautas prokurorės pareiškimas, teismas surengė teismo posėdį. Iš teismo posėdžio protokolo matyti, kad nuteistasis buvo supažindintas su pareiškimo turiniu bei neprieštaravo dėl bylos nagrinėjimo tuoj pat¹⁴⁰“. Būtent tokių situacijų pasitaiko dėl nesugebėjimo tinkamai pasinaudoti savo teisėmis. Kaip minėta, nuo pirmųjų ikiteisminio tyrimo veikslių pradžios įtariamieji nesuvokia gynėjo dalyvavimo reikšmės. Vėliau, teismo nagrinėjimo metu, skundžia jų pažeistą teisę į gynybą. Panašu ir tai, kad nei prokuroras, nei ikiteisminio tyrimo pareigūnas nesisistengia tinkamai paaiškinti įtariamajam gynėjo dalyvavimo reikšmingumą. Manoma, kad gynėjo dalyvavimo užtikrinimas teisme pateisins įtariamąjo lūkesčius. Tokių situacijų pasitaiko ir teismų praktikoje: „Skunde apeliantas nurodo, kad ikiteisminio bylos tyrimo metu buvo pažeistos jo, kaip įtariamąjo, teisės, o teismo nagrinėjimo metu buvo pažeistos jo, kaip kaltinamojo, teisės. Teigia, kad jį sulaikius, jam nebuvo paskirtas advokatas, jis buvo apklaustas nedalyvaujant gynėjui, o prieš teismo posėdį nebuvo supažindintas su bylos medžiaga. Iš bylos medžiagos matyti, kad <...> prieš pirmąją apklausą, vadovaudamasi BPK 44 straipsnio 8 dalimi, 50 straipsniu, tyrėja R. J. (aut. pastaba – įtariamajam) išaiškino, kad kiekvienas nusikalstamos veikos padarymu įtariamasis ar kaltinamas asmuo gali gintis pats arba per pasirinktą gynėją, o neturėdamas pakankamai lėšų gynėjui atsilyginti turi nemokamai gauti teisinę pagalbą įstatymo, reglamentuojančio valstybės garantuojamos teisinės pagalbos teikimą, nustatyta tvarka. Jis turi teisę turėti gynėją nuo sulaikymo ar pirmosios apklausos momento. Minėtas teisės turėti gynėją

¹³⁹ Ramūnas Jurgaitis, *supra* note 16, 35, 43, 91, 105, 107, p. 114.

¹⁴⁰ “Klaipėdos apygardos teismo 2007 m. vasario 1 d nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-68-50/2007,” prieiga per internetą: <http://eteismai.lt/byla/277577751324313/1A-68-50-2007>

išaiškinimo protokolas ir protokolas dėl gynėjo atsisakymo liudija, kad išaiškinimą turėti gynėją įtariamasis R. J. suprato ir įtariamojo apklausos metu gynėjo atsisakė, tą patvirtindamas savo parašu. Bylos duomenys taip pat liudija, kad pareiškimo dėl bylos nagrinėjimo pagreitinto proceso tvarka nuorašas kaltinamajam buvo įteiktas <...>, ką taipogi patvirtina pastarojo parašas, o teismo nutartis ir advokato orderis rodo, kad R. J., kaip kaltinamajam, buvo paskirtas gynėjas A. P., kuris jį gynė teisme. Teisiamajame posėdyje prokurorei perskaičius pareiškimą, kaltinamasis nurodė pareiškimą supratęs ir sutiko, kad byla būtų nagrinėjama pagreitinto proceso tvarka. Kaltinamojo gynėjas advokatas A. P. taip pat neprieštaravo, kad byla būtų nagrinėjama iš karto. Taigi, esant tokioms aplinkybėms, apelianto skundo argumentai, kad buvo pažeistos jo, kaip įtariamojo ir kaip kaltinamojo, teisės, negali būti pripažįstami teisingais¹⁴¹”. Kaip matyti, skundai dėl pažeistos teisės į gynybą tokiais atvejais yra atmetami. Teisės turėti gynėją ir gynėjo atsisakymo protokolas patvirtina, kad įtariamajam buvo žinoma apie tokią galimybę. Tačiau dažnai neįvertinamas pagreitinto proceso greitumas, ko pasekoje, atsiranda tokie skundai. Skunduose atsispindi, baudžiamojo proceso, o tuo pačiu pagreitinto proceso esmės nesupratimas. Dažnai iškyla aikštėn negalėjimas tinkamai naudotis savo teisėmis, nors jos ir nėra suvaržomos dirbtinai. „Nuteistoji J. A. apeliaciniame skunde prašo skundžiamą nuosprendį panaikinti ir priimti išteisinamąjį nuosprendį neįrodžius jos dalyvavimo padarant nusikalstamą veiką, numatyta BK 178 str. 2 d.. Apeliaciniame skunde teigiama, kad teismas bylos negalėjo išnagrinėti pagreitinto proceso tvarka, nes ji neprisipažino padarius nusikalstamos veikos. Prokuroro pareiškimas buvo įteiktas prieš pat teismo posėdį, kurį ji pasirašė net neįsigilinusį į jo esmę, jai nebuvo tinkamai ir aiškiai išaiškinta, kad ji gali nesutikti su pagreintu procesu. Jai paskirto gynėjo dalyvavimas teisme buvo formalus, dėl ko ji neturėjo galimybės gauti visapusišką teisinę pagalbą bei teisme paskirtas gynėjas nepaaiškino apie pagreintino proceso ypatumus ir jos teisę nesutikti su tokia pagreintino proceso tvarka nagrinėjant jos bylą, nežinojo, kad galėjo prašyti laiko pasiruošti gynybai. <...> Teismo posėdžio metu J. A. ir L. O. (aut. pastaba – nuteistosios) jokių pastabų dėl bylos užbaigimo pagreintino proceso tvarka neišsakė, to nepadarė ir teismo posėdyje dalyvavę, ir jų interesus gynę advokatai. J. A. ir L. O. teisme nurodė, kad prokuroro pareiškimo nuorašus jos gavo, kuo kaltinamos supranta, joms buvo išaiškintos jų procesinės teisės, tačiau jokių prašymų jos neišreiškė, o kvalifikuotą teisinę pagalbą jos galėjo gauti ir gavo iš teismo posėdyje dalyvavusių jų gynėjų advokatų, todėl jų apeliacinių skundų motyvai šiuo aspektu bei tai, kad jos negalėjo tinkamai pasiruošti gynybai, yra atmetami¹⁴²”. Tai patvirtina įtariamųjų teisinį neišprusimą. Dėl pagreintino proceso specifikos kvalifikuota teisinė pagalba yra reikalinga ir ji reikšminga tolimesnei baudžiamojo proceso stadijai.

¹⁴¹ “Šiaulių apygardos teismo 2011 m. spalio 20 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-384-116/2011,“ prieiga per internetą: <http://eteismai.lt/byla/116382649794112/1A-384-116-2011>

¹⁴² “Kauno apygardos teismo 2014 m. spalio 24 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-525-594/2014,“ prieiga per internetą: <http://eteismai.lt/byla/247476851271908/1A-525-594-2014>

Patys įtariamieji nesugeba tinkamai pasinaudoti jiems suteiktomis teisėmis. Gynėjo ikiteisminio tyrimo metu paprastai atsisako ir tai patvirtina parašu protokole. Todėl teismui tenka priimti jiems nepalankius sprendimus ir pripažinti, kad jų teisė į gynybą nebuvo pažeista. „Nuteistojo D. M. apeliacinio skundo argumentus, kad jo atžvilgiu buvo nepagrįstai taikytas pagreitintas procesas, todėl jis negalėjo apsiginti, rašyti prašymų, skundų, pateikti dokumentų, patvirtinančių, kad jis užsiregistravęs darbo biržoje, intensyviai ieško darbo, turi gyvenamąją vietą, paneigia bylos medžiaga. Nuteistojo D. M. byla išnagrinėta pagreitinto proceso tvarka nepažeidžiant šį procesą reglamentuojančių LR BPK nuostatų, egzistuojant visoms būtinoms jo taikymui sąlygoms. <...> Kaip matyti iš byloje esančio teismo posėdžio protokolo, teisėjui paklausus D. M. , ar jis supranta pareišką kaltinimą, ar sutinka būti teisiamas tuoj pat, ar reikia laiko pasirengti gynybai, jis atsakė, kad kaltinimą suprato, laikas pasiruošti gynybai jam nereikalingas, sutiko, kad byla būtų nagrinėjama tuoj pat. Laikantis įstatymo reikalavimų, D. M. prieš teismo posėdį buvo įteiktas pareiškimo dėl bylos nagrinėjimo pagreitinto proceso tvarka nuorašas, paskirtas gynėjas, teismo posėdžio metu jam išaiškintos jo, kaip kaltinamojo teisės, sudarytos sąlygos jomis naudotis - reikšti prašymus, nuomonę nagrinėjamos bylos klausimais. Nuteistasis teismo posėdžio metu neginčijo byloje pareikšto nukentėjusiosios civilinio ieškinio, su juo sutiko, nors tokią galimybę turėjo. Tokiu būdu buvo užtikrintas jo teisės į gynybą realizavimas - teisė žinoti, kuo jis kaltinamas, sudarytos galimybės gintis nuo pareikšto kaltinimo. Taigi, priešingai nei skunde nurodė apeliantas, nėra jokio pagrindo laikyti, kad jo teisė į gynybą buvo pažeista¹⁴³“. Matyti, kad įtariamasis ikiteisminio tyrimo metu negalėjo tinkamai pasinaudoti savo teise reikšti prašymus, teikti skundus ir pateikti papildomą medžiagą. Dėl trumpo pagreitinto ikiteisminio tyrimo termino jis nespėjo pasinaudoti šia teise. Tai dar vienas svarbus aspektas, dėl kurio ikiteisminio tyrimo metu pagreitintame procese reikalingas gynėjo dalyvavimas. Gynėjas, kaip kvalifikuotas savo profesijos atstovas, sugebės padėti įtariamajam ir padės jam pasinaudoti visomis BPK teikiamomis procesinėmis garantijomis, kurios būtinos, kad nusikalstama veika būtų ištirta, o vėliau baudžiamoji byla išnagrinėta sklandžiai ir teisingai.

Be to, negalima tvirtinti, kad suteikus įtariamajam valstybės garantuojamą teisinę pagalbą, t.y. paskyrus gynėją, taip užtikrinama jo teisė į gynybą. Gynėjas turi suteikti kvalifikuotą teisinę pagalbą, o ne tik būti formalus dalyvis ikiteisminio tyrimo metu ir bylos nagrinėjimo teisme metu. Paminėta, kad įtariamasis gali bet kurioje tyrimo stadijoje atsisakyti gynėjo paslaugų ir reikalauti, kad jam būtų paskirtas kitas gynėjas. Todėl įtariamasis, kurio lūkesčių nepatenkina jam paskirtas gynėjas, visada gali jo atsisakyti. Retai šia teise pasinaudojama dar ikiteisminio tyrimo metu. Tačiau analizuojant teismų praktiką matyti, kad atsiranda skundų, dėl netinkamo gynėjo dalyvavimo

¹⁴³ “Šiaulių apygardos teismo 2007 m. birželio 6 d. nuosprendis baudžiamosiose byloje Nr. 1A-216-300/2007,” prieiga per internetą: <http://eteismai.lt/byla/103593739354580/1A-216-300-2007>

ikiteismino tyrimo metu. „Teisėjų kolegijos vertinimu, visi kiti nuteistojo R. G. gynėjos advokatės apeliaciniame skunde nurodyti argumentai yra nepagrįsti ir išvestiniai, jais bet koku būdu siekiama palengvinti nuteistojo teisinę padėtį. Kolegija neturi pagrindo konstatuoti esminių BPK pažeidimų tiek atliekant ikiteisminį tyrimą, tiek ir nagrinėjant bylą pirmos instancijos teisme. Įtariamojo ir kaltinamojo teisė į gynybą nebuvo pažeista, ji tiek ikiteisminio tyrimo metu, tiek teisme gynė advokatai, prokuroro pareiškimas dėl bylos nagrinėjimo pagreitinto proceso tvarka surašytas ir teismui perduotas laikantis BPK 426-429 reikalavimų, teisminis bylos nagrinėjimas atliktas laikantis bendrųjų BPK nuostatų su ypatumais, numatytais BPK 430-432 str.¹⁴⁴”. Taip pat teismuose pažymima, kad įtariamieji (kaltinamieji) jokių prašymų dėl jiems paskirtų gynėjų nepateikia, atsižvelgiant į tai sprendžiama, kad jų teisė į gynybą yra nepažeista. „Taip pat nėra pagrindo konstatuoti, kad pirmosios instancijos teismo posėdyje buvo pažeista kaltinamojo teisė į gynybą. Iš teismo posėdžio protokolo matyti, kad pirmosios instancijos teismo posėdyje dalyvavo kaltinamojo gynėja, kaltinamasis sutiko, jog byla būtų nagrinėjama pagreitinto proceso tvarka, jokių prašymo dėl kito gynėjo nepareiškė¹⁴⁵”.

Apie tinkamą gynybą ir jos užtikrinimą pagreitintame procese yra pasisakęs ir Lietuvos Aukščiausiasis Teismas vertindamas klausimą, kuomet ikiteisminio tyrimo ir bylos nagrinėjimo metu kaltinamojo gynybą užtikrino valstybės paskirtas gynėjas: „BPK 48 straipsnyje nustatyta, kad teisėjas, prokuroras ir ikiteisminio tyrimo pareigūnas privalo įtariamajam, kaltinamajam, nuteistajam ar išteisintajam, be kitų įstatymo garantuotų teisių, išaiškinti ir šių proceso dalyvių teisė į gynybą, o esant būtinybei ją užtikrinti. <...> Gynėjo dalyvavimo užtikrinimas – tai jo kvietimas ir (ar) paskyrimas, o gynybos organizavimas iš esmės yra ginamojo ir jo gynėjo, tiek paskirto remiantis teisinės pagalbos teikimo tvarka, tiek privačiai finansuojamo, tarpusavio susitarimo reikalas. Teisėsaugos institucijos negali būti atsakingos už kiekvieną paskirto teikti teisinę pagalbą gynėjo darbo trūkumą. Jos privalo įsikišti tik tada, kai nemokamą teisinę pagalbą teikiančio gynėjo nesugebėjimas veiksmingai ginti yra akivaizdus arba šių institucijų, tame tarpe ir teismo, dėmesys į šį nesugebėjimą pakankamai atkreiptas koku nors būdu¹⁴⁶“. Iš to išplaukia, kad prokuroras ar ikiteisminio tyrimo įstaiga, teismas gali įsikišti tarp gynėjo ir įtariamojo (kaltinamojo) tais atvejais, kai yra akivaizdu, jog asmens teisė į gynybą yra pažeidžiama. Kyla klausimas, ar ikiteisminio tyrimo įstaigos pareigūnas, prokuroras gali vertinti gynėjo darbo specifiką, jo profesinius santykius su įtariamuoju.

¹⁴⁴ “Kauno apygardos teismo 2007 m. gegužės 15 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-344-493/2007,” prieiga per internetą: <http://eteismai.lt/byla/84304556931945/1A-344-493-2007>

¹⁴⁵ “Kauno apygardos teismo 2012 m. gruodžio 21 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-862-348/2012,” prieiga per internetą: <http://eteismai.lt/byla/210953921115788/1A-862-348-2012>

¹⁴⁶ “Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2007 m. rugsėjo 18 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-548/2007,” prieiga per internetą: <http://eteismai.lt/byla/84732778333528/2K-548/2007>

Pažeista teisė į gynybą yra esminis baudžiamojo proceso pažeidimas, kuris daro baudžiamąjį procesą neteisėtą. Pagreitinio proceso esmė – ekonomiškė ir greitesnė teisingumo pritaikymas. Norint tai įgyvendinti negalima ignoruoti pamatinių baudžiamojo proceso principų, normų. Galima teigti, kad dėl pagreitinio proceso specifikos, būtent įtariamojo teisė turėti gynėją, turėtų būti užtikrinama sklandžiau. Įtariamajam ne tik turėtų būti išaiškinta galimybė turėti gynėją nuo sulaikymo ar pirmos apklausos momento. Jam turi būti paaiškinta pati pagreitinio proceso specifika. Prokuroras nustatęs aplinkybių aiškumą ir įžvelgęs galimybę ikiteisminį tyrimą baigti pagreitinio proceso tvarka, turi užtikrinti, kad įtariamasis tai suprastų. Jam turi būti pasiūlyta apsvaistyti galimybę dėl gynėjo dalyvavimo visame procese, ypač ikiteisminio tyrimo metu. Šioje tyrimo stadijoje surenkami svarbūs duomenys, pagrindžiantys ar paneigiantys asmens kaltumą, atliekami procesiniai veiksmai, dėl to įtariamajam gali reikėti kvalifikuotos teisinės pagalbos. Tik taip šio asmens interesai būtų visapusiškai ginami ir bylos nagrinėjimo teisme metu.

3.2. Įtariamojo teisė žinoti, kuo jis įtariamasis

BPK 187 straipsnyje reglamentuotas pranešimas apie įtarimą ir jo turinys: turi būti nurodyta nusikalstama veika (padarymo vieta, laikas, kitos aplinkybės), baudžiamasis įstatymas, numatantis tą nusikalstamą veiką, išvardytos įtariamojo teisės. Pateikus asmeniui pranešimą apie įtarimą, realizuojama įtariamojo teisė žinoti, kuo jis yra įtariamasis¹⁴⁷. Generalinio prokuroro rekomendacijoje dėl pranešimo apie įtarimą parengimo ir nusikalstamų veikų perkvalifikavimo ikiteisminio tyrimo metu¹⁴⁸ nurodyta, kad rengiant pranešimą apie įtarimą laikomasi šių principų:

1. Įtarimo teisėtumo (laikomasi BK ir BPK numatytų reikalavimų, teisingai nurodomi BK straipsniai, dalys, punktai).
2. Įtarimo individualumo (aiškiai nurodomas įtariamo asmens vaidmuo, kaltės forma).
3. Įtarimo pagrįstumo (surenkamam pakankamai BPK 20 str. 1, 3, 4 d. reikalavimų atitinkančių faktinių duomenų, jais remiantis padaroma išvada, kad konkrečią nusikalstamą veiką padarė būtent šis asmuo).
4. Įtarimo konkretumo (aiškiai ir konkrečiai aprašomi visi nusikalstamos veikos sudėties požymiai, aprašoma nusikalstama veika, vengiama perteklinių ir teisiškai nereikšmingų aplinkybių).¹⁴⁹

¹⁴⁷ Raimundas Jurka, Irma Randakevičienė, Saulius Juzukonis, *supra* note 132, p. 21.

¹⁴⁸ Lietuvos Respublikos generalinio prokuroro rekomendacija “Dėl pranešimo apie įtarimą rengimo ir nusikalstamų veikų perkvalifikavimo ikiteisminio tyrimo metu,” *TAR*, Nr. 10494 (2014).

¹⁴⁹ Lietuvos Respublikos generalinio prokuroro rekomendacija “Dėl pranešimo apie įtarimą rengimo ir nusikalstamų veikų perkvalifikavimo ikiteisminio tyrimo metu,” *supra* note 148.

Sprendžiant iš to įtarimas turi būti tikslus ir išsamus, kad įtariamajam nekiltų abejonių dėl nusikalstamos veikos, kuria jis yra įtariamasis. Dėl aiškiai nesuformuluoto įtarimo pažeidžiama įtariamojo teisė į gynybą. Jis negali tinkamai gintis, nes tiksliai nežino, kokios nusikalstamos veikos padarymu yra įtariamasis.

Dažniausiai praktikoje pasitaiko, kad ikiteisminio tyrimo pradžioje įtariamajam pateikiamas pirminis įtarimas, kuris ikiteisminio tyrimo eigoje gali būti tikslinamas. Įtarimas tikslinimas, kuomet atsiranda naujų duomenų apie nusikalstamos veikos padarymą. „*Duomenų, leidžiančių manyti, jog konkretus asmuo galėjo padaryti nusikalstamą veiką, pakankamumas turėtų būti suprantamas kaip visuma faktų, patvirtintų tyrimo veiksmams ar kitais teisėtais įstatyme numatytais būdais, kuriuos įvertinęs tyrėjas galėtų kelti pagrįstas prielaidas dėl galimo konkretaus asmens nusikalstamos veikos padarymo. Tai turi būti tokie duomenys, kad net ne tyrėjui juos įvertinus susidarytų nuomonė dėl galimo asmens kaltumo padarius nusikalstamą veiką*¹⁵⁰“. Todėl duomenys nurodyti įtarime turi būti konkretūs ir išsamūs. Kiekvienas naujas pranešimas apie įtarimą yra įteikiamas pakartotinai įtariamajam asmeniui. „*Naujas (patikslintas ar galutinis) pranešimas apie įtarimą įteikiamas tuo atveju, kai keičiasi įtarimo turinys (BPK 187 str. 2 d.). Įteikus paskesnę pranešimą apie įtarimą, ankstesnis pranešimas apie įtarimą netenka galios*¹⁵¹“. Įteikus pranešimą apie įtarimą, įtariamasis apklausiamas apie įtarime nurodytas aplinkybes, klausiama, ar pastarasis prisipažįsta padaręs nusikalstamą veiką, nurodytą pranešime apie įtarimą. Taigi po kiekvieno pranešimo apie įtarimą seka įtariamojo apklausa apie nusikalstamos veikos padarymo aplinkybes. Pažymėtina, kad ikiteisminio tyrimo metu nustačius naujas nusikalstamos veikos padarymo aplinkybes, gali pasikeisti baudžiamojo įstatymo straipsnis, ar jo dalys (nusikalstama veika tapti privilegijuota arba kvalifikuota ir pan., pavyzdžiui: gali paaiškėti, kad buvo padarytas ne paprastas plėšimas (BK 180 str. 1 d.), o plėšimas panaudojus nešaunamąjį ginklą (BK 180 str. 2 d.)). Pagreitinto proceso metu ikiteisminio tyrimo stadijoje prokurorą ir ikiteisminio tyrimo įstaigos pareigūną „spaudžia“ terminas. Dėl šios priežasties įtariamajam su galutiniu įtarimu gali tekti susipažinti prieš pat ikiteisminio tyrimo pabaigą. Todėl gali pasitaikyti įtariamojo teisės žinoti, kuo jis yra įtariamasis, pažeidimų.

Teismų praktikoje pabrėžiama, kad kaltinimas negali būti formuluojamas pagal naujus Baudžiamojo kodekso straipsnius, dalis ar net punktus. Įtariamajam turi būti pranešta apie bet kokius pareikšto jam įtarimo pasikeitimus. Jis turi būti supažindintas su įtarimu ir apklausiamas. Todėl baudžiamajame procese, remiantis teisės į gynybą principu, įtariamojo teise žinoti, kuo jis yra įtariamasis, neįmanoma situacija, kad kaltinimą kaltinamasis (bylos nagrinėjimo teisme įtariamasis

¹⁵⁰ Marina Gušauskienė, „Įtariamojo teisę būti informuotam: teorinės prielaidos ir įgyvendinimo galimybės“, *Jurisprudencija* 6, 108 (2008): 61.

¹⁵¹ Lietuvos Respublikos generalinio prokuroro rekomendacija „Dėl pranešimo apie įtarimą rengimo ir nusikalstamų veikų perkvalifikavimo ikiteisminio tyrimo metu,“ *op. cit.*

tampa kaltinamuoju) sužinotų tik baudžiamosios bylos teismo nagrinėjimo metu. „Baudžiamojo proceso teisėje, kaltinamajame akte ar jam teisine prasme prilygstatame dokumente kaltinimas negali būti formuluojamas pagal naujus Baudžiamojo kodekso straipsnius, dalis ar punktus, apie kuriuos įtariamasis nebuvo apklausiamas ir apie kuriuos jam nebuvo pranešta. Byloje esančiame prokuroro pareiškime dėl bylos nagrinėjimo pagreitinto proceso tvarka nurodyta, kad ikiteisminis tyrimas pradėtas dėl nusikalstamos veikos, numatytos LR BK 178 str. 1 d., tačiau po aprašytos R. B. padarytos nusikalstamos veikos, nurodytas baudžiamasis įstatymas, numatantis atsakomybę už padarytą nusikalstamą veiką, yra LR BK 178 str. 2 d.. Jog ikiteisminis tyrimas buvo pradėtas ir vyko dėl nusikalstamos veikos pagal LR BK 178 str. 1 d. patvirtina ir R. B. pareikštas ir pasirašytas įtarimas, kito įtarimo, kad R. B. veika atitiktų LR BK 178 str. 2 d. ikiteisminio tyrimo metu nėra. Kaip matyti, prokuroro pareiškime dėl bylos nagrinėjimo pagreitinto proceso tvarka kaltinimo formuluotė nusikalstamos veikos kvalifikavimo aspektu skiriasi nuo įtarimo formuluotės, nurodytos pagal LR BPK 187 str. įtariamajam R. B. įteiktame paskutiniame pranešime apie įtarimą, nors nusikalstamos veikos aplinkybės yra tos pačios. <...> Tokiu būdu buvo pažeista R. B. teisė žinoti kuo jis yra kaltinamas (LR BPK 22 str. 3 d.), o šis pažeidimas LR BPK 369 str. 3 d. prasme laikytinas esminiu baudžiamojo proceso pažeidimų <...>¹⁵²”.

Pagreitintame procese BPK 256 straipsnis – „Kaltinime nurodytos veikos esminių faktinių aplinkybių ir jos kvalifikavimo pakeitimas teisme” – taikomas tik išimtiniais atvejais. Jei apklausus kaltinamąjį, nukentėjusiuosius ir liudytojus, teisme kyla abejonų, ar veika tinkamai kvalifikuota, tuomet nusikalstamos veikos aplinkybės tampa neaiškios. Teismas turi priimti sprendimą medžiagą perduoti prokurorui. Tuomet procesas tęsiamas bendra tvarka.

Galima paminėti praktikoje pasitakiusią situaciją, kuomet įtariamajam nebuvo įteiktas naujas pranešimas apie įtarimą. Šis įtarimas buvo patikslintas ikiteisminio tyrimo metu, tačiau jo pasikeitimai buvo įtraukti tik į prokuroro pareiškimą dėl pagreitinto proceso. „Iš baudžiamosios bylos medžiagos matyti, kad <...> R. L. buvo pareikštas įtarimas, padarius nusikalstamą veiką, numatytą LR BK 284 str. 1 d., t.y. tuo, kad pažeidė viešąją tvarką, sukėlė nukentėjusiajai V. D. fizinį skausmą, ir jis buvo apie tai apklaustas įtariamuoju. <...> Tačiau prokuratūros pareiškime teismui dėl baudžiamosios bylos nagrinėjimo pagreitinto proceso tvarka, nurodoma, kad R. L. padarytos veikos atitinka požymius nusikaltimų, numatytų LR BK 140 str. 1 d., 148 str. 1 d., t.y. kaltinamas tuo, kad sukėlė fizinį skausmą, nežymiai sutrikdė sveikatą ir varžė žmogaus veiksmų laisvę <...>¹⁵³” Matyti, jog buvo perkvalifikuota padaryta nusikalstama veika. Baudžiamajame įstatyme numatytos sunkesnės bausmės už nusikaltimus žmogaus sveikatai ir žmogaus laisvei, nei už

¹⁵² “Šiaulių apygardos teismo 2008 m. kovo 17 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-111-64/2008,” prieiga per internetą: <http://eteismai.lt/byla/195455447638151/1A-111-64-2008>

¹⁵³ “Kauno apygardos teismo 2007 m. lapkričio 20 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr 1A-463-401/2007,” prieiga per internetą: <http://eteismai.lt/byla/134175651156507/1A-463-401-2007>

viešosios tvarkos pažeidimą. Įtariamajam nebuvo įteiktas pranešimas apie nusikalstamos veikos, kurios padarymu jis yra įtariamas perkvalifikavimą. Taip buvo pažeistos jo teisės ir padaryti esminiai baudžiamojo proceso pažeidimai. Toliau teismas pasisako, „kad R. L. baudžiamoji byla prokuratūros pareiškimu perduota teismui nagrinėti pagreitinto proceso tvarka neatitinka baudžiamojo proceso įstatymo reikalavimų. Kaltinamasis R. L. pagal prokuroro pareiškime nurodytą kaltinimą buvo perduotas teismui ir nuteistas už nusikaltimą, kurio sankcijoje numatyta griežtesnė bausmė (BK 148 str. 1 d.), nors dėl tokio nusikaltimo padarymo jam nebuvo įteiktas pranešimas apie įtarimą ir jis nebuvo apklaustas. Prokurorui pakeitus kaltinimą, buvo pažeista R. L. teisė žinoti, kuo jis yra kaltinamas, nebuvo tinkamai užtikrinta galimybė pasirengti gynybai, todėl iš esmės buvo suvaržyta jo teisė į gynybą, kurią garantuoja Lietuvos Respublikos BPK 22 str. 3 d. bei 44 str. 7 d.¹⁵⁴“. Taip pat teismas pasisakė apie tai, kad įtariamajam turėjo būti įteiktas pranešimas apie įtarimą. Šio tyrimo veiksmo prokurorui ar ikiteisminio tyrimo įstaigos pareigūnui neatlikus, pažeidžiama įtariamojo teisė žinoti, kuo jis yra įtariamas. „BPK 187 straipsnio, reglamentuojančio pranešimo apie įtarimą įteikimo ir įtariamojo apklausos tvarką, 2 dalyje numatyta, kad tuo atveju jeigu keičiasi įtarimo turinys prieš apklausą įteikiamas naujas pranešimas apie įtarimą. Šio straipsnio 1 dalyje nurodyta, kad pranešime apie įtarimą turi būti nurodyta nusikalstama veika ir baudžiamasis įstatymas, numatantis tą nusikalstamą veiką. Akivaizdu, jog prokurorui pareiškime dėl baudžiamosios bylos nagrinėjimo pagreitinto proceso tvarka nurodžius, kad R. L. padarytos veikos atitinka požymius nusikalstamų veikų, numatytų LR BK 140 str. 1 d., 148 str. 1 d. buvo nurodyti kiti baudžiamieji įstatymai, t.y pasikeitė įtarimo turinys, tačiau toks įtarimas nuteistajam R. L. nebuvo įteiktas ir jis nebuvo apklaustas, o byla perduota nagrinėti teismui už dvi nusikalstamas veikas, viena iš kurių yra sunkesnis nusikaltimas nei buvo nurodytas pateiktame pranešime apie įtarimą¹⁵⁵“. Prokuroras ir ikiteisminio tyrimo pareigūnas negali nepaisyti baudžiamojo proceso taisyklių. Negalima, norint taikyti pagreitintą procesą, siekiant atlikti ekonomišką ir greitą tyrimą, nepaisyti įtariamojo procesinių garantijų. Įtariamojo teisės turi būti užtikrinamos.

Tinkamai neišaiškinus nusikalstamos veikos aplinkybių pagreitinto proceso ikiteisminio tyrimo metu, tenka bylą perduoti prokurorui. Ji toliau tirama bendrąja tvarka. Ikiteisminis tyrimas tęsiamas ir atliekami tyrimo veiksmai, kurie pagrindžia ar paneigia nusikalstamos veikos aplinkybes.

¹⁵⁴ *Ibid.*

¹⁵⁵ *Ibid.* “Kauno apygardos teismo 2011 m. spalio 17 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-675-120/2011,” prieiga per internetą: <http://eteismai.lt/byla/237493536971915/1A-675-120-2011> - nurodoma panaši situacija, kai netinkamai kvalifikuojama nusikalstama veika, neišaiškinami nusikalstamos veikos sudėties požymiai konkrečiai nusikalstamai veikai pagįsti.

Nepripažįstama įtariamojo teisės žinoti, kuo jis yra įtariamasis pažeidimu, ankstesnės baudžiamosios bylos prijungimas prie tiriamos ir nagrinėjamos pagreitinto proceso tvarka. Pasitaiko, kai įtariamieji prieštarauja tokiam prijungimui, nes apie jį sužino tik teisme ir teigia, kad „*kaltinamasis turi žinoti, kuo jis yra kaltinamas, ir teismui išsakyti savo nuomonę dėl galimumo nagrinėti bylą pagreitinto proceso tvarka. Kaltinamasis nėra supažindintas su visais kaltinimais, kuriuos prokurorė prašo nagrinėti pagreitinto proceso tvarka. Surašydama įstatymo nustatytų reikalavimų neatitinkantį pareiškimą, prokurorė pažeidė kaltinamojo teisę žinoti, kuo jis yra kaltinamas, ir tinkamai gintis nuo kaltinimo*¹⁵⁶“. Tačiau teismai išaiškino tokią susiklosčiusią situaciją ir pripažino, kad prokuroro pareiškimas, kuriame nenurodytas ankstesnės baudžiamosios bylos prijungimas prie tiriamos ir nagrinėjamos pagreitinto proceso tvarka nėra teisės į gynybą pažeidimas. „*BPK 432 str. nurodyta, kad bylos nagrinėjimas pagreitinto proceso tvarka vyksta laikantis šio kodekso V dalyje nustatytų taisyklių, tik vietoj kaltinamojo akto prokuroras perskaito savo pareiškimą dėl bylos nagrinėjimo pagreitinto proceso tvarka. Taigi teismas, gavęs prokuroro pareiškimą dėl bylos nagrinėjimo pagreitinto proceso tvarka ir nustatęs, kad nuosprendžiu nuo baudžiamosios atsakomybės atleistas V. P. kaltinamas per vienerius metus padaręs naują tyčinį nusikaltimą, turėjo taikyti baudžiamojo proceso įstatymo taikymo analogiją <...>: išsireikalauti pirmąją bylą ir, vadovaujantis BPK 295 str., joje atnaujinti įrodymų tyrimą; vadovaujantis BPK 232 str. 4 p., bylas sujungti; sujungtą bylą nagrinėti vadovaujantis BPK XIX- XXIII skyrių nuostatomis, <...> Pažymi, kad <...> pakanka nuorodos (kaltinamajame akte ar atskirai), kad kaltinamasis pagal BK 38 str. yra atleistas nuo baudžiamosios atsakomybės, ir prašyti sujungti bylas. Būtent tokį prašymą - sujungti bylas prokurorė kartu su pareiškimu dėl bylos nagrinėjimo pagreitinto proceso tvarka ir pateikė teismui, o duomenis apie tai, kad V. P. nuosprendžiu buvo atleistas nuo baudžiamosios atsakomybės, prokurorė nurodė ir pareiškime dėl bylos nagrinėjimo pagreitinto proceso tvarka*¹⁵⁷“. Taigi taikoma įstatymų taikymo analogija: prokuroro pareiškime ar atskirame prašyme turi būti nurodyta, kad asmuo yra atleistas nuo baudžiamosios atsakomybės ir prašyti sujungti bylas. Toks prašymas nėra įtariamojo teisės žinoti, kuo jis yra įtariamasis pažeidimas. Įtariamajam žinoma, kada ir koku nuosprendžiu jis buvo atleistas nuo baudžiamosios atsakomybės. Šiuos duomenis pagarsinus teisme, kaltinamasis visada gali prašyti laiko pasirengti gynybai.

Trumpas ikiteisminio tyrimo terminas pagreitintame procese gali sąlygoti ikiteisminio tyrimo veiksmų atlikimo nesklaidumą. Dėl to gali būti pažeidžiama įtariamojo teisė žinoti, kuo jis yra įtariamasis. Įtariamasis jau ikiteisminio tyrimo stadijoje turi būti, kuo mažesnėje nežinioje. Jis turi gebėti tinkamai gintis, teikti prašymus ir duomenis prokurorui ar ikiteisminio tyrimo įstaigos

¹⁵⁶ “Klaipėdos apygardos teismo 2013 m. rugsėjo 24 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1S-973-557/2013,” prieiga per internetą: <http://eteismai.lt/byla/249281320201169/1S-973-557/2013>

¹⁵⁷ *Ibid.*

pareigūnui. Įtariamojo teisė žinoti, kuo jis yra įtariamas, negali būti pažeista, nesvarbu, ar tai pagreitinatas procesas, ar procesas vykstantis bendrąja tvarka.

3.3. Įtariamojo teisė susipažinti su ikiteisminio tyrimo duomenimis

Įtariamojo teisė susipažinti su ikiteisminio tyrimo medžiaga įtvirtintas BPK 21 straipsnio 4 dalyje, 181 straipsnio 1 dalyje. Taip pat ši įtariamojo teisė reglamentuota ir kituose straipsniuose: BPK 178 straipsnio 6 dalyje, 184 straipsnio 4 dalyje, 211 straipsnio 2 dalyje ir kt. Ši teisė užtikrina įtariamojo teisę žinoti, kuo jis yra įtariamas, tuo pačiu teisę žinoti, koks yra įtarimo pagrindas. Susipažindamas su ikiteisminio tyrimo duomenimis, įtariamasis vertina surinktų duomenų pakankamumą ir patikimumą. „*Neužtikrinus galimybės žinoti, teisė susipažinti su ikiteisminio tyrimo duomenimis praranda savo pirminę prasmę ir paskirtį, o „nežinantys“ įtariamasis ir jo gynėjas paverčiami santykiniais dydžiais, kuriais tyrėjas gali laisvai manipuliuoti*¹⁵⁸“. Šia teise užtikrinamas ir baudžiamojo proceso rungtyniškumo principas. Įtariamas ir jo gynėjas, bet kuriuo ikiteisminio tyrimo metu gali pateikti prašymą susipažinti su ikiteisminio tyrimo duomenimis. Toks prašymas gali būti netenkintinas arba iš dalies tenkintinas tik tuo atveju, jei susipažinimas su ikiteisminio tyrimo duomenimis pakenktų tyrimo sėkmei (BPK 181 str. 1d.).

Baudžiamojo proceso kodekso komentare nurodyta, kad atsisakyti leisti susipažinti su ikiteisminio tyrimo duomenimis galima tuomet, jei tai sukeltų sunkumų atlikti tolimesnį ikiteisminį tyrimą. Paprastai leidžiama susipažinti su įvykio vietos, kratos, poėmio ir kitais tyrimo veiksmų protokolais, apie kurių atlikimą yra žinoma. Turėtų būti neleidžiama susipažinti su ta ikiteisminio tyrimo medžiagos dalimi, kurioje matyti, kad yra ar buvo naudojami ne viešo pobūdžio ikiteisminio tyrimo veiksmai.¹⁵⁹ Vargu, ar pagreitintame procese ikiteisminio tyrimo metu būtų taikomi ne viešo pobūdžio ikiteisminio tyrimo veiksmai. Jie skirti sudėtingoms nusikalstamoms veikoms tirti, kurių nusikalstamos veikos padarymo aplinkybės yra sudėtingos. Tokių nusikalstamų veikų tyrimai užtrunka ilgiau nei numato pagreitinto proceso ikiteisminio tyrimo terminas. Išanalizavus baudžiamojo proceso įstatymo normas bei teismų praktiką, daroma prielaida, kad pagreitinto proceso ikiteisminio tyrimo metu atliekami nesudėtingi, tik būtiniausi ikiteisminio tyrimo veiksmai. Su šiais ikiteisminio tyrimo duomenimis prokuroras turėtų leisti susipažinti įtariamajam, bet kuriuo ikiteisminio tyrimo metu.

Nėra aiškiai apibrėžta, kas yra ikiteisminio tyrimo sėkmė. Šia sąvoka gali varijuoti prokuroras. „*Ikiteisminio tyrimo sėkmė – tai operatyvus, tačiau nei vieno baudžiamajame procese*

¹⁵⁸ Remigijus Merkevičius, *supra* note 133, p. 378.

¹⁵⁹ Gintaras Goda, et al, *Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso komentaras, I-IV dalys (1-220 straipsniai)*, Vilnius: (2003), 472.

*dalyvaujančio asmens (inter alia, įtariamojo) teisių ir teisėtų interesų nepažeidžiantis ir neignoruojantis visų reikšmingų nusikalstamos veikos padarymo aplinkybių išaiškinimas*¹⁶⁰“. Galima teigti, kad pamatęs ikiteisminio tyrimo medžiagą, įtariamasis pradės vilkinti ikiteisminio tyrimo procesą, pradės keisti parodymus ir pan. Tai yra nebus galimybių išaiškinti reikšmingas nusikalstamos veikos aplinkybes. Galima ir atvirkštinė situacija: įtariamajam susipažinus su ikiteisminio tyrimo duomenimis, jis supras, kad ikiteisminio tyrimo pareigūnai atliko savo darbą ir išaiškino jo padarytą nusikalstamą veiką. Bet koku atveju tai neturėtų būti pagrindas atsisakyti leisti įtariamajam susipažinti su ikiteisminio tyrimo medžiaga.

Sutinkama, kad negalima atimti iš įtariamojo teisės aktyviai gintis. Aktyviai gindamasis įtariamasi tuo pačiu padeda išaiškinti nusikalstamos veikos padarymo aplinkybes. Jis duoda parodymus, išreiškia savo poziciją dėl jam pateikto įtarimo ir ikiteisminio tyrimo aplinkybių, teikia prašymus. Taip papildoma ikiteisminiam tyrimui reikšminga medžiaga.

Abejotina, kad pagreitinoto proceso ikiteisminio tyrimo metu įtariamasis susipažinęs su ikiteisminio tyrimo duomenimis imsis veiksmų, kurie trukdys atlikti tam tikrus ikiteisminio tyrimo veiksmus (bandys paveikti liudytojus ar sunaikins įrodymus). Dažniausiai pagreitinoto proceso metu visi duomenys yra surenkami nuo pat nusikalstamos veikos padarymo momento, o tolimesni ikiteisminio tyrimo veiksmai atliekami tik siekiant patikslinti nusikalstamos veikos aplinkybes. Įdomu nurodyti tai, kad Vokietijos BPK įtvirtinta, jog su ikiteisminio tyrimo medžiaga susipažįsta įtariamojo gynėjas. Įtariamasis negali susipažinti su ikiteisminio tyrimo duomenimis net ir tuo atveju, jei jis pats yra advokatas ar teisėjas (BPK 147 str.)¹⁶¹. Tokios nuostatos įtvirtinamos, nes sutinkama, kad „pačiam įtariamajam dažnai gali būti sudėtinga pastebėti reikšmingiausių gynybos požiūriu informaciją“¹⁶².

Nėra pagrindo manyti, kad leidus įtariamajam ar jo gynėjui susipažinti su ikiteisminio tyrimo medžiaga pagreintame procese galimas baudžiamojo proceso vilkinimas. Pagreintoto proceso bylos nėra daugiatomės, su jomis susipažinti tikrai nereikia skirti savaitių. Prokuroras ir ikiteisminio tyrimo įstaigos pareigūnas turi numatyti laiką, kurio metu įtariamasis ar jo gynėjas galėtų susipažinti su ikiteisminio tyrimo medžiaga. Būtent tuo atveju, jei įtariamasis norės pasinaudoti šia teise, nebūtų praleistas 14 dienų terminas. Taip bus užtikrinta įtariamojo teisė į gynybą, taip pat baudžiamąją bylą be procesinių pažeidimų bus galima tirti ir nagrinėti pagreintoto proceso tvarka.

Nors pagreintą procesą reglamentuojančiose BPK normose nenumatyta teisė susipažinti su ikiteisminio tyrimo medžiaga, pažymėtina, kad tai yra įtariamojo procesinė garantija, kuri turi būti

¹⁶⁰ Remigijus Merkevičius, *supra* note 133, 158, p. 393.

¹⁶¹ German Code of Criminal Procedure, 7 Apr. 1987, In force from 2015 Dec. 21, žiūrėta 2016 03 16: <http://www.gesetze-im-internet.de/stpo/BJNR006290950.html#BJNR006290950BJNG004201311>

¹⁶² Remigijus Merkevičius, *op. cit.*, p. 402.

užtikrinta prokuroro ar ikiteisminio tyrimo įstaigos. Nepavyko rasti teismų praktikos, kurioje būtų skundžama būtent ši įtariamojo teisė. Tačiau pavyko rasti puikiai išspręstą klausimą dėl įtariamojo supažindimo su ikiteisminio tyrimo duomenimis: „*Kaltinamoji R. Z. apklausiama teismo posėdyje savo kaltę pripažino visiškai ir parodė, kad 2014 m. liepos 14 d. apie 8.00 val. ji atvyko į Vilniaus apskrities vyriausiojo policijos komisariato Vilniaus miesto (-) policijos komisariatą, esantį (-). Buvo išsikviesta tyrėjos R. M., kuri ją nusivedė į savo kabinetą Nr. (-), antrame aukšte ir įteikė pranešimą apie įtarimą pagal BK 178 straipsnio 1 dalį bei apklausė, paskelbė apie ikiteisminio tyrimo pabaigą ir supažindino su ikiteisminio tyrimo medžiaga*¹⁶³”. Įteikiant galutinį pranešimą apie įtarimą, apklausus įtariamąją, ikiteisminio tyrimo pabaigoje ji buvo supažindinta su ikiteisminio tyrimo duomenimis. Taip buvo užtikrinta įtariamąsios teisė ne tik žinoti, kuo ji yra įtariama, bet ir teisė susipažinti su ikiteisminio tyrimo medžiaga. Ikiteisminio tyrimo įstaigos pareigūnė užtikrino visapusišką įtariamąsios teisę į gynybą.

Taip pat analizuojant teismų praktiką matyti, kad įtariamieji žino apie ikiteisminio tyrimo metu surinktų duomenų turinį: „*Apeliantas nurodo, kad jis sutiko dėl bylos nagrinėjimo teisme pagreitinto proceso tvarka, nes nesitikėjo, kad A. M. ir A. M. duos tokius parodymus. Šis apeliacinio skundo teiginys yra visiškai nepagrįstas, nes tiek nukentėjusysis, tiek liudytoja teisme davė analogiškus parodymus kaip ir apklausiami ikiteisminio tyrimo metu. A. S. jų parodymai buvo gerai žinomi, nes lygiai taip pat įvykio aplinkybės jie išdėstė akistatų metu*¹⁶⁴”. Tačiau čia negalima daryti išvados, kad įtariamasis buvo supažindintas su ikiteisminio tyrimo duomenimis. Jis apie ikiteisminio tyrimo metu nukentėjusiojo ir liudytojos duotus parodymus žino iš akistatos. Įtariamasis turėjo pasirašyti ant akistatos metu surašyto protokolo. Tai yra viena iš susipažinimo su ikiteisminio tyrimo duomenimis formų.

Pagreitintą procesą reglamentuojančiuose BPK straipsniuose nėra nurodyta įtariamojo teisė susipažinti su ikiteisminio tyrimo duomenimis. Pažymėtina, kad Generalinio prokuroro rekomendacijoje dėl proceso dalyvių susipažinimo su bylos medžiaga ikiteisminio tyrimo metu¹⁶⁵ nurodyta, kad rekomendacijos nuostatos taikomos ir tais atvejais, kai proceso dalyviams pateikus prašymą susipažinti su visa bylos medžiaga ar tam tikra jos dalimi, bet kuriuo ikiteisminio tyrimo metu, vykstant bylų supaprastintam procesui¹⁶⁶. Prašymas gali būti pateikiamas ne tik raštu, bet ir žodžiu. Šia teise paranku naudotis pagreitinto proceso metu, kuomet ikiteisminio tyrimo terminas

¹⁶³ “Vilniaus miesto apylinkės teismo 2014 liepos 16 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-2502-957/2014,” prieiga per internetą: <http://eteismai.lt/byla/37995809135258/1-2502-957/2014>

¹⁶⁴ “Klaipėdos apygardos teismo 2007 m. lapkričio 15 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-303-417/2007,” prieiga per internetą: <http://eteismai.lt/byla/202547171981284/1A-303-417-2007>

¹⁶⁵ Lietuvos Respublikos generalinio prokuroro rekomendacija “Dėl proceso dalyvių susipažinimo su bylos medžiaga ikiteisminio tyrimo metu,” *Valstybės žinios*, Nr. 39-1807 (2003).

¹⁶⁶ Lietuvos Respublikos generalinio prokuroro rekomendacija “Dėl proceso dalyvių susipažinimo su bylos medžiaga ikiteisminio tyrimo metu,” *supra* note 165.

itin trumpas. Prokuroras tokį prašymą turi nagrinėti nedelsiant. Taigi įtariamasis gali laisvai naudoti teisę susipažinti su ikiteisminio tyrimo duomenimis, kai ikiteisminis tyrimas nėra baigtas.

Baigus ikiteisminį tyrimą BPK 181 straipsnio 2 dalyje nurodyta, kad „*Prokuroras neturi teisės neleisti susipažinti su visais ikiteisminio tyrimo duomenimis ar daryti ikiteisminio tyrimo medžiagos kopijas ar išrašus, jei ikiteisminis tyrimas baigtas ir yra rašomas kaltinamasis aktas. <...>*”. Tačiau pagreitinto proceso metu vietoje kaltinamojo akto prokuroras surašo pareiškime dėl proceso baigimo pagreitinto proceso tvarka. Sprendžiama, kad baigus ikiteisminį tyrimą prokuroras gali neleisti susipažinti su visais ikiteisminio tyrimo duomenimis, jei priimtas sprendimas taikyti pagreitintą procesą. Tai patvirtina ir Generalinio prokuroro rekomendacijos: „*Susipažinti nepateikiama bylos medžiaga ar susipažinimas nutraukiamas, kai prokuroras yra priėmęs sprendimą užbaigti procesą teismo baudžiamuoju įsakymu, t. y. surašė ir pasirašė pareiškimą dėl proceso užbaigimo baudžiamuoju įsakymu ar pateikė teismui pareiškimą dėl bylos nagrinėjimo pagreitinto proceso tvarka*¹⁶⁷”. Taigi įtariamasis praranda teisę susipažinti su ikiteisminio tyrimo duomenimis jei prokuroras nusprendžia procesą baigti pagreitinto proceso tvarka.

Apibendrinant teigiama, jog pagreitinto proceso ikiteisminio tyrimo metu privaloma užtikrinti visas įtariamojo procesines garantijas. Prokuroras turi ikiteisminį tyrimą organizuoti taip, kad įtariamajam pareiškus prašymą, jam būtų leista susipažinti su ikiteisminio tyrimo medžiaga ikiteisminio tyrimo metu. Taip užtikrinama įtariamojo aktyvi gynyba. Pagrindų, kurie neleistų įtariamajam pasinaudoti minima teise pagreitintame procese, vargu, ar galima atrasti. Jie nebūtų proporcingi įtariamojo teisei veiksmingai gintis ir ruoštis gynybai teismo nagrinėjimo metu. Išskyrus tuomet, kai ikiteisminis tyrimas pasibaigęs prokuroro pareiškimu dėl proceso baigimo pagreitinto proceso tvarka – įtariamasis praranda teisę susipažinti su ikiteisminio tyrimo metu surinktais duomenimis.

¹⁶⁷ *Ibid.*

IŠVADOS

Atlikus tyrimą ir išanalizavus surinktą informaciją, ginamieji teiginiai, kad pagreitintas procesas yra konstituciškai pagrįsta specifinė baudžiamojo proceso rūšis, tačiau ikiteisminio tyrimo pagreitintame procese teisinis reguliavimas yra tobulintinas bei ikiteisminio tyrimo metu pagreitintame procese nepakankamai garantuojama įtariamojo teisė į gynybą, pasitvirtino.

Įvykdžius išsikeltus uždavinius buvo gautos išvados:

1. Pagreitinto proceso reguliavimas nepažeidžia baudžiamojo proceso principų, todėl šis procesas yra konstituciškai pagrįsta specifinė baudžiamojo proceso rūšis.
2. Atsižvelgus į BPK nustatytą teisinį reguliavimą bei teismų praktiką, pateikiama pagreitinto proceso samprata: *Pagreitintas procesas – tai supaprastinta baudžiamoji procesinė forma, taikoma apylinkės teismui teisingoms baudžiamosioms byloms dėl nusikalstamų veikų, kurių padarymo aplinkybės yra aiškios, prokurorui suteikiant galimybę kreiptis į teismą dėl bylos nagrinėjimo teisme, ne vėliau kaip per Baudžiamojo proceso kodekso nustatytą keturiolikos dienų terminą nuo ikiteisminio tyrimo pradžios, pateikiant ikiteisminio tyrimo medžiagą, jei ikiteisminio tyrimo metu buvo atliekami proceso veiksmai.*
3. Išnagrinėjus pagreitinto proceso reglamentavimą ir teismų praktiką Lietuvoje, nustatyta, kad pagreitintas procesas yra taikomas didesniai spektrui nusikalstamų veikų nei kitose užsienio šalyse. Formalusis požymis – pagreitintas procesas galimas byloms, kurios yra teisingos apylinkių teismams išplečia šios specifinės baudžiamojo proceso rūšies taikymo ribas. Pagreitinto proceso tvarka tirti ir nagrinėti galima ne tik baudžiamuosius nusižengimus, neatsargius ir tyčinius nesunkius, apysunkius nusikaltimus, bet ir kai kuriuos tyčinius sunkius nusikaltimus. Per įstatymų numatytą keturiolikos dienų terminą ir jo metu vykstantį ikiteisminį tyrimą įmanoma atskleisti nusikalstamas veikas, nepasitelkiant sudėtingų ikiteisminio tyrimo veiksmų.
4. Išanalizavus teismų praktiką daroma išvada, kad proceso užbaigimas pagreitinto proceso tvarka dažniausiai bus taikomas tais atvejais, kai asmuo sulaikomas jam dar darant nusikalstamą veiką ar iškart po jos, kai asmuo prisipažįsta padaręs nusikalstamą veiką, kai įvykio liudininkai tiesiogiai gali įvardinti asmenį padariusį nusikalstamą veiką ir pan. Tokiais atvejais, kai vyrauja faktų akivaizdumas galima tiksliai ir aiškiai nustatyti nusikalstamos veikos padarymo aplinkybes (vietą, laiką, būdą, įtariamąjį ir t.t.). Šie duomenys turi būti tiksliai ir konkrečiai aprašyti prokuroro pareiškime dėl proceso baigimo pagreitinto proceso tvarka.

5. Siekiant optimizuoti procesą, negalima pažeisti įtariamojo teisių. Pastebėtina, kad pagreitintame procese didesnis dėmesys turėtų būti skiriamas įtariamojo teisei į gynybą. Pagreitinto proceso metu pakinta, kai kurių įtariamojo teisių turinys. Pasibaigus ikiteisminiam tyrimui įtariamasis praranda teisę susipažinti su ikiteisminio tyrimo medžiaga. Taip pat privalu užtikrinti kitas įtariamojo procesines garantijas – teisę žinoti, kuo jis yra įtiriamas, teisę turėti gynėją.

LITERATŪROS SĄRAŠAS

Teisės aktai:

1. "Lietuvos Respublikos Konstitucija." *Valstybės žinios*, Nr. 33-1014 (1992).
2. "Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas." *Valstybės žinios*, Nr. 89-2741 (2000).
3. "Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas." *Valstybės žinios* 46, Nr. 37-1341 (2002).
4. "Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 65, 94, 103, 109, 139, 151, 154, 158, 168, 181, 218, 220, 225, 232, 237, 239, 240, 306, 313, 346, 360, 364, 370, 377, 403, 409, 418, 421, 422, 425, 426, 429, 446, 456, 457, 458 straipsnių ir XXXV skyriaus pavadinimo pakeitimo ir papildymo įstatymas." *Valstybės žinios*, Nr. 155-4276 (2004).
5. "Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 3, 9, 40, 63, 64, 145, 147, 152, 154, 158, 160, 161, 162, 163, 170, 172, 178, 179, 181, 183, 212, 214, 217, 218, 220, 237, 254, 276, 372, 373, 374-1, 374-2, 418, 419, 421, 422, 426, 429 straipsnių pakeitimo ir papildymo ir Kodekso papildymo 3-2, 160-1 straipsniais įstatymas." *Valstybės žinios*, Nr. 81-3965 (2011).
6. "Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 109, 219, 220, 227, 234, 254, 256, 426 straipsnių pakeitimo ir kodekso papildymo 308-1 straipsniu įstatymas." *Valstybės žinios*, Nr. 164-7797 (2011).
7. "Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 71, 75, 120, 121, 126, 132, 139, 179, 183, 218, 219, 233, 236, 261, 273, 279, 285, 286, 317, 319, 426, 427, 428, 429, 432 straipsnių pakeitimo ir papildymo ir Kodekso papildymo 131-1, 430-1 straipsniais įstatymas." *Valstybės žinios*, Nr. 75-3769 (2013).
8. Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro įsakymas „Dėl informacijos apie pacientą valstybės institucijoms ir kitoms įstaigoms teikimo tvarkos patvirtinimo.“ *Valstybės žinios*, Nr. 13-405 (2001).
9. "Lietuvos Respublikos valstybės garantuojamos teisinės pagalbos įstatymais." *Valstybės žinios*, Nr. 30-827 (2000).
10. Lietuvos Respublikos generalinio prokuroro rekomendacijos dėl proceso baigimo pagreitinoto proceso tvarka. *TAR*, Nr. 8538 (2015).
11. Lietuvos Respublikos generalinio prokuroro rekomendacijos dėl pranešimo apie įtarimą rengimo ir nusikalstamų veikų perkvalifikavimo ikiteisminio tyrimo metu. *TAR*, Nr. 10494 (2014).

12. Lietuvos Respublikos generalinio prokuroro rekomendacijos dėl proceso dalyvių susipažinimo su bylos medžiagų ikiteisminio tyrimo metu. *Valstybės žinios*, Nr. 39-1807 (2003).

Tarptautiniai ir užsienio valstybių teisės aktai:

13. Belarus Code of Criminal Procedure, 24 Jun. 1999, In force from 2013 Mar. 20. Žiūrėta 2016 03 16. <http://pravo.levonevsky.org/kodeksby/upk/20130320index.htm>
14. „Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija“, *Valstybės žinios*, Nr. 40-987 (1995).
15. Estonian Code of Criminal Procedure, 1 Jul. 2004, In force from 16 Jan. 2016. Žiūrėta 2016 03 16. <https://www.riigiteataja.ee/en/eli/ee/Riigikogu/act/527012016001/consolide>
16. German Code of Criminal Procedure, 7 Apr. 1987, In force from 2015 Dec. 21. Žiūrėta 2016 03 16. <http://www.gesetze-im-internet.de/stpo/BJNR006290950.html#BJNR006290950BJNG004201311>
17. Recommendation No. R(87)18 Concerning the simplification of criminal justice, adopted by the Committee of Ministers of the Council of Europe, Sept. 17, 1987, Pagrindinės Europos tarybos rekomendacijos baudžiamojo proceso srityje. 58 – 78 (2006).

Konstitucinio teismo nutarimai:

18. “Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1994 m. lapkričio 18 d. nutarimas”. Prieiga per internetą: <http://www.lrkt.lt/lt/teismo-aktai/paieska/135/ta465/content>
19. “Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1996 m. balandžio 18 d. nutarimas”. Prieiga per internetą: <http://www.lrkt.lt/lt/teismo-aktai/paieska/135/ta406/content>
20. “Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2000 m. rugsėjo 19 d. nutarimas.” Prieiga per internetą: <http://www.lrkt.lt/lt/teismo-aktai/paieska/135/ta345/content>
21. “Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. sausio 16 d. nutarimas.” Prieiga per internetą: <http://www.lrkt.lt/lt/teismo-aktai/paieska/135/ta193/content>
22. “Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2008 m. sausio 24 d. nutarimas.” Prieiga per internetą: <http://www.lrkt.lt/lt/teismo-aktai/paieska/135/ta484/content>
23. “Konstitucinio Teismo 2013 m. lapkričio 15 d. nutarimas.” Prieiga per internetą: <http://www.lrkt.lt/lt/teismo-aktai/paieska/135/ta101/content>

Specialioji literatūra:

24. Ancelis, Petras et al. *Tyrimo veiksmai baudžiamajame procese*. Vilnius: 2011.
25. Nevera, Andrius, Jurgelaitienė, Gitana. *Per ilgą baudžiamojo proceso trukmę ir teisinės gynybos priemonės*. Vilnius: Verslo ir teisės aktualijos, 2009.
26. Ažubalytė, Rima et al. *Baudžiamojo proceso teisė: metodinė priemonė*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2014.
27. Ažubalytė, Rima, Jurgaitis, Ramūnas, ir Zajančkauskienė Jolanta. *Specifinės baudžiamojo proceso rūšys*. Vilnius: Mykolo Romerio universiteto leidyba, 2011.
28. Der Präsident des Oberlandesgerichts Köln. „Das beschleunigte Verfahren“. (2016).
Prieiga per internetą:
https://www.justiz.nrw.de/Gerichte_Behoerden/ordentliche_gerichte/Strafgericht/Besondere_Verfahrensarten/beschleunigtes_verfahren/index.php
29. Goda, Gintaras. *Užsienio šalių baudžiamojo proceso pagrindai. Mokomoji priemonė*. Vilnius: 1997.
30. Goda, Gintaras et. al. „1-46 str. Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso komentaras.“ Vilnius: Teisės informacijos centras, 2009.
31. Goda, Gintaras et al. *Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso komentaras, I-IV dalys (1-220 straipsniai)*. Vilnius: 2003.
32. Goda, Gintaras, Kazlauskas, Marcelis, ir Kuconis, Pranas. *Baudžiamojo proceso teisė*. Vilnius: Registrų centras, 2011.
33. Gušauskienė, Marina. „Įtariamojo teisę būti informuotam: teorinės prielaidos ir įgyvendinimo galimybės.“ *Jurisprudencija* 6, 108 (2008): 60-66.
34. Hansjakob, Thomas. „Beschleunigte Verfahren im Kanton St. Gallen,“ *Beschleunigte Verfahren in SG* (2014): 1-6. Prieiga per internetą:
http://www.staatsanwaltschaft.sg.ch/home/das_strafverfahren/Beschleunigtes_Verfahren/_jcr_content/Par/downloadlist/DownloadListPar/download.ocFile/Beschleunigte%20Verfahren%20in%20SG.pdf
35. Jočienė, Danutė. „Europos žmogaus teisių 6 str. taikymas ir aiškinimas Lietuvos Respublikos pralaimėtose bylose.“ *Žiūrėta* 2016 03 28.
<http://tm.infolex.lt/getfile.aspx?dokid=272b6597-0e72-486e-94ff-aeffd509b685>
36. Jurgaitis, Ramūnas. „Formalieji ir vertinamieji požymiai taikant supaprastintą baudžiamąjį procesinę formą“. *Jurisprudencija* 30, Nr. 38 (2003): 57-66.
37. Jurgaitis, Ramūnas. „Ikiteisminio tyrimo pagreitintame procese teoriniai ir praktiniai aspektai“. *Jurisprudencija* 65, Nr. 75 (2005): 23-29.

38. Jurgaitis, Ramūnas. "Konstituciniai baudžiamojo proceso teisės pagrindai." iš *Sąžiningas baudžiamasis procesas: probleminiai aspektai*, Petras Ancelis et al., 17-61. Vilnius: INDUSTRUS, 2009.
39. Jurgaitis, Ramūnas. "Supaprastinta baudžiamoji procesinė forma." Daktaro disertacija, socialiniai mokslai: teisė, 2004.
40. Jurka, Raimundas, Randakevičienė, Irma, ir Jazukonis, Saulius. *Baudžiamojo proceso dalyviai*. Vilnius: INDUSTRUS, 2009.
41. Kazlauskas, Marcelis. "Baudžiamųjų bylų sumarinis procesas." *Teisė* 26 (1992): 159-162.
42. Kazlauskas, Marcelis, ir Goda, Gintaras. "Supaprastintos procesinės formos problema baudžiamojo proceso teisėje." *Teisė*, Nr. 27 (1993): 22-29.
43. Kuconis, Pranas, Rinkevičius, Jurgis, ir Goda, Gintaras. "Nusikaltimų finansams tyrimas ir nagrinėjimas sumarinio proceso tvarka." *Kriminalistikos ir teismo ekspertizės problemos: mokslo darbų rinkinys*, (1996): 37-52.
44. Kuconis, Pranas, Rinkevičius, Jurgis, ir Kazlauskas, Marcelis. *Nusikaltimų finansams tyrimas ir nagrinėjimas teisme sumarinio proceso tvarka: Metodinės rekomendacijos*. Vilnius: Lietuvos teismo ekspertizės institutas, 1996.
45. Lietuvos Respublikos teisingumo ministerija, Lietuvos teismo ekspertizės institutas. *Kriminalistikos ir teismo ekspertizės problemos: mokslo darbų rinkinys*. Vilnius: Lietuvos teismo ekspertizės institutas, 1996.
46. Merkevičius, Remigijus. *Baudžiamasis procesas: įtariamojo samprata*. Vilnius: VĮ Registrų centro Teisinės informacijos departamentas, 2008.
47. Ranft, Otfried. "Das beschleunigte Verfahren (§§ 417-420 StPO) in der Rechtsmittelinstanz." *Neue Zeitschrift für Strafrecht*, (2004): 424-431.
<https://beck-online-beck-de.skaitykla.mruni.eu/?vpath=bibdata%2fzeits%2fnstz%2f2004%2fcont%2fnstz.2004.424.1.htm&pos=1&hlwords=Beschleunigtes%20Verfahren%20+beschleunigtes%20verfahren+%20+beschleunigt+%20+verfahren+%20+beschleunigtesverfahren>
48. Scheffler, Uwe. "Das Beschleunigte Verfahren in Brandenburg aus rechtsstaatlicher Sicht." *Neue Justiz* 3, (1999): 113-169.
https://www.rewi.europa-uni.de/de/lehrstuhl/sr/krimirecht/lehstuhlinhaber/Publicationen/Aufsaeetze/Das_beschleunigte_Verfahren_in_Brandenburg_aus_rechtsstaatlicher_Sichtweise.pdf
49. Sprenger, Wolfgang. "Fördert die Neueregulung des beschleunigten Verfahrens seine breitere Anwendung?" *Neue Zeitschrift für Strafrecht*, (1997): 574-576.

<https://beck-online-beck-de.skaitykla.mruni.eu/?vpath=bibdata%2fzeits%2fnstz%2f1997%2fcont%2fnstz.1997.574.1.htm&pos=0&hlwords=Beschleunigtes%20Verfahren%20+beschleunigtes%20verfahren+%20+beschleunigt+%20+verfahren+%20+beschleunigtesverfahren+>

50. Putzke, Holm. "Beschleunigtes Verfahren bei Heranwachsenden." Diss. iur. Holzkirchen/Obb, 2004.

Teismų praktika:

51. "Kauno apygardos teismo 2015 m. liepos 7 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1S-1232-478/2015." Prieiga per internetą: <http://eteismai.lt/byla/49932986688971/1S-1232-478/2015>
52. "Kauno apygardos teismo 2014 m. spalio 24 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-525-594/2014." Prieiga per internetą: <http://eteismai.lt/byla/247476851271908/1A-525-594-2014>
53. "Kauno apygardos teismo 2013 m. gegužės 15 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1S-691-290/2013." Prieiga per internetą: <http://eteismai.lt/byla/222400141936970/1S-691-290/2013>
54. "Kauno apygardos teismo 2013 m. gruodžio 13 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-545-120-2013." Prieiga per internetą: <http://eteismai.lt/byla/268005995126459/1A-545-120-2013>
55. "Kauno apygardos teismo 2012 m. lapkričio 13 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-756-238/2012." Prieiga per internetą: <http://eteismai.lt/byla/52717985788825/1A-756-238-2012>
56. "Kauno apygardos teismo 2012 m. gruodžio 21 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-862-348/2012." Prieiga per internetą: <http://eteismai.lt/byla/210953921115788/1A-862-348-2012>
57. "Kauno apygardos teismo 2011 m. kovo 29 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-244-508-2011." Prieiga per internetą: <http://eteismai.lt/byla/66735819531258/1A-244-508-2011>
58. "Kauno apygardos teismo 2011 m. spalio 17 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-675-120/2011." Prieiga per internetą: <http://eteismai.lt/byla/237493536971915/1A-675-120-2011>
59. "Kauno apygardos teismo 2007 m. gegužės 15 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-344-493/2007." Prieiga per internetą: <http://eteismai.lt/byla/84304556931945/1A-344-493-2007>
60. "Kauno apygardos teismo 2007 m. lapkričio 20 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-463-401/2007." Prieiga per internetą: <http://eteismai.lt/byla/134175651156507/1A-463-401-2007>

61. "Kauno miesto apylinkės teismo 2014 m. gegužės 6 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1-1599-928/2014." Prieiga per internetą: <http://eteismai.lt/byla/112465520392324/1-1599-928/2014>
62. "Kauno miesto apylinkės teismo 2014 m. liepos 31 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1-2327-946/2014." Prieiga per internetą: <http://eteismai.lt/byla/130821047405453/1-2327-946/2014>
63. "Kauno miesto apylinkės 2012 m. gegužės 31 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-2035-573/2012." Prieiga per internetą: <http://eteismai.lt/byla/197391751295045/1-2035-573/2012>
64. "Kėdainių rajono apylinkės teismo 2012 m. rugpjūčio 31 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-268-673/2012." Prieiga per internetą: <http://eteismai.lt/byla/271175500952069/1-268-673/2012>
65. "Klaipėdos apygardos teismo nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1S-1003-557/2014." Prieiga per internetą: <http://eteismai.lt/byla/191855908701017/1s-1003-557/2014>
66. "Klaipėdos apygardos teismo 2013 m. rugsėjo 24 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1S-973-557/2013." Prieiga per internetą: <http://eteismai.lt/byla/249281320201169/1S-973-557/2013>
67. "Klaipėdos apygardos teismo 2012 m. rugsėjo 20 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-619-360-2012." Prieiga per internetą: <http://eteismai.lt/byla/97682486002233/1a-619-360-2012>
68. "Klaipėdos apygardos teismo 2007 m. vasario 1 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-68-50/2007." Prieiga per internetą: <http://eteismai.lt/byla/277577751324313/1A-68-50-2007>
69. "Klaipėdos apygardos teismo 2007 m. lapkričio 15 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-303-417/2007." Prieiga per internetą: <http://eteismai.lt/byla/202547171981284/1A-303-417-2007>
70. "Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis 2014 m. balandžio 8 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-163/2014." Prieiga per internetą: <http://eteismai.lt/byla/53499275084498/2K-163/2014>
71. "Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2014 m. balandžio 24 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2A-7-1/2014." Prieiga per internetą: <http://eteismai.lt/byla/127069485091178/2A-7-1/2014>
72. "Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2013 m. lapkričio 26 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-452/2013." Prieiga per internetą: <http://eteismai.lt/byla/217148377407138/2K-452/2013>
73. "Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2013 m. gruodžio 17 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-516/2013." Prieiga per internetą: <http://eteismai.lt/byla/63878397594150/2K-516/2013>

74. "Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2010 m. spalio 12 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-444/2010." Prieiga per internetą: <http://eteismai.lt/byla/246872067911691/2K-444/2010>
75. "Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2010 m. gruodžio 28 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-673/2010." Prieiga per internetą: <http://eteismai.lt/byla/254781548036898/2K-673/2010>
76. "Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2007 m. vasario 13 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-116/2007." Prieiga per internetą: <http://eteismai.lt/byla/44558799255493/2K-116/2007>
77. "Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2007 m. rugsėjo 18 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-548/2007." Prieiga per internetą: <http://eteismai.lt/byla/84732778333528/2K-548/2007>
78. "Panevėžio apygardos teismo 2014 m. birželio 18 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1S-550-719/2014." Prieiga per internetą: <http://eteismai.lt/byla/4032448687648/1S-550-719/2014>
79. "Panevėžio apygardos teismo 2013 m. balandžio 15 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1S-338-134/2013." Prieiga per internetą: <http://eteismai.lt/byla/252419011771008/1S-338-134/2013>
80. "Panevėžio apygardos teismo 2012 m. spalio 31 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-733-337/2012." Prieiga per internetą: <http://eteismai.lt/byla/150137701953831/1A-733-337-2012>
81. "Panevėžio apygardos teismo 2008 m. spalio 23 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-558-491/2008." Prieiga per internetą: <http://eteismai.lt/byla/20022586950378/1A-558-491-2008>
82. "Panevėžio miesto apylinkės teismo 2013 m. kovo 27 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-323-830/2013." Prieiga per internetą: <http://eteismai.lt/byla/109265768266347/1-323-830/2013>
83. "Šiaulių apygardos teismo 2014 m. liepos 15 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1S-831-354/2014." Prieiga per internetą: <http://eteismai.lt/byla/239590902029777/1S-831-354/2014>
84. "Šiaulių apygardos teismo 2012 m. kovo 22 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-166-332/2012." Prieiga per internetą: <http://eteismai.lt/byla/222733811894031/1A-166-332-2012>
85. "Šiaulių apygardos teismo 2011 m. spalio 20 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-384-116/2011." Prieiga per internetą: <http://eteismai.lt/byla/116382649794112/1A-384-116-2011>
86. "Šiaulių apygardos teismo 2008 m. kovo 17 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-111-64/2008." Prieiga per internetą: <http://eteismai.lt/byla/195455447638151/1A-111-64-2008>

87. "Šiaulių apygardos teismo 2008 m. liepos 30 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-250-116/2008." Prieiga per internetą: <http://eteismai.lt/byla/59250880458466/1A-250-116/2008>
88. "Šiaulių apygardos teismo 2007 m. kovo 1 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-61-116-2007." Prieiga per internetą: <http://eteismai.lt/byla/222419974656850/1A-61-116-2007>
89. "Šiaulių apygardos teismo 2007 m. birželio 6 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-216-300/2007." Prieiga per internetą: <http://eteismai.lt/byla/103593739354580/1A-216-300-2007>
90. "Vilkaviškio rajono apylinkės teismo 2012 m. rugsėjo 21 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1-209-482/2012." Prieiga per internetą: <http://eteismai.lt/byla/197670657646802/1-209-482/2012?word=praleistas%20terminas>
91. "Vilniaus apygardos teismo 2012 m. vasario 10 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-57-648-2012". Prieiga per internetą: <http://eteismai.lt/byla/135703216030921/1A-57-648-2012?word=180>
92. "Vilniaus miesto apylinkės teismo 2014 m. birželio 26 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-2306-891/2014." Prieiga per internetą: <http://eteismai.lt/byla/146924460771051/1-2306-891/2014>
93. "Vilniaus miesto apylinkės teismo 2014 liepos 16 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-2502-957/2014." Prieiga per internetą: <http://eteismai.lt/byla/37995809135258/1-2502-957/2014>
94. "Vilniaus miesto apylinkės teismo 2014 m. spalio 23 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-3118-716/2014." Prieiga per internetą: <http://eteismai.lt/byla/269752909034241/1-3118-716/2014?word=149>
95. "Vilniaus miesto 1 apylinkės teismo 2012 m. sausio 5 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-300-536/2012." Prieiga per internetą: <http://eteismai.lt/byla/107140846054721/1-300-536/2012>
96. "Vilniaus miesto 2 apylinkės teismo 2011 m. lapkričio 7 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1-856-369/2011." Prieiga per internetą: <http://eteismai.lt/byla/206010304929960/1-856-369/2011>
97. "2004 m. rugsėjo 17 d. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo teisėjų senato nutarimas Nr. 48, teismų praktikos taikant baudžiamojo proceso kodekso normas, reglamentuojančias bylų supaprastintą procesą, apžvalga." Prieiga per internetą: <http://www.teisesgidas.lt/modules/paieska/lat.php?id=28526>

Kita informacija:

98. „Aiškinamasis raštas dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 71, 75, 82, 120, 121, 126, 132, 139, 167, 179, 183, 218, 219, 233, 236, 261, 273, 279, 285, 286, 317, 319, 407, 426, 427, 428, 429, 432 straipsnių pakeitimo ir papildymo ir kodekso papildymo 9¹, 131¹, 430¹ straipsniais įstatymo projekto ir Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso papildymo 64¹ straipsniu įstatymo projekto.”
99. Informatikos ir ryšių departamentas prie Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos. Žiūrėta 2016 02 09 per internetą,
http://www.ird.lt/statistines-ataskaitos/wp-content/themes/ird/reports/html_file.php?metai=2015&menuo=12&ff=EK-ITI&fnr=1&rt=1&oldYear=2015
100. Informatikos ir ryšių departamentas prie Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos. Žiūrėta 2016 02 09 per internetą,
http://www.ird.lt/statistines-ataskaitos/wp-content/themes/ird/reports/txt_file.php?fv=data/1_201512_It/f-vsd-iti-201512.data.txt&ff=%3C%21--%7CVSD-ITI%7C1%7C--%3E&tt=Duomenys%20apie%20u%C5%BEregistruotas%20ir%20i%C5%A1tirtas%20nuskalstamas%20veikas%20%28Forma_VSD-IT%C4%AE%29
101. Informatikos ir ryšių departamentas prie Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos. Žiūrėta 2016 03 08 per internetą, http://www.ird.lt/statistines-ataskaitos/wp-content/themes/ird/reports/txt_file.php?fv=data/1_201512_It/f-2-it-201512.data.txt&ff=%3C%21--%7C2-IT%7C4%7C--%3E&tt=Duomenys%20apie%20ikiteismini%C5%B3%20tyrim%C5%B3%2C%20atliekam%C5%B3%20ikiteisminio%20tyrimo%20%28Forma_AFstaiigose%20ir%20prokurat%C5%ABrose%2C%20trukm%C4%99%20%28Forma_2-IT%29
102. Prokuratūros veiklos 2012 m. ataskaita. Žiūrėta 2016 02 09 per internetą:
<http://www.prokuraturos.lt/data/public/uploads/2015/12/ataskaita-2012.pdf>

ANOTACIJA

Pagrindinės sąvokos: pagreitintas procesas, supaprastintas procesas, greitumo principas, teisė į gynybą, aplinkybių aiškumas.

Magistrinis darbas nagrinėja pagreitinto proceso ikiteisminio tyrimo ypatumus. Darbe siekiama išsiaiškinti ar pagreitintas procesas yra konstituciškai pagrįsta specifinė baudžiamojo proceso rūšis, kokie yra pagreitinto proceso ikiteisminio tyrimo ypatumai, kaip užtikrinama įtariamojo teisė į gynybą ikiteisminio tyrimo metu pagreitintame procese.

Tyrimas parodė, kad pagreitintas procesas yra išimtis iš bendrojo baudžiamojo proceso modelio. Jis yra konstituciškai pagrįstas. Pagreitinto proceso ikiteisminio tyrimo ypatumai atskleidė pagreitinto proceso specifiką. Formalieji pagreitinto proceso požymiai leidžia tirti baudžiamuosius nusizengimus, neatsargius ir tyčinius nesunkius, apysunkius nusikaltimus. Taip pat, kai kuriuos sunkius nusikaltimus, kurie nagrinėjami apylinkės teismuose. Formaliųjų ir vertinamųjų požymių visuma atskleidė, kad pagreitinto proceso ikiteisminio tyrimo metu galima išaiškinti nusikalstamas veikas taikant nesudėtingus proceso veiksmus. Norint taikyti sudėtingus ikiteisminio tyrimo veiksmus, pagreitinto proceso ikiteisminis tyrimas negalimas, neužtenka Baudžiamojo proceso įstatyme nustatyto keturiolikos dienų termino. Pagreitinto proceso ikiteisminio tyrimo metu nepakankamai užtikrinama įtariamojo teisė į gynybą. Galimi pažeidimai įtariamojo teisės turėti gynybą, įtariamojo teisės žinoti, kuo jis yra įtariamasis bei įtariamojo teisės susipažinti su ikiteisminio tyrimo medžiaga srityse.

ANOTATION

Main definitions: accelerated process, simplified process, the principle of immediacy, right to defense, clearness of circumstances

Master's thesis analyses the accelerated process of investigating peculiarities. This work aims to find out whether the accelerated process is constitutionally based on specific kinds of criminal procedure, which has accelerated the process of investigating peculiarities as ensuring the suspect's right to defense during the investigation expedited process.

The study showed that the accelerated process is an exception to the general model of criminal procedure. It is constitutionally justified. The accelerated process of investigating peculiarities revealed accelerated process specifics. Eligibility accelerated process attributes allows to investigate criminal offenses, negligent and intentional minor, less serious crimes. Also, some of the serious crimes in the District Courts. Formal and estimated set of features revealed that

accelerated the process of pre-trial investigation can clarify the offenses using simple process steps. For the use of sophisticated pre-trial activities, accelerated the process of pre-trial investigation is not possible, not enough of the Criminal Procedure Act set the fourteen day period. The accelerated process of pretrial sufficiently ensure the suspect's right to defense. Possible violations of the suspect's right to defense, the suspect's right to know what he is suspected of and access to the suspect's pre-trial materials.

SANTRAUKA

Pagreitintas procesas: ikiteisminio tyrimo ypatumai

Šio magistrinio darbo tikslas – remiantis norminiais aktais bei moksline literatūra atskleisti pagreitinto proceso bendrąją charakteristiką ir išsamiai išnagrinėti teismų praktiką, nusakančią ikiteisminio tyrimo ypatumus pagreitintame procese, problemas įgyvendinant įtariamojo teisę į gynybą.

Magistrinis darbas susideda iš trijų skyrių. Pirmajame skyriuje nagrinėjama specifinių baudžiamojo proceso rūšių – supaprastinto proceso – konstitucinis pagrindimas. Analizuojant mokslinę literatūrą, teisės aktus ir teismų praktiką, atskleidžiama supaprastinto proceso samprata ir tikslai. Išskiriamas pagreitintas procesas. Pateikiama pagreitinto proceso bendroji charakteristika, pasitelkiant teismų praktikoje išskiriamus požymius. Siekiant atskleisti pagreitinto proceso esmę ir specifiką, nagrinėjamas Vokietijos baudžiamojo proceso teisėje reglamentuojamas pagreitintas procesas. Išskiriami panašumai ir skirtumai.

Antrajame skyriuje analizuojant naujausią teismų praktiką pagreitinto proceso klausimu, nustatyti ikiteisminio tyrimo ypatumai. Nagrinėjami vertinamieji ir formalieji požymiai, jų aiškinimas teismų praktikoje. Nustatoma šių požymių reikšmė pagreitinto proceso taikymui – išskirtos nusikalstamos veikos, kurias galima tirti pagreitinto proceso tvarka. Taip pat išskirtina, kokiais atvejais nusikalstamos veikos aplinkybės dažniausiai yra aiškios. Jų nustatinėjimui nereikia taikyti sudėtingų ikiteisminio tyrimo veiksmų. Pabrėžiama ikiteisminio tyrimo pabaigos dokumento – pareiškimo dėl proceso baigimo pagreitinto proceso tvarka – reikšmė. Tai yra svarbiausias procesinis dokumentas pagreintame procese.

Siekiant nustatyti problemas pagreitinto proceso ikiteisminiame tyrime užtikrinant tariamojo teisę į gynybą, trečiajame darbo skyriuje buvo nagrinėjama teismų praktika. Analizuojant teismų sprendimus, nustatyta, kad šiuo klausimu vis dar kyla problemų. Nepakankamai aiškiai įvertinamas pagreitinto proceso veikimas įtariamojo atžvilgiu. Įtariamasis nesugeba pasinaudoti visomis procesinėmis garantijomis dėl proceso skubos. Didesnis dėmesys turi krypti į įtariamojo teisės į gynybą užtikrinimą jau nuo ikiteisminio tyrimo pradžios, o ne kompensuoti tai nagrinėjimo teisme metu.

Magistrinis darbas patvirtino, kad pagreitintas procesas yra konstituciškai pagrįsta išimtis iš bendrojo baudžiamojo proceso modelio, tačiau jo reglamentavimas yra tobulintinas. Taip pat patvirtino, kad įtariamojo procesinės garantijos ikiteisminio tyrimo metu nėra pakankamai užtikrinamos.

SUMMARY

Accelerated process: investigating peculiarities

The master's work - on the basis of acts and scientific literature to reveal the general characteristics of the accelerated process and a thorough examination of the case-law, describing the pre-trial investigation peculiarities of the expedited process, the problems in implementing the suspect's right to defense.

Master's thesis consists of three chapters. The first chapter deals with specific types of criminal procedure - simplified process - the constitutional validity. The analysis of the scientific literature, legislation and case law, the process disclosed in the simplified concept and objectives. Secreted by accelerated process. It contains general characteristics of the accelerated process, through case-law to distinguish features. In order to reveal the essence of the accelerated process and specifics, the present German law of criminal procedure is governed by accelerated process. Distinguished similarities and differences.

The second chapter analysis of recent case law accelerated the process issue, set the pre-trial features. Being assessed and analyzed the formal signs of their interpretation of the law in practice. Setting these attributes value accelerated application process - isolated criminal acts, which can be studied by the accelerated procedure. It is also distinguished cases in which the offense is usually clear. They do not need to use complex adjustment in the pre-trial investigations. It is emphasized investigating the end of the document - a statement on the completion of the process of accelerated proceedings - value. This is the most important procedural document an expedited process.

In order to identify problems in an accelerated process of pre-trial investigation to ensure the suspect's right to a fair hearing, the third chapter was examined in case law. The analysis of court decisions, found that there is still experiencing problems. Lack of clearly seen accelerated process operation with respect to the suspect. The suspect fails to take advantage of all the procedural guarantees for the process accelerated. Greater attention needs to direction of the suspect's rights of defense since the start of the pre-trial investigation, not kompensuoti it in court.

Master's work confirmed that the accelerated process is constitutionally justified an exception to the general model of criminal procedure, but its regulation should be improved. It is also confirmed that the suspect's procedural guarantees during the investigation are not sufficiently guaranteed.

PATVIRTINIMAS APIE ATLIKTO DARBO SAVARANKIŠKUMĄ

20 - -

Vilnius

Aš, Mykolo Romerio universiteto (toliau – Universitetas),

Teisės fakulteto, Baudžiamosios teisės ir baudžiamojo proceso instituto, Bauudžiamosios teisės ir kriminologijos nuolatinų studijų programos

(fakulteto / instituto, programos pavadinimas)

Studentas (-ė) Vidmantė Kavaliūnaitė,
(vardas, pavardė)

patvirtinu, kad šis rašto darbas / ~~bakaluro~~ / magistro baigiamasis darbas

„Pagreitintas procesas: ikiteisminio tyrimo ypatumai“.

1. Yra atliktas savarankiškai ir sąžiningai;
2. Nebuvo pristatytas ir gintas kitoje mokslo įstaigoje Lietuvoje ar užsienyje;
3. Yra parašytas remiantis akademinio rašymo principais ir susipažinus su rašto darbų metodiniais nurodymais.

Man žinoma, kad už sąžiningos konkurencijos principo pažeidimą – plagijavimą studentas gali būti šalinamas iš Universiteto kaip už akademinės etikos pažeidimą.

(parašas)

(vardas, pavardė)